

178228

Poština plačana v gotovini

VESTNIK

REPUBLIŠKEGA SEKRETARIATA

ZA SOCIALNO VARSTVO SRS

Št. 5

LETNIK II 1963

VABILO K SODELOVANJU

Uredništvo bo prav rado objavljalo strokovne in druge prispevke s področja izkušenj, metod in vsebine socialnega dela.

Objavljene prispevke bomo primerno honorirali. Prispevke pošljite uredništvu na naslov:

Anka Polak, Ljubljana, Cankarjeva 1/IV.

V S E B I N A :

Izvajanje kategorizacije in evidence otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju 1

**Lev dr. Milčinski - Bazilij dr. Pregelj -
prof. Metka Kramar - prof. Ludvika Trček:**

Načela obravnavanja oligofrenih otrok s posebnim oziroma na delo v ambulanti	12
Marjan Pavčič: Socialni delavec v posebnem šolstvu	22
Francka Dolenc: Nekatera vprašanja krajevskih skupnosti	25
Delo na izobraževanju kadrov za socialno delo	29
Cilka Malešič: Evropsko posvetovanje, ki ga je priredila Mednarodna konferenca za socialno delo v Stuttgartu od 1 do 6 septembra 1963	31
Vida Arnold: Posvojitve - Izbor in priprava družin ter življenje otrok	43
Bogo Germovšek: O študiji "Oddaja mladoletnikov v tujo družino ali v zavod," Aktualnosti iz naših revij	62
Novi diplomanti Višje šole za socialne delavce v Ljubljani	74

**IZVAJANJE KATEGORIZACIJE IN EVIDENCE OTROK
Z MOTNJAMI V TELESNEM IN DUŠEVNEM RAZVOJU****I. Uvod**

V splošni skrbi za otroke in za njegovo pravilno vzgojo, šolanje ter poklicno usposabljanje posveča naša družba vedno večjo skrb rehabilitaciji otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, ki se izvaja predvsem na podlagi naslednjih predpisov:

- republiškega zakona o posebnem šolstvu (Ur. l. LRS, št. 34/60),
- zvezne uredbe o poklicni rehabilitaciji otrok zavarovancev (Ur. l. FLRJ, št. 51/60),
- zveznega pravilnika o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Ur. l. FLRJ št. 27/60).

Osnova za načrtno in smotno razvijanje posebnega šolstva ter splošne rehabilitacije otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju - je kategorizacija in evidenca kakorkoli prizadetih otrok, ki se izvaja na osnovi pravilnika o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Pravilnik določa kategorije in način kategorizacije in evidence otrok z okvarjenim vidom, sluhom, z govornimi in glasovnimi motnjami, telesno invalidnih, duševno prizadetih in otrok s kombiniranimi motnjami ter hibami. Posebne šole in zavodi smejo sprejemati takšne otroke šele po izvršeni kategorizaciji.

II. Organizacija in rezultati kategorizacije

Pravilnik o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju nalaga izvajanje kategorizacije in evidence organom socialnega varstva.

Za usmerjanje kategorizacije skrbi v okviru republike posebna komisija pri Republiškem sekretariatu za socialno varstvo SRS kot koordinacijsko telo odgovornih republiških organov (šolstva, zdravstva, socialnega varstva in socialnega zavarovanja), ki je bila imenovana 30. septembra 1960.

V smislu pravilnika so bile imenovane strokovne komisije I. stopnje in komisije II. stopnje za kategorizacijo, katerih člani so: zdravniki - specialisti za otroške bolezni oziroma za šolsko higieno, psihologi, psihiatri, defektologi ter socialni delavci. Obravnavanje primerov je teamsko, izvidi kategoriziranih otrok in mnenja za njih usposabljanje so rezultat skupnega mnenja strokovnjakov. Ustanavljanje komisij je potekalo v letih 1961 in 1962 in še ni končano.

Komisije I. stopnje za kategorizacijo so bile v mejah možnosti ustanovljene pri občinskih ljudskih odborih z nalogo, da pregledajo otroke z motnjami ali hibami najprej v posebnih šolah in zavodih, nato izven njih. Take otroke prijavljajo skrbstvenim organom starši oziroma skrbniki, šole, vzgojni zavodi, zdravstvene in socialne službe ter zavodi, družbene organizacije, strokovna združenja, krajevne skupnosti itd., nakar posredujejo prijave komisijam I. stopnje za kategorizacijo v strokovno obravnavo.

Pri občinskih skupščinah deluje 26 komisij I. stopnje za kategorizacijo. Od teh ima 6 komisij sedež v centrih za socialno delo, 4 v posebnih zavodih. Poleg pregledov otrok na določenih teritorialnih območjih so komisije zadolžene še za preglede oskrbovancev v 20 habilitacijskih in posebnih zavodih v Sloveniji. Kategorizacijo oskrbovancev v vzgajališčih izvaja posebna komisija I. stopnje pri Prehodnem mladinskem domu v Ljubljani. Posebni strokovni komisiji sta bili ustanovljeni tudi pri Centralnem otroškem dispanzerju in Vzgojni posvetovalnici v Ljubljani, kjer so na razpolago lastni strokovni timi za kategorizacijo otrok, ki jih ti dve ustanovi obravnavata.

Od skupnega števila 9 971 za kategorizacijo prijavljenih otrok v SR Sloveniji je bilo do 31. 5. 1963 kategoriziranih 3 914 otrok in sicer:

Okraj	1961	1962	1963	Skupaj
Celje	93	236	356	685
Koper	175	190	248	613
Ljubljana	421	259	961	1 641
Maribor	29	192	754	975
Skupaj SRS	718	877	2 319	3 914

Prejšnja tabela pove, da je delo na kategorizaciji prvi dve leti zaradi počasne- ga ustanavljanja komisij, premajhnega števila strokovnjakov itd., potekalo iz- redno počasi, v letu 1963 pa je akcija hitro napredovala.

Po določenih pravilnika so bili najprej kategorizirani otroci, ki se oskrbujejo v posebnih zavodih v SR Sloveniji. Tako je bilo v skupaj 20 posebnih zavodih ka- tegoriziranih skupaj 1 490 otrok. Pregledi otrok v zavodih so bili uspešno za- ključeni konec leta 1962, razen v bolnicah s posebno šolo v Valdoltri in Stari gori, kjer bo treba zaradi pomanjkanja teritorialno pristojnih strokovnjakov orga- nizirati dodatno pomoč.

Od skupaj 1 490 kategoriziranih otrok v posebnih zavodih v Sloveniji je bilo vlo- ženih 662 prijav za rehabilitacijo prizadetih otrok iz sredstev socialnega zavarov- vanja; od tega je bilo pozitivno rešenih 352, negativno 116, v postopku pa je še 194 prijav. Iz tega je razvidno, da nekatere invalidske komisije zavlačujejo reše- vanje prijav za poklicno rehabilitacijo otrok zavarovancev in zaradi omejitev v uredbi o poklicni rehabilitaciji otrok zavarovancev, prošnje za rehabilitacijo o- trok tudi negativno rešujejo.

Po posameznih kategorijah je stanje pregledanih otrok naslednje:

Kategorija	Skupno število otrok	Od 0-7 let	Od 8-15 let	Nad 15 let
slepi	67	3	41	23
slabovidni	59	6	45	8
gluhi	205	13	135	57
naглуhi	77	-	56	21
z govornimi in glasovnimi motnjami	23	3	20	-
telesno invalidni	283	4	170	109

Kategorija	Skupno število otrok	Od 0-7 let	Od 8-15 let	Nad 15 let
idioti	189	35	139	15
imbecili	251	15	189	47
debili	1 599	49	1 350	200
lažje duševno zaostali	843	12	692	139
s kombiniranimi motnjami	318	25	221	72
Skupaj SR Slovenija	3 914	163	3 058	691

Od skupaj 3 914 kategoriziranih otrok (od tega 2 676 otrok zavarovancev - glej ta- bello 1) se rehabilitira 3 251 otrok (od tega 2 248 otrok zavarovancev) in sicer

	Število vseh otrok	Od tega otrok zavarovancev
v goalah za splošno izobrazbo	2 529	1 771
na poklicnem usposabljanju	263	174
končali rehab. in so že zaposleni	124	91
še čakajo na rehabilitacijo	335	212
Skupaj	3 251	2 248

Skupaj 663 prizadetih otrok pa se zaradi hudih motenj ne more habilitirati.

Kot osnovni problem izstopajo duševno prizadeti otroci. Od skupaj 2 882 kategoriziranih duševno prizadetih otrok se šola ali poklicno usposablja 2 053 otrok. Najmanj je poskrbljeno za skupaj 440 težje duševno prizadetih otrok (imbecili in idioti), od katerih je deležnih ustreznega zavodskega varstva le 152 otrok. Za skupaj 389 lažje prizadetih otrok pa še ni poskrbljeno za rehabilitacijo.

III. Problemi kategorizacije

a) Organizacijski problemi kategorizacije

- Komisije in strokovni kadri

V 33 komisijah I. stopnje za kategorizacijo sodeluje naslednje število strokovnjakov:

zdravnikov (razen psihiatrov)	45
psihiatrov	17
psihologov	19
defektologov	46
socialnih delavcev	29
Skupaj	156 strokovnjakov

Posebno se čuti pomanjkanje naslednjih strokovnjakov:

- psihiatrov, predvsem na območju Celja, Maribora, Murske Sobotne, Novega mesta, Gorice in Kopra;
- psihologov, ki so predvsem uslužbenci Instituta za psihologijo Filozofske fakultete v Ljubljani in dela posamezni strokovnjak v več komisijah;
- defektologov, ker v komisije za kategorizacijo niso dosledno pritegnjeni tovrstni strokovnjaki, ki so redno zaposleni na področju odgovornih občin, temveč jih rekrutirajo iz centra in
- socialnih delavcev, ki so preobremenjeni z rednim delom, tako da ne morejo zadovoljivo skrbeti za hitro, sistematično in strokovno zbiranje anamnestič-

nih podatkov.

Pomanjkanje strokovnjakov zlasti psihiatrov, psihologov in socialnih delavcev in njih angažiranje iz centrov (predvsem iz Ljubljane) je velika ovira za hitrejšje poslovanje komisij I. stopnje za kategorizacijo.

Posebne organizacijske tajnike, katerih je osnovna naloga zbiranje prijav za kategorizacijo in skrb za tekoče administrativno poslovanje komisij - ima samo 11 komisij. Zato kategorizacija ni dovolj uspešno in organizirano vodena in poteka prepočasi.

- Finansiranje:

Za finansiranje kategorizacije so v smislu pravilnika zadolženi organi socialnega varstva, ki so komisije ustanovili.

Kako so pristojni organi poskrbeli za finansiranje komisij za kategorizacijo, je razvidno iz naslednjega prikaza:

Okraj	Leto 1961		Leto 1962		Leto 1963	
	odobreno	potrošeno	odobreno	potrošeno	odobreno	potrošeno do 31/5-1963
Celje	370 000	275 000	3 342 265	2 918 570	2 450 000	1 182 580
Koper	880 000	775 961	3 711 000	4 005 450	3 050 000	450 776
Ljubljana	4 380 000	3 450 830	9 243 605	8 039 639	12 753 000	4 254 146
Maribor	1 840 000	739 563	7 895 000	6 463 151	13 451 000	6 100 047
SRS	7 470 000	5 241 354	24 191 870	21 426 810	31 654 000	11 987 549

Iz analize gomjih finančnih pokazateljev sledi, da so bila v SR Sloveniji predvidena za potek kategorizacije v glavnem zadostna finančna sredstva, kar pa ne velja za nekatere ekonomsko pasivne občine.

Pri honoriranju strokovnjakov se upošteva načelo, da je zaradi ekonomičnosti nujno, da je kategorizacija dobro strokovno izvišena in da se akcija, od katere je odvisna habilitacija otrok ter s tem v zvezi ustrezne družbene dajatve, preveč ne zavlačuje. Ker so bile prevelike razlike v honoriranju strokovnjakov, je Sekretariat za socialno varstvo SRS izdelal kriterije za plačevanje strokovnjakov ob upoštevanju povprečnega časa, ki je za določeno stroko potreben za pregled enega otroka ter odgovarjajočo ceno storitev strokovnjakov z visoko in višjo izobrazbo (povprečni čas za pregled enega otroka se giblje od 1 do 2 1/2 ure, višina honorarjev pa znaša od 600 do 800 dinarjev na uro. Povprečni stroški za strokovni pregled enega otroka znašajo z ozirom na kategorijo motenj od 10 000 do 15 000 dinarjev. S strokovnjaki v komisijah za kategorizacijo bi morali pristojni organi obvezno sklepati individualno pismene pogodbe, v katerih bi bile pravno določene obojestranske obveznosti; 50 % pristojnih organov še ni pristopilo k sklepanju pogodb, kar negativno vpliva na poslovanje komisij.

- Pripravljalni postopek:

- osnovni izbor (detekcija) prizadetih otrok je potekal dokaj organizirano po šolah in posebnih vzgojnih zavodih, premalo pa so sodelovali zdravstveni centri (zdravstveno patronažna služba) in krajevne skupnosti. Zelo neorganizirano in počasi poteka prijavljanje predšolskih otrok na terenu (do sedaj je bilo pregledanih skupaj le 165 otrok do sedmega leta starosti),
- anamnestični podatki, ki jih urejajo socialni delavci, so bili v začetku precej šablonski, enostranski in niso upoštevali specialnih podatkov, ki jih zahtevajo konkretni primeri. Ob dodatnem usposabljanju se je delo socialnih delavcev znatnoboljšalo, zlasti kjer so zbiranje anamnestičnih podatkov prevzeli centri za socialno delo,
- koordinacija z invalidskimi komisijami socialnega zavarovanja - tako glede vprašanja enotnih principov, kot v poslovanju, - je še pomanjkljiva. Posebna koordinacijska komisija pri Republiškem sekretariatu za socialno varstvo ima nalogo, da v roku 3 mesecev uskladi pripravljalni postopek invalidskih komisij in komisij za kategorizacijo in da izdela predlog za uskladitev evidence kot osnove za vodenje rehabilitacije prizadetih otrok in mladine.

V koordinaciji z ustreznimi republiškimi organi se je sprejelo načelo, da bodo podatke komisij I. stopnje za kategorizacijo upoštevale tudi invalidske komisije, kar naj bi odpravilo dvojnomo obravnavanje posameznih primerov. Sprejet je tudi predlog, da invalidske komisije obravnavajo primere otrok za profesionalno rehabilitacijo na posebnih sejah, na katere bodo - zaradi potrebne obrazložitve in event. dodatne utemeljitve strokovnih mnenj - vabile tudi psihiatre teritorialno pristojnih komisij I. stopnje za kategorizacijo oziroma predsednika in psihologe teh komisij.

Za kompleksno reševanje vprašanja rehabilitacije - vključno tudi vprašani rehabilitacije otrok in mladine, se vedno bolj nakazuje potreba po enotno organizirani strokovni službi rehabilitacije na določenem teritorialnem področju. Načrtno organizirane občinske komisije za rehabilitacijo (po vzorcu Konference za rehabilitacijo SRS), bi lahko najuspešneje usklajevalo delo ustreznih strokovnih služb in organov.

- Evidenca kategoriziranih otrok:

Občinski organi socialnega varstva so dolžni voditi evidenco prizadetih otrok po posameznih kategorijah. Komisije za kategorizacijo pa morajo imeti seznam vseh obravnavanih otrok, v katerem morajo biti razvidni občasni kontrolni pregledi prizadetih otrok. Samo polovica organov socialnega varstva vodi evidenco prizadetih otrok v smislu pravilnika - ločeno po posameznih kategorijah. Več kot polovica komisij za kategorizacijo pa ne vodi seznamov pregledanih otrok niti evidence kontrolnih pregledov. To dokazuje, da je občinska služba socialnega varstva preobremenjena z nalogami in ne uspe voditi ažurne evidence kategoriziranih otrok. Tekoče administrativno poslovanje in vodenje evidence pri komisijah za kategorizacijo je ovirano zaradi pomanjkanja lastnih organizacijskih tajnikov, ki bi vsekakor morali biti u-

službenci organov socialnega varstva.

- Obveščanje javnosti:

Med vzroki, ki zavirajo kategorizacijo, je tudi pomanjkljivo obveščanje javnosti. Zlasti starši in skrbniki otrok ponekod sploh ne vedo, da je kategorizacija v teku. Tudi ustrezne strokovne institucije, zlasti zavodi za prosvetno pedagoško službo in zdravstveni centri niso bili dovolj seznanjeni, niti sistematično pritegnjeni k skupnemu delu. Navedene strokovne institucije so se tudi same premalo zanimale za sodelovanje.

b) Strokovni problemi kategorizacije

Strokovnjaki, ki delajo v komisijah za kategorizacijo so glede strokovnega dela v komisijah za kategorizacijo ugotovili predvsem naslednje:

Pravilnik o kategorizaciji formalno in vsebinsko povsem ne ustreza, kar velja zlasti za kategorijo duševno prizadetih otrok. V njem niso upoštevane vse kategorije otrok, kot n.pr. otroci s hujšimi motnjami osebnosti. (Za take otroke predvideva 18. člen republiškega zakona o posebnem šolstvu posebno obravnavanje). Po tretjem odstavku 9. člena pravilnika in na podlagi kasnejših strokovnih navodil Sekretariata za socialno varstvo LRS se v Sloveniji strokovno pregledujejo in evidentirajo tudi otroci, pri katerih se zaradi hudih motenj osebnosti pojavljajo pri normalnem šolanju težave, zaradi katerih potrebujejo posebno vzgojo, izobrazbo in usposabljanje za življenje. To so predvsem otroci z organsko pogojenimi motnjami osebnosti, z motnjami osebnosti povzročeni po epilepsiji in psihozi, z motnjami osebnosti po miljejski oziroma socialni okvarjenosti in zavajanju ter s čustveno pogojenimi motnjami osebnosti. Na podlagi obstoječe invalidske zakonodaje pri nas taki otroci zaenkrat še nimajo pravice do rehabilitacije iz sredstev socialnega zavarovanja.

Smoter kategorizacije otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju je v njihovi rehabilitaciji za življenje in delo. Učinkovita rehabilitacija pa zahteva najprej temeljito diagnostično in prognozično obravnavo prizadetih otrok. Zato je kategorizacija otrok izredno zahtevna in odgovorna naloga, ki ne trpi improvizacij. S tem v zvezi je osnovna pomanjkljivost predvsem v 9. členu pravilnika, ki ne implicira klinične, kompleksne in globalne metode vrednotenja prizadetih otrok. Diagnostični kriteriji se preveč omejujejo na testno določene lestvice inteligenčnih stopenj in so v nasprotju s sodobnimi znanstvenimi spoznanji in praktičnimi izkušnjami pri obravnavanju duševno prizadetih otrok. Premalo strokovni in pomanjkljivi so tudi drugi kriteriji in metode ocenjevanja motenih otrok (n.pr. metode ocenjevanja predšolskega otroka), zato so določene spremembe in dopolnitve v pravilniku potrebne. Posebna strokovna komisija pri Republiškem sekretariatu za socialno varstvo SRS proučuje predlog za spremembo ustreznih predpisov.

Komisije za kategorizacijo si na splošno prizadevajo, da je strokovno obravnavanje prizadetih otrok kvalitetno. Do sedaj je bilo v zvezi z izvidi in mnenji komisij I. stopnje minimalno število pritožb (3). Sicer pa je kvaliteta strokovnega dela komisij za kategorizacijo različna in je odvisna od strokovnega nivoja posameznih članov komisij.

Komisijam je potrebna stalna strokovna pomoč, tako pri organizacijskih vprašanjih kot pri metodiki teamskega dela. Tako strokovno pomoč prejemajo komisije v obliki strokovnih razgovorov, posvetovanj, instruktajskih obiskov in seminarjev, ki jih organizira Republiški sekretariat za socialno varstvo SRS. Dosedanja prizadevanja v tem smislu so bila uspešna in so veliko pripomogla k dvigu strokovnosti na področju kategorizacije. Največ sistematične strokovne pomoči je bilo do sedaj nudeno psihologom na več seminarjih, ki jih je pripravila katedra za klinično psihologijo v Ljubljani. V tem smislu bo potrebno dopolnilno strokovno usposabljanje tudi druge profile strokovnjakov, - članov komisij za kategorizacijo, zlasti psihiatre in defektologe.

Za izboljšanje strokovnega obravnavanja motenih otrok so bili za kategorizacijo pritegnjeni tudi drugi ustrezni strokovni teami, kot n.pr. team v Prehodnem mladinskem domu v Ljubljani. V perspektivi naj bi bilo težišče strokovnega obravnavanja motenih otrok v specializiranih ustanovah, ki bodo razpolagale s potrebnimi strokovnjaki za določene kategorije motenj (slepe, gluhe itd.) z odgovarjajočimi diagnostičnimi sredstvi ter ostalimi pogoji za uspešno opravljanje naloge.

Kot pripomoček za enotno in strokovno delo na tem področju je v pripravi poseben priročnik za delo komisij za kategorizacijo v SR Sloveniji.

IV. Sklepi

Za hitrejšo in načrtnejšo razvijanje kategorizacije in evidence otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju v SR Sloveniji je potrebno:

- Poglobiti in uskladiti sodelovanje ustreznih organov in služb ter koordinirati instruktorske naloge za enotno delo na terenu, zlasti z zavodi za socialno varovanje, z organi šolstva, z organi zdravstva ter s strokovnimi združenji in društvi.
- Nuditi pomoč centrom za socialno delo in organom socialnega varstva občinskih skupščin, da delajo na temeljitejšem in hitrejšem izvajanju kategorizacije.
- Aktivneje sodelovati z občinskimi skupščinami, ki do sedaj niso predvidele dovolj finančnih sredstev za kategorizacijo, da se sredstva zagotovijo.
- Organizacijsko utrditi komisije I. stopnje za kategorizacijo. Po potrebi ustanoviti nove komisije, razširiti in pritegniti v že obstoječe komisije dovolj strokovnjakov s področja občine.

Komisije za kategorizacijo predvsem ustanavljati ob specializiranih strokovnih službah kot n.pr. v centrih za socialno delo, v posebnih zavodih ter v bazenskih centrih za rehabilitacijo.

Poskrbeti za samostojno administrativno poslovanje komisij za kategorizacijo. Vsaka komisija naj ima posebnega organizacijskega tajnika - uslužbenca pri-

stojne občine.

- Skrbeti za sistematično strokovno usposabljanje strokovnjakov, ki delajo v komisijah za kategorizacijo v obliki seminarjev (zlasti za psihologe, psihiatre in defektologe), instruktajskih obiskov in z izdajo posebnega priročnika za delo komisij za kategorizacijo.
- Dosledno urediti pogodbene obveznosti in pravice strokovnjakov, ki delajo v komisijah.
- Pripraviti predloge za spremembo in dopolnitev pravilnika o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.
- Z delom in potekom kategorizacije in evidence ustrezno seznanjati javnost in pritegniti k sodelovanju tudi strokovne publikacije.
- Rezultate kategorizacije tekoče posredovati organom, odgovornim za habilitacijo prizadetih otrok v Sloveniji.

REPUBLIŠKI SEKRETARIAT
ZA SOCIALNO VARSTVO SRS

POROČILO

o kategorizaciji in rehabilitaciji otrok z motnjami v razvoju za čas od 1/6-1961 do 31/5-1963

1. Kategorizirani otroci

Kategorija	Skupno število prijavljenih za kategorizacijo		Kategorizirani in evidentirani (vpisani v matične knjige)						Število pritožb na prvostopne odločbe		Otroci zavarovancev			
	vseh	otrok zava-rov.	skupaj	rojeni l. 1956 ali pozneje (0-7 let)		rojeni v letih 1948 do 1955 (8-15 let)		rojeni l. 1947 ali prej (nad 15 let)		vseh	otrok zava-rov.	vloženih pri Okrajnem SZZ izdanih pozitivnih odločb SZS	14	15
				vseh	otrok zava-rov.	vseh	otrok zava-rov.	vseh	otrok zava-rov.					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Slepi	191	96	67	48	3	1	41	33	23	14	-	-	36	31
Slabovidni	1 607	662	59	44	6	5	45	34	8	5	-	-	20	10
Gluhi	318	169	205	108	13	11	135	72	57	25	-	-	79	70
Naglušni	477	177	77	49	-	-	56	37	21	12	-	-	25	17
Z govorimi in glasovnimi motnjami	738	313	23	16	3	2	20	14	-	-	-	-	3	-
Telesno invalidni	514	246	283	188	4	4	170	117	109	67	1	-	62	43
Idioti	273	97	189	123	35	24	139	88	15	11	-	-	14	1
Imbecili	683	437	251	159	15	11	189	121	47	27	2	2	43	11
Debili	2 052	781	1 599	1 037	49	38	1 350	889	200	110	-	-	309	123
Lažje duš. zaostrali	2 190	1 018	843	678	12	7	692	581	139	90	-	-	135	37
S komb. motnjami	954	483	318	226	25	22	221	148	72	56	-	-	66	14
Skupaj	9 997	4 474	3 914	2 676	165	125	3 058	2 134	691	417	3	2	792	357

2. Rehabilitacija otrok z motnjami v razvoju

Kategorija	Kategorizirani in evidentirani otroci skupaj				Kategorizirani otroci, napoteni ali se že nahajajo na rehabilitaciji								Se ne morejo rehabilitirati			
	v goilah za splošno izobrazbo		na poklicnem usposabljanju		končali rehabilitacijo in zaposleni		še čakajo na rehabilitacijo		v specialnih zavodih		v družinah in drugod					
	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh	otrok zavra. rov.	vseh
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Slepi	67	48	59	43	36	29	17	10	6	4	-	-	8	5	-	-
Slabovidni	59	44	59	44	47	37	3	1	-	-	9	6	-	-	-	-
Gluhi	205	108	176	97	124	66	42	25	8	4	2	2	24	8	5	3
Naglušni	77	49	77	49	55	33	9	7	4	2	9	7	-	-	-	-
Z govornimi in glasovnimi motnjami	23	16	23	16	17	13	-	-	-	-	6	3	1	-	-	-
Telesno invalidni	283	188	258	174	156	101	64	46	14	12	24	15	6	2	19	12
Idioti	189	123	13	2	13	2	-	-	-	-	-	-	113	67	63	54
Imbecili	251	159	90	72	61	49	6	6	8	6	15	11	39	28	122	59
Debili	1 599	1 037	1 445	918	1 283	820	29	14	36	28	97	56	42	33	112	86
Lažje duš. zaostali	843	678	843	678	604	515	57	38	43	32	139	93	-	-	-	-
S komb. motnjami	318	226	208	155	133	106	36	27	5	3	34	19	49	31	61	40
Skupaj	3 914	2 676	3 251	2 248	2 529	1 771	263	174	124	91	335	212	261	174	382	254

NAČELA OBRAVNAVANJA OLIGOFRENIH OTROK S POSEBNIM OZIROM NA DELO V AMBULANTI

Mimo one splošne človeške potrebe pomagati hendikepiranemu vrstniku, nas k obravnavanju mentalne subnormalnosti ali oligofrenije silita v glavnem sledeči dve okolnosti:

1. To, da duševno nerazvite osebe, zlasti pri hujših oblikah tovrstne abnormnosti, niso sposobne skrbeti za svoj obstoj in svojo vamost ter bremene družbo. Še več: oligofrenija je tudi dokaj močan kriminogeni faktor. V statistikah, ki obravnavajo delinkventnost duševno abnormnih oseb, zaseda pri raznih avtorjih po pogostnosti oligofrenija prvo do največ tretje mesto.

2. Pogostnost te motnje. Splošno sodijo, da je okoli 3 % populacije duševno deficientne. Če bi preračunali to na naše prilike, bi pomenilo, da je v SRS nad 47 000, v SFRJ pa nad 550 000 oligofrenih oseb. Naslanjajoč se na iste podatke mednarodnega izvora, po katerih naj bi bilo od omenjenih 3 % lahko prizadetih (debilnih) 2,6 %, srednje prizadetih (imbecilnih) 0,3 % in hudo prizadetih (idiotov) 0,1 %, lahko nadalje sklepamo, da je v SRS okoli 40 800 in v SFRJ okoli 447 000 debilnih, v SRS okoli 4 700 in v SFRJ 55 000 imbecilnih ter v SRS 1 500 in SFRJ 18 000 idiotov.

Da pa se v prvi vrsti pediater čuti pozvanega posvetiti posebno pozornost tej obliki psihofizične motenosti, je tudi razumljivo, ker se pač oligofrenija manifestira že v rani mladosti in posebej še zato, ker je vse terapevtične ukrepe v čisto medicinskem smislu moči uveljavljati tu le v najranejšem obdobju življenja.

Dolgo je že znano, da je oligofrenija etiološko dokaj heterogena motnja, toda splošno razširjeno mnenje, da je somatska osnova duševne subnormalnosti ireverzibilna cerebralna okvara, kajpak ni posebno vzpodbujala k iskanju omenjenih osnov. Danes je vendarle oligofrenija raziskana do dokajšnjih podrobnosti tudi po tej, etiopatogenetski plati. Posredujem tabelo (povzeto po Bendi), prikazujočo vso pestrost organskih motenj, ki utegnejo biti osnova duševni nerazvitosti.

Oligofrenija (CLEMENS E. BENDA)

Blage oblike duševne nerazvitosti:

- A) "Minus-variante"
- B) Oligophrenia vera (oligocephalia)
- C) Skupina blažjih motenj z bolezenskimi okvarami možganov

Hude oblike duševne nerazvitosti:

A) Razvojne motnje

1. mikrocefalija
2. megal-(makro-) cefalija
3. hidrocefalija
4. kranialna disostoza
5. akrocefalosindaktilija (APERT-PARK-POWER)
6. hipertelo rizem
7. arahnodaktilija (Marfan)

B) Konnatalne mektodermoze (fakomatoze):

1. tuberozna skleroza
2. kserodemija
3. nevrofibromatoza (RECKLINGSHAUSEN)

C) Mongoloidnost (kongenitalna akromikrija)

Č) Kretinizem

D) Paranatalne okvare

E) Infekcijska obolenja (encefalitis, meningitis)

F) Presnovne motnje:

1. lipoidoze (HAND-SCHÜLLER-CHRISTIAN, GAUCHER, NIEMANN-PICK; amavrotična idiotija TAY-SACHS, JANSKY-BIELSCHOWSKY, VOGR-SPIELMEYER - SJÖGREN)
2. motnje presnove aminokislin (fenilpiruvična oligofrenija)

G) Degenerativna obolenja

1. levkencefalopatija (KRABBE, SCHOLZ; FERRARO, van BOGAERT, NYSSEN; PELIZAEUS-MERZBACHER)
2. obolenja z intracerebralnimi kalcinacijami (idiopatična oblika, tuberozna skleroza, toksoplazmoza, STURGE-WEBER, angjomi, hiperparatiroidizem, cisticerkoza, trihinoza, tuberkulom, tumorji, intoksikacija s CO, intoksikacija s svincem, organiziran subduralni hematoma)

Ko spozna patološko-anatomske oziroma fiziološke osnove nekega bolezenskega pojava, bo zdravnik praviloma usmeril svojo aktivnost prvenstveno v odkrivanje medicinskih in mogoče kirurških terapevtskih metod, ki naj motnjo odpravijo, ali vsaj ustavijo, oziroma preprečijo njen razvoj. Tovrstni terapevtski poskus v primerih duševne nerazvitosti vendar doslej naših upov niso izpolnili v zadostni meri. Primeri, pri katerih je moči s specifičnimi prijemi prepričljivo ukrepati v omenjenem smislu, so kaj maloštevilni. Pri redkih primerih fenilpiruvične oligofrenije naj bi zgodaj uvedena dieta, vsebujoča malo fenilalanina pri otrocih, ki izločajo fenilpiruvično kislino, preprečila duševni zastanek. Z ustrežno, zgodaj aplicirano hormonalno terapijo je, kot znano, moči vsaj na blažje primere kretinizma dokaj ugodno vplivati. V primerih hidrocefalusa in kranialne disostoze je včasih indiciran in uspešen kirurški poseg. Vendar so oligofrenije s tovrstno patologijo tako poredke, da se izgube v množici primerov tiste vrste, za katere takšnih specifičnih prijemov ne poznamo.

V zadnjem desetletju nekako se je poživila splošna biološka terapija oligofrenih otrok, torej ona brez posebne orientacije na specifično osnovno patologijo. Menim zlasti zdravljenje subnormalnih z glutaminsko kislino ter tkivno terapijo. Vendar GÜNTHER opozarja, da moramo biti skeptični pri oceni poročil o uspehih tretiranja z glutaminsko kislino. Glede učinka glutaminske kisline meni KOCH, da obstoji v bistvu le v požitvi notranjih vzgibov ter emocionalne odzivnosti. Mimogrede omenjeno nam ta efekt tudi narekuje - spet po KoCHu - naj ordiniramo glutaminsko kislino prvenstveno oligofrenim otrokom, ki žive v urejenih domačih prilikah, ne pa onim v zavodih, kjer so izpostavljeni tudi raznim nezaželenim dražljajem, za katere kajpak - prav tako kot za koristne - postanejo pod vplivom glutamina bolj občutljivi. Tudi glede uspešnosti tkivne terapije po HAUBOLDu, zlasti priporočene v primerih mongoloidnosti, meni GÜNTHER, da so zadevna poročila vsekakor "deloma preveč entuziastična".

V okviru somatske terapije oligofrenih otrok moramo omeniti še simptomatično tretiranje eretičnih s sedativi in nevroplegiki (n.pr. Melleril, Serpasil) ter onih z epileptoidnimi pojavi z antikonvulzivnimi sredstvi.

Čeprav nas določeni uspehi teh biološko terapevtskih prijemov rešujejo resignacije in nihilizma, nam pa vsi omenjeni dosežki le ne predstavljajo odkritij, ki bi nam mogla vlivati iskrenega optimizma.

V obravnavanju oligofrenih smatramo še danes za pomembnejše one naše intervencije, ki stopajo iz ozko medicinskega okvira in si prizadevajo doseči habilitacijo oziroma socializacijo oligofrenega s pedagoškim oziroma psihoterapevtskim vodenjem. Te vrste ukrepi nimajo za izhodišče zgoraj predstavljeno etiogenetično razdelitev oligofrenij, temveč se ravnaajo v glavnem po osebnostnih značilnostih subnormalnega pacienta, izraženih v psihološkem ozir. psihiatričnem jeziku.

Če gledamo na oligofrenijo s tega psihološkega oziroma psihopatološkega vidika, se nam vidi kot osrednja motnja pomanjkljivosti inteligentnosti, če inteligentnost definiramo kot n.pr. TOLLMAN kot skup sledečih medsebojno odvisnih sposobnosti individua: zaznavati svoje okolje v vseh njegovih senzoričnih modalitetah; te senzacije integrirati v celovite like; le-tem prisoditi ustrezen pomen in vrednost ob konfrontaciji s preteklimi izkušnjami; reagirati na tako obdelani in dojeti material z dovolj spretnosti, prilagodljivosti in učinkovitosti.

Ugotovitev pomembnosti inteligentnostnih funkcij v klinični podobi oligofrenije je vendar neredkoma razlog za kratkostični zaključek, da je stopnja tega deficita lahko sama že izhodišče za prognozična predvidevanja in načrtovanja habilitacije. Zlasti zavaja k takšnemu zaključevanju dejstvo, da je klinična psihologija izdelala nekaj priročnih metod merjenja stopnje duševnega razvoja oziroma inteligentnostnih sposobnosti, metod, ki dopuščajo številčno izraziti raven duševnih sposobnosti, pa te številke v nekem utegnejo vzbujati kar preveč živ občutek eksaktnosti, spričo katerega nagiba k zanemarjanju drugih, za prognozo in terapijo prav tako pomembnih faktorjev. Takšno zmotno gledanje na problem se vzdržuje pri onih, ki klinično-psihološki in psihiatrični način v svojem pravem

bistvu niso dojeli. Prav nujno je zato, da se pri tem vprašanju malo dalj pomudi-
mo.

Klinično-psihološki način pojmuje človeka kot celovitost, v kateri so obsežene tiste bistvene in relativno trajne lastnosti, ki so značilne za posameznika. V osebnosti se te lastnosti ne le povezujejo, ampak tudi v razvoju medsebojno vplivajo ena na drugo. Zaradi kompleksnosti te celote zahteva diagnostično delo z mentalno podnormalnimi otroki kombinacijo več različnih metod ter teamsko obravnavo primera. Tovrstna preiskava nikakor ne sme ostati zgolj pri testiranju inteligentnosti, ampak naj predstavlja ugotavljanje splošnega nivoja osebne do zrelosti, upoštevajoč pri tem tudi stopnjo otrokove emocionalne zrelosti in pripravljenost ustvarjalno se vključiti v socialno situacijo.

Res nam že test daje podatke, ki niso zgolj suhi odraz intelektualnih sposobnosti otroka, temveč nam pričajo tudi o emocionalni plati otrokove duževnosti - govorimo o kvantitativnem in kvalitativnem aspektu testnih rezultatov. Kvantitativni vidik sloni na metodi prirodnih ved, prispeva pa k objektivnosti in primerljivosti merjenih lastnosti. Kvalitativni vidik pa izhaja iz spoznanja, da je osebnost tako sestavljena celovitost, da je ni mogoče izraziti samo s preprosto matematično formulo kot je IQ. Dopolniti jo je treba torej z izčrpnim portretiranjem osebnostnih lastnosti in interpretiranjem psihometričnih podatkov. Zato faze testiranja ni mogoče ločiti od faze interpretacije testnih rezultatov; oboje mora opraviti psiholog, ki bo mogel s svojimi opažanji izpolniti in razložiti testni rezultat. Vrednotenje testnih dosežkov je strokovno mnogo zahtevnejša in odgovornejša naloga od izračunavanja testnih vrednosti in verjetnostnih odklonov. Tu preti nevarnost subjektivnega poudarka pri interpretiranju.

Vselej moramo računati tudi z akcidentalnimi zunanjimi vplivi, ki utegnejo deformirati rezultate klinično-psihološke preiskave. Naveličan, utrujen, neprespan ali celo bolan otrok, ne more pokazati vse svoje zmogljivosti. Prav tako testiranje ne da vrednih rezultatov, če je otrok nezainteresiran za delo, zaskrbljen ali prestrašen. Stališča staršev, bodisi njihova lastna prestrašenost, ki se prenaša na otroka ali pa način, da pregled v ambulanti predstavlja vsebino grožnje za "porednega" otroka, znatno otežujejo potrebni kontakt. Faktorji, ki prispevajo k dviganju testnega rezultata, so predvsem tisti, ki povečujejo otrokovo prizadevnost v testni situaciji. Tako delujejo na primer otrokovo zanimanje za nalogo, težnja izkazati se pred seboj in drugimi. Testni rezultat bi utegnili znižati predvsem želja pokazati slabo učinkovitost na testu, kar pa pri otrocih redko opažamo. Vendar ima lahko negativni vpliv tudi otrokova prevelika zavzetost, da bi dobro uspel; taka zavzetost, ki že prehaja v emocionalno napetost, aktivnost lahko blokira. Motivacijo za sodelovanje pri preiskavi lahko znižujejo tudi pomanjkanje zaupanja vase, oziroma občutki insuficientnosti v primerjavi z vrstniki. Uspešnost preiskave motijo tudi nesposobnost trajnejše koncentracije, nemir in sploh emocionalna neuravnoveženost. Zelo moteča utegne biti tudi okoliščina, da včasih starši nesmotno vodijo otroka iz ene posvetovalnice v drugo. V kratkem času večkrat pregledani otrok, morda celo z istimi diagnostičnimi sredstvi, v tem postopku včasih že ne vidi nikakega smisla več, demotiviran je, zato testni rezultati tudi ne odražajo njegove zmogljivosti in so brez vrednosti. U-

tegne pa nastopiti tudi določena privajenost na večkrat aplicirane naloge, pa so potem otrokove storitve navidezno boljše, kot pa odgovarja realnemu stanju. Možnost vpliva nekontroliranih faktorjev na diagnozo je zlasti velika pri tisti skupini, ki je na meji med normalno in podnormalno inteligentnostjo. Tu morajo biti preiskave zlasti temeljite in je potrebna, z ustreznimi kvantelami, tudi občasna kontrola, ki jo pa smemo opraviti vsaj šest mesecev po prvi preiskavi. Ugotovitve mentalnega nivoja otroka do drugega leta starosti imajo zelo majhno progno- stično vrednost. Velika previdnost v postavljanju diagnoze na osnovi testnih preiskav je potrebna še do šestega leta starosti spričo neenakomernega razvoja sposobnosti. Kontrolni pregledi so potrebni tudi v primerih ko gre za diferencial- no diagnozo med oligofrenijo in miljejsko pogojeno duševno zaostalostjo.

Vseh podatkov o pacientovi osebnosti nam pa sama trenutna klinična slika - sta- tus praesens v običajnem pomenu besede - ne more nuditi, pa naj si že uporab- ljamo kot tehniko opazovanje ali intervju ali aplikacijo raznih testov, ali končno vse tri hkrati. Poleg prečnega prereza (statusa) nam je potreben še longitudinal- ni prerez skozi pacientovo bivanje in ravnanje od njegovega rojstva dalje, se pravi potrebni so nam iz zunanjih virov zbrani anamnestični podatki, zlasti še glede otrokove razvojne zgodovine ter pogojev razvoja in napredovanja ter vede- nja v šoli.

Z dejstvom, da zastmljeni v pacientov IQ puščamo preradi v nemar njegovo e- mocionalno oziroma osebnostno plat, je povezano še nekaj drugega: ne računamo s tem, da je tudi oligofreni dinamično povezan s svojim družbenim okoljem pa da je spričo tega tudi pri njem računati ob slabih psihohigienskih pogojih razvoja z možnostjo formacije nevrotičnih vzorcev reagiranja pa pozneje neprilagojenih o- blik vedenja, ki tu prav čisto dobe noto a- in antisocialnosti.

Če upoštevamo vse zgoraj povedano glede vrednosti "inteligentnega kvocienta" (IQ), utegnemo tudi podvomiti v ustreznost dosedanje kategorizacije oligofrenij na debilnost pri IQ od 50-69, imbecilnost (IQ 20-49) in idiotijo (IQ 0-19). Za praktične namene je mogoče bolj zadovoljiva funkcionalna razdelitev oligofre- nih na "vzgojlive", "sposobne za trening" in "nesposobne za trening", pri čem- er se kategorija "vzgojljivih" pokriva v glavnem s to "debilnih", upoštevane so pa tu v večji meri poleg golega IQ še pacientove osebnostne poteze, katere sodoločaja o njegovi vodljivosti. "Vzgojljiv" bi bil pač oni oligofreni, ki si je sposoben usvojiti že bolj splošne miselne operacije in vzorce aktivnosti, ki je le-te sposoben tudi prilagoditi specialnim življenjskim situacijam. "Za trening sposoben" je pa tisti, ki ga je moči takorekoč na ravni pogojnih refleksov - pri- učiti le čisto določenih, manj kompleksnih aktov, tako, da jih potem v ustrezni situaciji zna stereotipno ponoviti. - Kot je iz zgomje tabele po BENDA-i raz- vidno, ta avtor z mnogimi drugimi govori le o "blažjih" in "hudih" oblikah oli- gofrenije, pri čemer se njegovi "blažji" približno ujemajo z "debilnimi", "huj- ši" pa zajemajo "imbecilne" in "idiotične". Svojim "blažjim" tudi BENDA v glav- nem določa kot mejo IQ med 50 in 69, vendar so mu zlasti v mejnih primerih za kategorizacijo pomembne tudi druge pacientove osebnostne značilnosti.

Doslej je bilo govora o treh aspektih, ki so izhodišče za opredelitev konkretnega primera mentalne subnormalnosti:

1. organsko-biološka osnova motnje
2. stopnja duševnega razvoja oziroma inteligentnostnih sposobnosti
3. pacientove osebnostne oziroma emocionalne značilnosti.

Vendar niso ti trije faktorji edini, ki odločajo tudi o prognozi in smeri terapije - rehabilitacijskega postopka, ki naj ima za cilj čim popolnejšo osamosvojitvev in prilagoditev subnormalne osebe. V tem pogledu sta zlasti pomembna še dva momenta:

4. pacienti starši in
5. možnosti rehabilitacije in terapije subnormalnih otrok v deželi.

Kdor vodi rehabilitacijski postopek pri duševno nerazvitem, mora kar krepko računati s sodelovanjem staršev, pa najsi je otrok doma ali v instituciji. Kontakti terapevta s starši oligofrenega nimajo zgolj ta smisel, da zbere od njih diagnostik potrebne anamnestične podatke in da dobe potem starši ustrezna pojasnila o naravi in teži otrokove duševne prizadetosti. Niti se ne izčrpavajo ti kontakti s starši v tem, da jim nudimo navodila za smotreno ravnanje z otrokom ter da skupno s starši proučimo možnosti otrokove rehabilitacije in kasnejše otrokove zaposlitve. V kakršnikoli smeri prognozično preveč optimistično vznesene izjave, porojene iz občutka obzirnosti strokovnjaka do prizadetih staršev, zapeljejo starše v zmotna in nerealna stremjenja, otroka pa v stiskalnico prekomernih zahtev okolja in s tem v emocionalno motenost.

Delo s starši subnormalnega otroka dobi često obliko pravcatega psihoterapevtskega tretiranja. Izkušnje nam kažejo, kako pogostoma se v odnos matere do njenega prizadetega otroka vmešajo vsakovrstni nevrotični vplivi. Tu srečamo vso lestvico od odkrite agresivnosti matere do svojega oligofrenega otroka, ki ji predstavlja mogoče oviro v njeni karieti, preko obvladane nejevolje ali resignacije nad žalostno usodo, tja do vprav bolesterne, vsake žrtve sposobne, navezanosti na subnormalnega otroka, ki okupira mater v tolikšni meri, da trpe škodo drugi otroci in člani rodbine. Vse takšne in podobne naravnosti matere do otroka, razumljivo, občutno lahko zmotijo rehabilitacijski postopek. - Delo s starši ne bi smelo biti prekinjeno niti v primeru, ko je otrok stacioniran. Saj se pogostoma pripeti, da tudi v otrokovi odsotnosti obremenjuje premalo zrela sosenska prizadeta starša z raznimi dobronamemimi, a begajočimi nasveti in kritiko.

Peti činitelj, ki ga moramo upoštevati pri obravnavanju duševno nerazvite osebe pa je to, v kakšnih oblikah in v kakšnem obsegu so na voljo zavodi in ustanove, ki so sposobne:

1. izvesti čim popolnejšo socializacijo subnormalne osebe,
2. olajšati staršem breme, ki ga nalagata vzgoja in nega oziroma varovanje subnormalnega otroka,
3. obvarovati družbo pred onimi pacienti, te zvrsti, ki manifestirajo antisocialna

nagnjenja.

Današnja doktrina psihiatričnega skrbstva je ta, naj se terapija in nega duševno abnormnih oseb izvaja, če kakorkoli mogoče, v ekstrahospitalnih in polhospitalnih ustanovah, pa dandanes to smer zagovarjajo tudi v okviru tretiranja subnormalnih oseb. V monografiji, ki obravnava probleme duševno nerazvitih in njihovih družin, ugotavljata TIZARD in GRAD na osnovi skrbne ankete, da nikakor ne drži često izraženo mnenje, da ustvari mentalno subnormalni otrok (tu so mišljene hujše forme motnje) v družini za ostale člane familije pekel na zemlji. Kajti je tudi večina duševno nerazvitih otrok sposobna izražati in vračati čustva kot zdravi ljudje. Prav tako pravita omenjena avtorja, da je napačno ono stališče, naj subnormalnega otroka oddamo čimprej v zavod, če kaže, da oskrba doma ne bo možna. Nasprotno: starejši ko je otrok, toliko bolje se bo prilagodil hospitalnemu miljeju, pa tudi čustva staršev ob ločitvi od otroka bodo bolj realistična.

Danes si sicer še ne moremo predstavljati ustreznega skrbstva za subnormalne osebe brez stacionarija, ki je namenjen daljši hospitalizaciji onih, ki so bodisi duševno nerazviti v tolikšni meri, da so povsem odvisni od tuje pomoči pa bi jih družina ne mogla vzdržati pri življenju, ali pa so tako težko vodljivi, n.pr. zaradi svoje eretičnosti in neprijetnih navad, da so potrebni posebnega nadzorstva in terapije. Tudi ti zavodi nimajo nalogo zgolj čuvanja subnormalnih, temveč izvajajo tudi svoj habilitacijski program. Važno je, da tovrstni zavodi izgube karakter izolata oziroma detencijskega doma in da goje čim tesnejše stike med prizadetim otrokom in njegovimi starši.

V težnji ohraniti kontakt tudi hujše prizadetih z njegovim okoljem, se danes pospešujejo v svetu še drugačne oblike zavodov, n.pr.:

Centri za dnevno nego - nekakšni vrtci, ki čez dan poleg nadzorstva in nege subnormalnih letem tudi nudijo osnovni trening.

Domovi za kratkotrajno hospitalizacijo - ki naj prevzamejo duševno nerazvitega v oskrbo za krajša obdobja, ko n.pr. starši obole, so odsotni in v podobnih prilikah.

Koristno je tudi pobujati rejniške domove, ki poleg samega čuvanja prevzamejo tudi skrb za specialno vzgojo svojih subnormalnih gojencev.

Vse naštete institucije so namenjene prvenstveno oligofrenim hujše stopnje. Trening gojencev omenjenih domov zahteva strogo sistematiko pa veliko požrtvovalnost ter potrpežljivost ortopedagoga, ki naj to delo opravlja. Važno je, da se ta trening zgodaj prične, kajti odlaganje uvedbe labilitacijskih postopkov je lahko krivo da nekatere otrokove zmožnosti, ki bi jih sicer poprej bilo še možno oblikovati in razvijati, zakrnijo in da se ustalijo nekatere škodljive in nepotrebne navade, ki jih potem ni moči več odstraniti. Terapevtsko - vzgojno obravnavanje naj se torej prične, čim je to mogoče. Kajpak morajo biti ti ukrepi individualno prilagojeni. Potekati pa morajo vsezkozi sistematično, ob upoštevanju zakonov normalne vzrasti v posameznih obdobjih. Vzgojno - terapevtično obravnavanje

mora obsegati sledeče:

1. vzpostavljanje stika otroka z okolico (spoznavanje oseb iz bližnjega okolja, posredovanje raznih čutnih dražljajev),
2. gibalno terapijo, ki privzga in pobuja po eni plati v subnormalnem otroku muskulami čut, po drugi plati pa predstavlja fizioterapijo, ki naj preprečuje neljube kontrakture, zlasti v primerih grobih cerebralnih okvar. Seveda je tudi privajanje k hoji, čeprav z raznimi pripomočki, tudi sestavni del te terapije;
3. privajanje govora: oblikovanje posameznih vokalov in konzovantov, kasneje besed, stavkov;
4. zaposlitvena terapija. Otroke, tudi one, ki so navezani na posteljo, zaposlujemo s preprostimi mehкими igračami.

Smisel nadaljnega učno-vzgojnega dela naj bi bil v harmoničnem oblikovanju individualno danih otrokovih možnosti, zlasti v smeri priučevanja primernega vedenja in razumevanja vsakdanjega življenja v najbližji okolici, usvajanja higienskih navad itd. Važno je, da se otrok ne preobremeni z našimi zahtevami, ker to utegne vzbujati v otroku neljube tenzije, ki predstavljajo potem oviro harmoničnega razvoja.

Blažje oligofreni uživajo šolsko rehabilitacijo v posebni šoli, ki ji je cilj in namen s specialno učno metodo ter s pospeševalnimi in korekcijskimi vzgojnimi ukrepi posredovati prizadetemu otroku tisto najnujnejše znanje in spretnosti, ki so otroku potrebne za čimbolj samostojni obstoj v družbi.

Učna metoda se naslanja na klasične didaktične principe, ki imajo v posebni šoli za duševno nerazvite še poglobljen pomen. Tako pomeni princip nazomosti konkretizacijo vseh na novo osvajanih pojmov in tej konkretizaciji služijo vsa nova možna sredstva: naravni predmeti, modeli, slike, film, televizija. Načelo individualizacije zahteva individualno obravnavo posameznika tako v učnem, vzgojnem, pospeševalnem, korekcijskem smislu in zlasti upošteva otrokove emocionalne značilnosti. Strogo se upošteva tudi princip postopnosti od lažjega k težjemu, od enostavnega k sestavljenemu. Dominantno vlogo pa ima načelo samodelavnosti.

Otrok mora biti vseskozi aktiven. Pri osvajanju znanja se miselna aktivnost pospešuje z ročno aktivnostjo: otroci imajo najrazličnejša samoučila (računala, črkovne stavnice itd.) ali pa iz preprostih materialov sami ponazarjajo in oblikujejo obravnavane pojme in snov.

Vzporedno s posredovanjem splošnega znanja mora posebna šola stremeti tudi za tem, da se otrok čimbolj čustveno uravnovesi pa tudi, da se uglaadi in utiri njegova motorika zlasti v primerih, ki jih literatura označuje kot "motorično debilne".

Važno pospeševalno in korekcijsko vzgojno in terapevtsko vlogo imajo tudi tehnični, likovni in glasbeni pouk.

Toliko o posebni vzgoji in treningu duševno subnormalnih oseb, metodah, ki pravzaprav predstavljajo jedro terapijskega obravnavanja v teh primerih. - Prehod iz rehabilitacije k osamosvojitvi bistveno lahko olajšajo oligofrenemu namensko osnovane zaščitne delavnice in posebne enote v večjih industrijskih podjetjih. V tovrstnih institucijah dela oligofreni pod lažjimi delovnimi pogoji in je skrbneje nadzorovan ter uvajan v delo.

Razviti smo želeli splošna načela, takorekoč doktrino obravnavanja oligofrenih otrok, ker je po našem mnenju doktrina tisto, kar usklaja in povezuje v celoto delovanje v tovrstni dejavnosti angažiranih različnih specialnih institucij. V tej integrirani celoti ima svoje mesto tudi ambulatorij oziroma dispanzer, ki mora svojo dejavnost prav tako razvijati v smislu opisane doktrine. Dolžni smo pravzaprav le še razmejiti naloge ambulatorija oziroma dispanzerja od letih drugih naštetih zavodov in ustanov.

Ambulatoriju pripada v prvi vrsti triažna naloga v tem smislu, da naj bi na osnovi skrbne bio-psiho-socialne analize primer diagnostično opredelil, progno-
stično ocenil ter mu nakazal smer rehabilitacije.

V ambulatoriju se tudi prvič ustvarijo kontakti s starši prizadetih otrok. Ob tej priložnosti se bo pokazala eventualna potreba po intenzivnejšem vodenju ali celo pravcati psihoterapiji recimo otrokove matere. Metodika bo bodisi individualna ali grupna.

Mimo tega pa obstoja tudi v ambulantnih pogojih možnost pri nekaterih izmed onih subnormalnih otrok, ki se oskrbujejo doma, uvajati rehabilitacijski postopek, seveda manj koncentrirano, uporabljajoč zlasti mater kot oni medij, ki naj po navodilih ortopedagoga doma sistematično uveljavlja prijeme, o katerih je poučena, n.pr. tedensko prisostvujoč rehabilitacijski seansi v ambulatoriju. Tudi tovrstno delo bi bilo moči organizirati grupno. Razumljivo je, da je ambulantno mogoče usmerjati tudi eventualno biološko terapijo.

Ambulatorij oziroma dispanzer naj bi načeloma pasirali vsi oni otroci, pri katerih se vzbuja sum na mentalno subnormalnost, predno so vključeni tako ali drugače v terapijsko - rehabilitacijsko obravnavanje. Ambulatorij naj bi katamnistično spremljal tudi že rehabilitirane paciente. Tako bi dobil ambulatorij v sistemu ustanov, ki obravnavajo tovrstno problematiko, centralno mesto. S tem bi bil pa tudi usposobljen statistično obdelovati zbrani material, v povezavi z zdravstvenimi in izvenzdravstvenimi ustanovami podobne usmerjenosti pa tudi organizirati obširnejše ustrezne ankete, ki bi zajemale ves pristojni teritorij.

Poudarek ambulantne dejavnosti bo vendar ostal na triaži. Spričo tega nam pa postane jasno, da se bo v celoti pokazala vrednost ambulantnega dela lahko le, če bo ambulatorij zares imel zaledje v vrsti rehabilitacijskih ustanov odprtega, polodprtega in zaprtega tipa.

Tudi intemo poslovanje ambulatorija naj usklaja zgoraj opisana doktrina. Ob njej ne bo težko najti delavcem v teamu - se pravi pedopsihiatru, psihologu in ortopedagogu (tu ne omenjam pediatra, ker menim, da so preiskave, ki naj dože-
nejo patoanatomsko oziroma - fiziološko osnovo motnje v primerih, ki jih pedo-
psihiater sam ne more klinično identificirati, tako kompleksne, da zahtevajo ho-
spitalnega obravnavanja na pediatrični kliniki) - meja svojih kompetenc, čeprav
se te mestoma pokrivajo.

Psihiatru bo pripadla naloga prvega kontakta s pacientom in njegovimi starši. On
bo moral globalno diagnostično oceniti primer tako z biološke kot s psihopatolo-
ške plati. Psihiater bo ordinal somatsko terapijo pri otroku in tudi terapevtično
vodil pacientove starše, kjer bo to potrebno. Naloga psihologa bo v prvi vrsti
točnejša ocena ravni duševne sposobnosti pa tudi odkrivanja ostalih plati otro-
kove osebnosti. Tudi ortopedagog bo deloma sodeloval že v diagnostični fazi. O-
cena primera glede na njegovo usmeritev v to ali drugo rehabilitacijsko oziroma
zdravstveno ustanovo, je stvar celotnega teama. Pedagoška plat rehabilitacije bo
pa pripadla ortopedagogu.

Mislim, da ni prenapeto, če trdim, da bi o doktrini obravnavanja subnormalnih o-
seb morale biti do volj poučene tudi one izven zdravstvene organizacije, ki imajo
neredkoma dokajšen vpliv na ta del zdravstveno - socialne službe.

Da pa more skrb za duševno subnormalnega ustrezno uspevati le v družbenem
vzdušju, ki ob "ekonomski računici" ne zanemari humanih načel, nam pa pričajo
mnoge žalostne izkušnje iz zadnje vojne. V socialistični družbi se nam gotovo
takšnih anomalij ni bati, pa zato tudi zadržno pričakujemo, da bodo kaj kmalu u-
stvarjeni takšni kadrovski in ubikacijski pogoji, ki bodo omogočili delo v smislu
zgoraj navedb, kajti danes žal vse to le še ni realnost in si moramo dnevno po-
magati z različnimi improvizacijami.

Dr. Lev Milčinski - dr. Bazilija Pregelj -
prof. Metka Kramar - prof. Ludvika Trček

SOCIALNI DELAVEC V POSEBNEM ŠOLSTVU

Reforma posebnega šolstva je dolgoročen proces, ki naj omogoči smotno doseči slehernemu v razvoju motenemu ali celo zavrtemu mlademu človeku ustrezno vsestransko usposobitev za življenje in delo v naši družbeni skupnosti. Tu omenjamo proces vsestranskega usposabljanja prizadetih otrok ob sočasnem udeleževanju zdravstvenih, psiholoških, specialno pedagoških, tehničnih in socialnih strokovnih delavcev, a neredko tudi organov kriminalistične službe in sodstva, proces, ki je za razvojno prizadete otroke in mladoletnike zajet predvsem v organizacijskih oblikah posebnega šolstva.

Že z dosedanjimi zveznimi in republiški predpisi (zlasti Splošni zakon o šolstvu, Uradni list FLRJ šte. 28/1958; Pravilnik o kategorizaciji in evidenci otrok z motnjami v telesnem in duševnem razvoju, Uradni list FLRJ šte. 27/1960; Uredba o poklicni rehabilitaciji otrok zavarovancev, Uradni list FLRJ šte. 51/1960; Zakon o posebnem šolstvu, Uradni list LRS šte. 34/1960) je jasnejša fiziognomija in določnejše nakazana pot nadaljnjega razvoja in delovanja posebnega šolstva.

Socialni delavec je neogibni sodelavec posebnega šolstva, kjer ima docela specifično funkcijo. Načrtno in sporazumno z ostalimi sodelavci posebne šole in po potrebi tudi zdravstvenih, socialnih in drugih organov in služb opravlja zlasti zunanje naloge, ki morejo prispevati k vsestranski usposobitvi razvojno prizadete otoka, ureditvi njegovih osebnih in socialnih potreb ter k boljšemu uveljavljanju v njegovem delovnem in družbenem okolju.

Socialni delavec obvezno sodeluje pri izpolnjevanju nalog posebnega šolstva zlasti v treh glavnih fazah:

v komisijah za kategorizacijo in evidenco, torej v diagnostično-triažni fazi; med celotnim usposobljenostnim obravnavanjem (event. zdravljenjem in zdravstvenim nadzorstvom poteka usposabljanja, obveznim osnovnim šolanjem v posebni osnovni šoli za zadevno kategorijo, priučevanjem k določeni proizvodni dejavnosti ali učenjem poklica ali šolanjem na drugi stopnji občeizobraževalnih in strokovnih šol; med prevzganjanjem, ambulantnim obravnavanjem in odpravljanjem psihosomatskih ali sociopedagoških motenj) in končno pri sledenju uspevanja in uveljavljanja habilitiranih oseb na njihovi življenjski poti v ožjem in širšem okolju.

Kot člani komisij za kategorizacijo in evidenco so si pridobili naši socialni delavci kar prilična izkustva. Posamezniki tudi, vsaj priložnostno, tudi izkustva pri sledenju udeleževanja zlasti tistih odpuščenih absolventov posebnih vzgojnih ustanov, ki se iz različnih vzrokov niso znašli v zanje prezahtevnih ali ne navadnih razmerah našega vsakdanjega delovnega in družbenega dogajanja. V naših zavodih za posebno vzgojo bodo tudi socialni delavci morali zavzeti delovna mesta, kar se je doslej dogajalo le izjemoma.

Po 24. členu zakona o posebnem šolstvu mora imeti sleherni posebna šola strokovno komisijo za sprejem in odpust učencev. K članom komisije sodi, razen šolskega zdravnika ustrezne specialnosti, psihologa, defektologa ustrezne specialnosti, tudi socialni delavec. Razume se, da bodo mogle sistemizirati delovno mesto za polno zaposlenega socialnega delavca samo tiste eksterne in kombinirane posebne šole, ki imajo nad 100 učencev ter vse internatsko urejene posebne šole, ki jim običajno pravimo kar zavodi. Pri slednjih število gojencev ne sme biti kriterij za namestitev socialnega delavca, kajti zavodi sprejemajo gojence pretežno s področja več okrajev ali iz vse republike, kar dokaj komplicira reševanje njihovih problemov. Manjše posebne šole si bodo morale s pogodbeno določenimi obveznostmi zagotoviti sodelovanje honorarno nameščenih socialnih delavcev.

Strokovne komisije za sprejem in odpust se morajo ob sprejemu toliko seznaniti z vsakim novincem, da si morejo o njem ustvariti mnenje ter izdati priporočila za individualno začitani program o najustreznejšem habilitacijskem obravnavanju vsakega novince glede na njegove posebnosti. Komisiji je sicer praviloma na voljo gradivo, ki ga o novincu zbere že komisija za kategorizacijo in evidenco, vendar imajo strokovne komisije za sprejem in odpust še nekoliko drugačne naloge in tudi metodologijo: ob sprejemu določiti slehememu novincu individualni program usposabljanja (ki ga seveda strokovni team vključi v okvirni program usposabljanja določene kategorije in razvojne stopnje prizadetih otrok), ob odpustu pa ugotoviti raven vsestranske usposobljenosti istega učenca in izdelati priporočila matičnemu organu socialnega varstva, kjer je učenec evidentiran, zaradi eventualnih nadaljnjih ukrepov oziroma ustreznega ravnanja s prizadetim. Toda socialni delavec ima tudi izven zasedanj omenjene komisije polne roke posla. Anamnestične podatke o novincu bo mogel primerjati z anamnestičnimi podatki, ki jih zbirajo tudi ostali sodelavci v posebni šoli ter jih dopolnjujejo z leta v leto do konca usposabljanja, najbolj pomembne ugotovitve po odpustu pa bo zbiral še sam najmanj 5 let po odhodu učenca o njegovem uspevanju v delovnem in družbenem razmerju, kar pravzaprav pomeni registriranje dejanskih rezultatov celotnega habilitacijskega postopka, ki ga ni mogoče realistično oceniti neposredno ob zaključku habilitacije.

Da bi bila dokumentacija o poteku sprejemanja v posebno šolo, poteku celotnega usposabljanja, odpuščenja in kasnejšega sledenja vsakega učenca posebne šole dovolj pregledna in uporabna za službene namene, da bi se nekje čim jasneje zrcalil potek razvoja in napredovanja vsakega učenca, je republiški sekretar za šolstvo predpisal novi obrazec Osebnega lista (Objave št. 3/1963). V novi osebnem listu bo tudi socialni delavec prispeval svoje ugotovitve in ukrepe po enofni metodologiji.

Ko zbira socialni delavec pri svojih prizadetega otroka vtise in dejstva o otrokovi življenjski zgodovini, o socialni in vzgojni situaciji njegovega doma, postaja nehote zaupnik roditeljev, ki običajno pričakujejo od njega več kakor objektivno in subjektivno more ustreči njihovim željam. Hkrati pa si nabira tudi številne informacije in izkustva v sami posebni šoli; o poteku usposabljanja in o vseh

problemih osebnostnega, materialnega in socialnega značaja, ki utegnejo zavirati in otežkočati prizadetemu učencu uživanje urejenih, življenjskih in delovnih odnosov v zvezi vsem naporom delovnega kolektiva posebne šole in samega učenca.

Že iz gornjega sledi, da mora biti socialni delavec v posebni šoli temeljito poučen o psihosomatski in socialnopedagoški situaciji slehernega prizadetega otroka doma in v šoli, da mora dobro poznati vsebino vseh podatkov iz osebnega lista ter tudi sam posredovati vse svoje ugotovitve in ukrepe posameznim razrednikom ter da je neogibno vzajemno sodelovanje med socialnim delavcem in vsemi ostalimi strokovnimi delavci, ki kakorkoli obravnavajo prizadetega otroka. Za boljšo orientacijo mu morejo izdatno koristiti tudi hospitacije v vseh razredih, delavnicah in vzgojnih skupinah posebne šole, kjer utegne neposredno spoznati vsakega prizadetega otroka pri delu in igri, v odnosih z vrstniki in odnosih z odraslimi, da bo lažje in konstruktivneje opravil svoje zunanje obveznosti, koristne prizadetemu otroku, njegovim svojcem in vsej skupnosti.

Na kratko rečeno: seznaniti se z vsem, kar zadeva razvojno prizadete otroke v posamezni posebni šoli, razumeti njihove probleme, posredovati pristojnim organom oziroma osebam ali organizacijam primerna predloga in priporočila, sporazumno z vsemi sodelavci v ustanovi in izven nje ukrepati v okviru veljavnih predpisov, posredovati posebni šoli izsledke o rezultatih rehabilitacije njenih bivših učencev, sodelovati pri dvigavanju ravni vsega strokovnega dela s prizadetimi otroki in vplivati tako na posameznike kakor na skupnost, da bi se spremenili pogosto še dokaj konservativni, odklonilni in pesimistični pogledi in odnosi zdravih do razvojno prizadetih mladih ljudi sploh. Sodimo, da zlasti to obsega v splošnem obziru funkcijo socialnega delavca v posebnem šolstvu.

Marijan Pavčič

NEKATERA VPRAŠANJA KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Sistem samoupravljanja in družbenega upravljanja se v naši družbeno-politični ureditvi s hitrim tempom razvija in izpopolnjuje. Že več kot 10 let smo priče uvažanja tega sistema najprej v gospodarstvo in pozneje še na področja družbenih služb. V poslednji dobi se samoupravljanje uvaja tudi v upravnih organih. Medtem, ko imamo na področju gospodarstva že popolno samoupravljanje delovnih skupnosti, imamo na področju družbenih služb kombinirano samoupravljanje in družbeno upravljanje.

S prenosom teh funkcij neposredno na občane prehajamo na vse večje njihovo pritegovanje v neposredno upravljanje. Najvišji zvezni in republiški predstaviški organi postopoma že prehajajo od državnih aktov predpisovanja in prisiljevanja na sprejemanje resolucij in priporočil glede nadaljnega razvoja določenih dejavnosti. Tako so bile sprejete n.pr. resolucije o gospodarskem razvoju, o izobraževanju, o nalogah komune in stanovanjske skupnosti pri razvoju otroškega varstva in druge. Velik korak v nadaljnji demokrati zaciji in v samoupravljanju v našem družbenem življenju je pomenilo ustanavljanje stanovanjskih skupnosti v mestih in večjih središčih in krajevnih odborov na podeželju. Ti organi so bili predhodniki sedaj se razvijajočih in nastajajočih krajevnih skupnosti. Prehod od stanovanjskih skupnosti in krajevnih odborov na krajevne skupnosti pomeni kvalitetni skok v nadaljnjem razvoju samoupravljanja občanov na določenih področjih dejavnosti. Kakršnokoli izenačevanje današnjih krajevnih skupnosti z dosedanjimi stanovanjskimi skupnostmi in zlasti še s krajevnimi odbori, pa zaradi vsebine in značaja njihovega dela ni mogoče.

Krajevne skupnosti so novo ustavne institucije, ki jih ne smemo istovetiti niti šteti za naslednike dosedanjih krajevnih odborov in stanovanjskih skupnosti. Krajevni odbori niso samoupravne skupnosti, ampak so kot teritorialne organizacije organi občinske uprave. Na eni strani so krajevni odbori pomagali občinskemu ljudskemu odboru in njegovim organom pri izvajanju njihovih nalog na določenem območju, na drugi strani pa so samostojno izvajali tiste naloge, ki jih je občinski ljudski odbor prenesel nanjo s svojim statutom. Poleg tega krajevni odbori in stanovanjske skupnosti niso bili v enakem pravnem položaju, ker so prvi nosili naziv po organu, druge pa so z imenom označevale svoje območje.

Velik družbeno ekonomski razvoj, ki vse bolj zmanjšuje razlike med mestom in vasjo, bo odstranil tudi razliko, ki je narekovala ustanovitev krajevnih odborov in stanovanjskih skupnosti, tako da se bodo na osnovi ustavnih določil ta vprašanja tudi pravno enotno uredila. Razlika med mestom in vasjo bo v prihodnosti izhajala samo še iz različne proizvodnje in se bodo pogoji življenja, kakor tudi interesi za določene komunalne in socialne službe vedno bolj izenačevali.

V ustavi SFRJ je krajevna skupnost postavljena kot samoupravna skupnost vaškega ali mestnega naselja. V njej občani neposredno uresničujejo samoupravlja-

nje na področjih tistih dejavnosti, s katerimi neposredno zadovoljujejo potrebe delovnih ljudi in njihovih družin. Poleg teh nalog se lahko s statutom občine določi, da opravljajo krajevne skupnosti tudi druge zadeve s področja komunalnih, socialnih, zdravstvenih in drugih skupnih potreb občanov. Ustava določa tudi, da je treba s statuti občin določiti način financiranja krajevnih skupnosti.

Krajevna skupnost naj v glavnem razvija svojo dejavnost v dve smeri:

- a) nudi naj kot nosilec in organizator razširjene materialne tehnične baze vsakodnevne storitve občanom (varstvo otrok, služba za pomoč gospodinjstvom, ostarelim itd.);
- b) obstoja naj kot posebna oblika samoupravljanja v občini.

Industrializacija in velik gospodarski razvoj pri nas sta spremenila strukturo prebivalstva tako, da je v naši republiki danes še okoli 26 % kmečkega prebivalstva. Velik pritek prebivalstva v mesta in industrijska središča povzroča številne socialne probleme, ki jih občina zaradi svoje obsežnosti in obilja različnih nalog ne more več uspešno reševati. Hiter razvoj proizvodnih sil ima za posledico podružbljanje številnih funkcij družine, kar predstavlja zgodovinski proces v vseh industrijsko razvitih državah. Podružbljanje nekaterih funkcij družine se deloma izvaja že s samim gospodarskim razvojem kot n.p.r. z elektrifikacijo, proizvodnjo blaga za široko potrošnjo, organizacijo zdravstvene službe, šolstva, socialnega zavarovanja itd. Industrializacija poraja močno težnjo za vključitvijo vseh družinskih članov v družbeno ekonomsko življenje, kar poraja nove socialne probleme, kot npr. varstvo otrok, skrb za stare, bolne in tiste člane družine, ki so zašli v stisko itd. Vse to narekuje razvijanje raznih socialnih in komunalnih služb. Družina sama ne zmore več vsega dela, ko sta oba zakonca zaposlena, poleg tega pa nastopata v družbi kot upravljalca in družbena delavca. Poleg teh obremenitev pa zahteva nenehno izpopolnjevanje proizvodnih sil in tehnološkega procesa dela tudi stalno strokovno izpopolnjevanje človeka. Zaposleni človek pa bo lahko dober proizvajalec, upravljalca in družbeni delavec šele takrat, ko ga ne bodo več težile vsakodnevne osebne in družinske skrbi. Zato morajo krajevne skupnosti razvijati potrebne uslužnostne dejavnosti in službe, kakor tudi ustanove za varstvo otrok za pomoč občanom. Pogoji za to pa nastanejo šele takrat, če imajo krajevne skupnosti zagotovljeno primerno materialno bazo in kadre.

Ustava SRS v členu 114 obvezuje občino, da materialno osnovo krajevnih skupnosti zagotovi s svojim statutom. Občinska skupščina naj daje krajevni skupnosti na osnovi njenega delovnega načrta primerna sredstva. Poleg teh sredstev razpolaga krajevna skupnost še s sredstvi prebivalcev in s sredstvi, ki jih dajejo gospodarske organizacije namensko in razni družbeni skladi občine. Tovariš Kardelj je dejal, da krajevna skupnost ni le stvar občanov in njihovih sredstev, ampak v isti meri tudi stvar komune in njenih sredstev. Seveda razpolaga krajevna skupnost tudi s sredstvi, ki jih sama ustvarja s svojo dejavnostjo. Povsem razumljivo je, da bo krajevna skupnost lahko uspešno opravljala naloge, ki jih ji nalagata zvezna in republiška ustava le, če bo imela za to potrebna sredstva. Sredstva krajevne skupnosti, ki jih prispevajo gospodarske organizacije in sred-

stva občanov so lahko v različnih oblikah, kot npr. v denarju, materialu, delu v skupni uporabi prostorov in še drugo. Dosedanja praksa kaže, da so nekatere stanovanjske skupnosti in krajevni odbori znatno zvižali vrednost sredstev, ki so jih dobili od občinskih ljudskih odborov in sicer s tem, da so pridobili prebivalce in delovne organizacije za dodatno delo. Zgledi za to so v krajevni skupnosti v Desklah, v krajevnih odborih Podragi, Zagradcu in drugod.

Organizacija krajevne skupnosti

V praksi se mnogokrat postavlja vprašanje, ali naj se obvezno povsod ustanavljajo krajevne skupnosti. Tako so osnutki nekaterih občinskih statutov že razdelili posamezne predele, vasi in naselja v krajevne skupnosti. Osvojitve takega koncepta ustanavljanja krajevnih skupnosti ne bi dosegla zaželenega uspeha, ker bi to bil način administrativnega oblikovanja krajevne skupnosti, ki bi kršil načelo samoupravnosti in prostovoljnosti občanov. Dosedanje izkušnje kažejo, da administrativno ustanovljene stanovanjske skupnosti niso zaživele in niso razvijale svojega dela. Zato naj bo ustanovitev krajevne skupnosti, kakor tudi njeno območje stvar političnih činiteljev, občanov samih, njihovih zborov volilcev in referendumov. Vsekakor je potrebno, da za ustanovitev krajevne skupnosti obstajajo neki skupni interesi občanov, kakor tudi drugi pogoji za sodelovanje, okoli katerih se državljani stimejo zato, da skupno rešujejo vprašanja svojega vsakodnevnega življenja. V praksi bodo krajevne skupnosti ustanovljene največkrat na pobudo Socialistične zveze kot politične organizacije. Na pobudo te organizacije bodo sklicani zbori volilcev, na katerih bodo občani razpravljali o pogojih obstoja krajevne skupnosti. Tako bo zbor volilcev sprejel sklep o ustanovitvi krajevne skupnosti in istočasno lahko izvolil njene organe. Sklep zbora volilcev o ustanovitvi krajevne skupnosti bo nato z obrazložitvijo predložen občinski skupščini v potrditev. Zaradi določenih odnosov in obveznosti, ki nastajajo med občinsko skupščino in krajevno skupnostjo bo umestno, da krajevna skupnost predloži občinski skupščini v razpravo in potrditev tudi svoj statut.

Delo krajevne skupnosti vodi svet skupnosti. Mandatna doba članov sveta naj bi bila dvoletna in določena tako, da bi se vsako leto menjala polovica članov. Po dosedanjih predpisih je svet stanovanjske skupnosti imel svoj izvršilni odbor in komisije za posamezna vprašanja. Izkušnje kažejo, da izvršilni odbori niso potrebni, če obstaja aktiven svet, dočim bodo komisije še vedno potrebne.

Zato v nekaterih krajevnih skupnostih že razmišljajo, da v novih statutih ne bi več predvideli izvršilnih odborov, predvidevajo pa več komisij. Tako npr. v krajevni skupnosti Koper predvidevajo, da bi vključili v svet krajevne skupnosti in njegove organe kakih 200 občanov. Dejstvo, da bo v tej skupnosti sodelovalo še v družbenih in samoupravnih organih prilično število občanov, kaže, kako se samouprava občanov tu krepi in razvija. Vrednost teh organov bo mogoče oceniti po aktivnosti članov, kar pa je odvisno od družbeno politične zavesti občanov.

V Sloveniji je bilo v začetku letošnjega leta 189 stanovanjskih skupnosti in

1 323 krajevnih odborov, na območju vse države pa je bilo 1 800 stanovanjskih skupnosti in 11 611 krajevnih odborov. Skupno je bilo na območju vse države vključenih v teh organih okoli 15 000 državljanov. Ti podatki dovolj jasno kažejo, koliko občanov je pritegnjenih v te organe in kako se je z ustanavljanjem teh institucij okrepil sistem samoupravljanja občanov, ki pa se bo z vse večjim pritegovanjem občanov v delo krajevnih skupnosti še bolj uveljavil z množičnostjo s tem, da bo tu našel mesto za svoje aktivno udeleževanje slehemi prebivalec krajevnih skupnosti.

Poleg krajevnih skupnosti obstojajo na terenu še krajevni uradi in postavlja se vprašanje odnosov med tema institucijama. Upoštevajoč dejstvo, da je krajevna skupnost samoupravna skupnost občanov, krajevni urad pa podaljšana roka in organ občinske uprave, obstoja nevarnost pri morebitnem združevanju poslov obeh organov v isti osebi, da bi bila samoupravna funkcija občanov kršena. Zato je v praksi mnogo bolje, če se ti dve funkciji ne združujeta v isti osebi. Uslužbenci krajevnega urada so uslužbenci občinske uprave, dočim naj bo tajnik krajevnih skupnosti uslužbenec te skupnosti, ki ga bo nastavljal njen svet.

Krajevna skupnost naj bo celovit del občinske samouprave in povsem samostojna v izvrševanju svojih nalog, katere opravlja po obstoječih predpisih in smemicah politično teritorialnih enot in višjih organov. Občinska skupščina oziroma njeni organi naj nadzirajo zakonito poslovanje krajevnih skupnosti in skrbijo za njen vsestranski razvoj in napredek. Občina naj prispeva večina sredstev za uspešno delovanje krajevnih skupnosti in usklajuje načrte in predračune krajevnih skupnosti s svojim načrtom in proračuni. Zaradi značaja nalog, ki jih opravljajo krajevne skupnosti, naj s temi sodelujejo tudi delovne organizacije z namenom, da se razvijajo in organizirajo tiste službe, ki so potrebne zaposlenemu človeku. Razmerja med krajevno skupnostjo in zborom občanov pa naj obstoja v tem, da zbor občanov predlaga in sprejema sklep o ustanovitvi krajevnih skupnosti, voli predstavniške organe, sprejema njene najvažnejše akte in opravlja nad delom krajevnih skupnosti družbeno kontrolo v najširšem smislu.

Spričo nalog, ki jih krajevna skupnost opravlja, so socialni delavci močno zainteresirani na njeni čimprejšnji ustanovitvi, organizaciji in delu. Pri tem pa socialni delavci ne smejo pozabiti, da se v krajevni skupnosti, ki spričo tega, da organizira tiste službe, ki rešujejo vsakodnevne potrebe občanov, pomenijo te močan ekonomski faktor v našem družbenem sistemu in oblikujejo nove socialistične družbene odnose med ljudmi, kar je za socialno delo še zlasti pomembno. Zato naj socialni delavci nastopajo na zborih volilcev in na drugih političnih organizacijah, zlasti pa preko organizacije Socialistične zveze kot pobudniki za ustanavljanje krajevnih skupnosti in kot njeni aktivni pripadniki.

Francka Dolenc

DELO NA IZOBRAŽEVANJU KADROV ZA SOCIALNO DELO

Pri obravnavanju strokovnega dela na področju socialnega varstva v Sloveniji obravnavamo hkrati tudi kadre kot neposredne izvajalce nalog v socialnih službah. Spričo občutljivih in kompliciranih nalog morajo biti kadri temu primerno strokovno usposobljeni. Tu ne gre le za uslužbence, ki nimajo ustrezne izobrazbe za določena delovna mesta, temveč tudi za kadre, ki imajo ustrezno izobrazbo in potrebujejo dodatno strokovno izpopolnjevanje.

V upravnih organih socialnega varstva okrajev in občin ter centrov za socialno delo je zaposlenih 336 uslužbencev. Od tega 73 ali 22 % z nižjo, 141 ali 42 % s srednjo, 107 ali 32 % z višjo in 15 ali 4 % z visoko strokovno izobrazbo. V drugih družbenih službah in gospodarskih organizacijah je zaposlenih 147 socialnih delavcev, torej skupaj 483 uslužbencev, ki se poklicno bavijo s socialno problematiko v Sloveniji. Vsi ti kadri rabijo pri svojem delu stalno strokovno izpopolnjevanje. To vprašanje smo reševali nekaj let z organizacijo seminarjev, ki jih je izvajal Republiški sekretariat za socialno varstvo in Društvo socialnih delavcev Slovenije. Zanimanje za seminarje je izredno veliko ne le pri upravnih uslužbencih in socialnih delavcih v socialnih službah temveč tudi pri kadrih iz raznih drugih področij (šolstvo, zdravstvo, gospodarstvo itd.), kjer so uvedene ali se šele uvajajo socialne službe in vseh tistih, ki se v svojem delu srečujejo s socialno problematiko. Ker so nakazane potrebe po usposabljanju kadrov velike, jih Republiški sekretariat ne more več opravljati sam.

Višja šola za socialne delavce v Ljubljani je glede na potrebe po izobraževanju kadrov v socialnih službah v statutu šole (statut Višje šole za socialne delavce v Ljubljani, dne 13/11-1961) sprejela formulacijo, ki jo glede na pogoje obvezuje poleg rednega in izrednega šolanja socialnih delavcev tudi na širšo dejavnost izobraževanja. Ta vrsta dejavnosti je zajeta v 3. in 155. čl. statuta Višje šole za socialne delavce.

Republiški sekretariat za socialno varstvo je že večkrat razpravljal o tej dejavnosti z Višjo šolo za socialne delavce, vendar spričo majhne kadrovske zasedbe na šoli ni bilo mogoče zamisliti realizirati. Sedaj, ko se je število pedagoških delavcev na šoli povečalo, so ustvarjeni realni pogoji za razširjeno šolsko dejavnost. Skupno z Višjo šolo za socialne delavce smo ugotovili potrebo po izobraževanju, stanje kadrov, ki bodo dejavnost izvajali, vprašanje prostorov in finančnih sredstev. Nadaljnje delo je izdelava programa, poslovnika in finančnega načrta.

Napravljen je okvirni načrt za izobraževanje za naslednja področja in profile kadrov:

- dopolnilno izobraževanje diplomiranih socialnih delavcev v okviru Društva socialnih delavcev Slovenije;
- usposabljanje upravnih uslužbencev socialnega varstva okrajev in občin;
- izobraževanje prostovoljnih socialnih delavcev iz društev, kot so: Zveza sle-

- pih, Zveza gluhih itd. in članov samoupravnih organov v krajevni skupnosti;
- dopolnilno izobraževanje strokovnih delavcev sorodnih strok, ki pri izvrševanju svojega poklica to znanje potrebujejo, n.pr. prosvetnih kadrov, zdravstvenih kadrov, delavcev iz KSS-ov, gospodarskih organizacij, delavcev v socialnem varovanju itd.
- izobraževanje članov družbenega upravljanja s področja socialnega varstva.

To je zaenkrat le okvirni načrt, ki bo pozneje podrobno izdelan.

Prvi seminarji na Višji šoli za socialne delavce bodo organizirani v začetku novembra. V letu 1963 bodo organizirani 3 seminarji; 2 za organizatorje socialnega dela v krajevnih skupnostih in 1 za vodilne upravne uslužbenke socialnega varstva občin.

To je preizkusna faza, v naslednjem letu bo Republiški sekretariat za socialno varstvo poskrbel, da bo izobraževanje na Višji šoli za socialne delavce redno potekalo, s čemer se bodo naloge Republiškega sekretariata za socialno varstvo v pogledu izobraževanja kadrov močno povečale. S tako organizirano dejavnostjo prehajamo namreč na sistematično usposabljanje kadrov. Sekretariat bo nakazoval potrebe po usposabljanju, pripravljaval kadre in vsebinsko stran seminarjev glede na to, ker pozna pomanjkljivosti strokovnega dela uslužbenecv v socialnih službah.

Na primeren način bomo koordinirali problem izobraževanja z ostalimi zainteresiranimi službami.

EVROPSKO POSVETOVANJE, KI GA JE PRIREDILA MEDNARODNA
KONFERENCA ZA SOCIALNO DELO V STUTTGARTU
od 1. - 6. septembra 1963

TEMA POSVETOVANJA: Vloga socialnih služb v raznih etapah planiranja ekonomskega in socialnega razvoja v Evropi

Konference so se udeležile naslednje države:

Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Grčija, Italija, Izrael, Jugoslavija, Libanon, Maroko, Nizozemska, Poljska, Španija, Švedska, Švica, Turčija, Velika Britanija, Zvezna republika Nemčija.

Opazovalce pa so poslale: Japonska, Kanada in ZDA.

Jugoslavijo so zastopali naslednji udeleženci: Majda Gaspari, član IS SRS, Ljubinka Pjanič, ekonomist, asistent na fakulteti za arhitekturo v Beogradu, Koviljka Lopušina, sekretar jugosl. odbora za socialno delo, Cilka Malešič, uslužbenka CZNG ter podpredsednik Mednarodne konference za socialno delo za Evropo in bivši dekan Visoke upravne šole v Zagrebu dr. Evgen Pusič.

Posvetovanje se je začelo z uvodnim referatom, dr. Pusiča, v katerem je referent nakazal osnovne smeri razvoja socialne dejavnosti in potrebo po usklajenem ekonomskem in socialnem planiranju.

Težišče dela je bilo v komisijah. Za obravnavanje posameznih tem, navedenih v programu posvetovanja so bile formirane posebne komisije:

I. komisija - tema: Različne etape regionalnega razvoja v evropskih deželah in njihov vpliv na socialno delo

Osnovne ugotovitve in sklepi komisije:

Za razvoj socialnih služb je pogoj gospodarski napredek, ki edini omogoča vseplošni razvoj in izboljšanje življenjske ravni prebivalstva.

Naslednji pogoj za uspešno socialno delo pa je široko sodelovanje prebivalstva ne le v fazi planiranja, temveč tudi pri izvajanju plana.

Socialno delo se je prej omejevalo samo na varstvo ogroženih, medtem ko teži sedaj vedno bolj k preventivnim akcijam in k humanizaciji vseh družbenih dejavnosti.

Socialno delo se uveljavlja na različnih ravneh: Na nacionalno-ekonomski ravni teži za skladno delitvijo narodnega dohodka na podlagi temeljitega raziskovalnega dela. Poleg tega deluje v sektorjih infrastrukture: v javnih službah kot v prometu, v preskrbi z energijo, z vodo, v stanovanjskih dejavnostih, v kulturi, v šolstvu, v zdravstvu, v socialnih dejavnostih.

Deluje za zagotovitev eksistenčnega minuma, pomaga pri vzgoji, zdravljenju, pomaga nosečim materam in otročnicam, sodeluje pri rehabilitaciji invalidov, pomaga tuberkuloznim, slepim-skratka povsod, kjer je potrebna bodisi individualna ali kolektivna družbena intervencija.

Socialna služba more biti organizirana na nacionalnem nivoju, dejansko pa se izvaja vedno v ožjih regijah in naseljih. Zato je socialna politika integralni del celotnega programa razvoja osnovnih lokalnih območij.

Integracija socialnega plana v plan razvoja posameznih regij omogoča prilagajanje socialne službe specifičnim potrebam, ki jih narekuje ekonomski in kulturni razvoj posameznih področij.

Taka oblika planiranja pa predpostavlja na nacionalni, pa tudi na regionalni ravni obstoj študijskega organa, katerega naloga je usmerjanje razvoja, sestavljena iz ekonomistov, sociologov in socialnih delavcev.

Razvoja ne moremo pojmovati kot nekaj statičnega. Ekonomsko socialni razvoj je v bistvu proces razvoja oblik, življenjskih pogojev posameznika v določeni družbi. Ta razvoj pa ni odraz spontanega dogajanja, temveč ga določajo posebne notranje zakonitosti ali kot pravi Marks: "Odnosi med ljudmi so vedno odraz teh zakonitosti".

Komisija je v glavnem ločila naslednje razvojne stopnje, ki so značilne za Evropo v drugi polovici tega stoletja:

Slabo razvite regije s prevladujočo kmetijsko proizvodnjo, ki ne ustvarja tržnih presežkov ali jih ustvarja v mali meri. Socialna služba je v njih slabotna in se omejuje le na dobrodelne akcije. Področja, ki so se šele začela razvijati, v katerih so dani pogoji za razvoj tržnega gospodarstva, v katerih se infrastruktura že razvija.

Industrijski predeli, ki jih karakterizira sorazmerno majhen delež kmetijstva v gospodarstvu, ki so tipična za današnje pojmovanje razvitosti z veliko aglomeracijo aktivnega prebivalstva.

Socialne dejavnosti so odraz tega razvoja. Medtem, ko se npr. na Nizozemskem razvijajo službe socialnega varstva, ki so samostojni v planiranju dejavnosti v lokalnih, avtonomnih območjih, ko se v Franciji izvajajo na nacionalnem nivoju usklajevanja med ekonomskim in socialnim planiranjem, se vsa dejavnost v Španiji, pa tudi v južnih predelih Italije izvaja v glavnem prek dobrodelnih ustanov, delujočih na privatni iniciativi. To so področja revščine, kjer ni mogoče aplicirati metod in oblik varstva, ki se uspešno uveljavljajo v industrijskih področjih.

Za uspešno planiranje socialnega dela je torej potrebno poznati kompleks pogojev, ki vplivajo na življenjsko raven. Potrebno je sodelovanje sociologov in neposreden kontakt z ljudmi, kot ga imajo npr. posvetovalnice za državljane v Angliji.

Spričo navedenih razlik, ki nastopajo znotraj posameznih nacionalnih meja, je me-

nila komisija, da je potrebno za doseg izravnavanja življenjske ravni med posameznimi regijami preiti meje nacionalnega planiranja in izdelati Evropski plan na bazi mednarodne solidarnosti.

II. komisija - tema: Proces in metode socialnega planiranja na različnih stopnjah razvoja

Komisija je postavila definicijo socialnega planiranja kot specifičnega procesa, pri katerem se akcija osredotoči na socialno področje v povezavi z etapnim ekonomskim razvojem. Socialno planiranje je instrument politike socialnega razvoja, ki je komponenta skladnega nacionalnega razvoja.

Komisija je ugotovila, da se izdelujejo socialni plani na različnih nivojih in za različne socialne aktivnosti.

Na regionalnih in lokalnih nivojih je planiranje uspešno le, če je zagotovljena udeležba prebivalcev, ne samo pri planiranju investicij za razne oblike družbenih dejavnosti, temveč tudi pri izvajanju plana. Zato se morata tako javna uprava, kakor tudi socialne ustanove zavedati, da je pritegnitev širokega kroga državljanov naloga vseh, ki hočejo služiti ljudstvu.

Kakor je socialno planiranje integralni del vsega planiranja, se mora vendar omejevati na socialne aspekte in ne na ostale družbene dejavnosti, odražati pa se mora v najrazličnejših dejavnostih.

V širšem pomenu besede je planiranje zbiranje podatkov, ki služijo za osnovne ukrepe državi ali lokalnim skupnostim. Cilj planiranja je določiti socialno politiko. V bistvu je pomen planiranja povsod isti, loči se le po metodah in sredstvih za izvajanje plana.

Vse dežele imajo več ali manj obsežne plane za socialni ali socialno ekonomski sektor.

Za doseg uspešnega razvoja socialnih služb je potrebno sodelovanje vseh socialnih aktivnosti, kar se najbolj izraža v lokalnih mejah, ker ne more delovati nobena specializirana služba neodvisna od drugih, če hoče doseči maksimalni uspeh. To delovanje pa mora biti planirano.

V določenih evropskih deželah je težnja za tem, da bi se socialne službe ukvarjale izključno z ekspertizami, kar pa vodi k oddaljevanju socialnih delavcev od ljudi. Za premostitev tega pojava so začeli že ustanavljati določene službe ali pa si krajevne organizacije prizadevajo ustvariti to povezanost. (Krajevne skupnosti).

Poleg tega pa je potrebno tudi koordinirano delo med vsemi organizmi, da bi se dosegla enotna socialna politika ne glede na to, če so javnega ali privatnega značaja.

Socialni aspekti v planiranju zdravstva zadevajo predvsem organizacijo zdravstvenih služb, ki pa naj bo dostopna vsem, pomoč bolnikom z nego, prehrano,

pomoč pohabljenim, starim itd., s čemer se zdravstveno planiranje povezuje s socialnim.

Socialni aspekti pri planiranju stanovanjske izgradnje in transporta se navezujejo na gradnjo stanovanj za specifične kategorije:

za invalide, stare, za mlada gospodinjstva, za emigrante, pri čemer je potrebna konzultacija z bodočimi stanovalci. Pri stanovanjski gradnji je potrebno bedeti nad humanostjo, ki jo ta mora izkazovati.

Potrebno je predvideti prostor za dejavnosti, ki jih skupnost stanovalcev potrebuje in bedeti nad razvojem prometa.

Socialni aspekti pri vzgoji in šolstvu se odražajo v pospeševanju takih metod, ki bodo omogočale hitro uvajanje v nastopajoče spremembe predvsem za osebe, ki spričo razvoja spreminjajo svoje dejavnosti (kmetje, - industrijski delavci).

Prav tako je upoštevati socialne aspekte pri planiranju rekreacije in svobodnih aktivnosti, zlasti v področjih, ki se razvijajo ter v velikih mestih.

Glavne karakteristike socialnega planiranja so:

Planiranje je lahko bolj ali manj obvezno, decentralizirano ali centralizirano. Izvaja se na različnih nivojih in je v večji ali manjši povezanosti med nacionalnimi, regionalnimi in lokalnimi plani.

Karakteristične poteze se kažejo tudi v različnih štadijih razvoja:

V nerazvitih deželah je običajno plan imperativen in avtoritativen, trden in centraliziran, v razvijajočih se deželah pa že teži k decentralizaciji. V razvitih deželah daje poudarek na socialne kolektivne institucije, ne pa le na delo s posamezniki.

Pri planiranju je potrebno zamenjati bolj ali manj empirične metode z znanstvenimi kot: operativne raziskave, ekonometrija, nacionalni izračuni ipd. predvsem v fazi raziskave potreb. S tem ustvarimo solidno podlago za izbor ustreznih solucij, ki jih predlaga študijski organ, odloči o njih pa oblastni organ.

Oblastni organ je tudi nosilec pogojev za izvajanje plana; zagotovi materialna sredstva in personal za funkcioniranje socialne dejavnosti. Mesta in komune vedno bolj pritegujejo k sodelovanju tudi podjetja, da na ta način hitreje izboljšujejo položaj na svojem območju.

Socialna služba pa ima v izvajanju naslednje naloge:

Opravlja delo s posamezniki, sodeluje v prevenciji za odklanjanje socialnih problemov, skrbi za aktivno vključevanje ljudi v svoja prizadevanja.

Ker obstoja preventivna dejavnost povsod bolj v teoriji in v programih kot v praksi, je prav, da se v tej fazi opredelijo metode preventivnega dela, ki jih uporabljajo socialne službe:

Publiciranje podatkov o potrebah, z namenom, da se vzbudi interes oblastnih organov za reševanje ugotovljenih potreb. Orientacija dejavnosti socialnih služb na določene probleme, ki jih prinaša ekonomski razvoj.

Pospeševanje planskega dela v socialni službi in sodelovanje z ostalimi resori na vseh različnih nivojih.

To pa zahteva sodobne socialne službe, ki težijo bolj k izvajanju strukturnih reševanj (problemov, nanašajočih se na grupe, kolektive državljanov), kakor pa k pomoči ljudem posameznikom, ki se znajdejo v sili.

Socialna služba mora nenehno poudarjati medsebojno povezanost raznih socialnih aktivnosti, (javnih služb), fikcija samostojnosti socialnih dejavnosti vodi na slepi tir.

Za uspešno izvajanje socialnih dejavnosti so potrebne raziskave, v katerih sodelujejo sociologi, socialni psihologi, ekonomisti itd., ki dajejo podlage za socialno planiranje.

V aneksih, priloženih osnovnim ugotovitvam in sklepom, so prikazani predvsem rezultati raziskav socialnih služb v Franciji. Tako ugotavljajo, da je osnovna kolektivna sociološka enota ali stanovanjska skupnost učinkovita v svojem delovanju takrat, ko šteje od 800 do največ 1500 stanovanj. Druga zanimiva ugotovitev, ki je izšla iz neke parcialne ankete v Franciji je, da porabijo stanovalci določenega naselja povprečno:

- 12 ur dnevno za delo in prevoz na delo in domov,
- 8 ur dnevno za spanje
- 2 uri ali več za gledanje televizije.

Tako ostane komaj 2 uri za domače delo ali družbene kontakte, kar pričča, da postajajo določene potrebe ljudi skupni imenovalci za življenje kolektivov in da se te potrebe med seboj zelo malo razlikujejo, kar narekuje ustanavljanje socialnih institucij za kritje kolektivnih potreb.

III. komisija - tema: Razvoj tradicionalnih funkcij družine in socialne službe

Komisija je ovrгла do sedaj veljajočo definicijo družine (postavljeno po OZN) in predlaga naslednjo definicijo:

«Družina je oblika kolektivnega življenja skupine, ki ima svojo lastno strukturo in kulturne navade, obsegajočo najmanj dve generaciji, združeni običajno s trdnimi vezmi, katere osnovna funkcija je vzreja in vzgoja otrok. Sankcionirana je na različne načine: z religioznimi, moralnimi, pravnimi predpisi itd.»

Ekonomski razvoj pospešuje njeno spreminjanje iz velike tradicionalne družine v nuklearno z vmesnimi stadiji.

Ker je mnogo družin razbitih, razkrojjenih in nepopolnih, je potrebno tem družinam pomagati brez diskriminacije.

Družina tudi izgublja tradicionalne funkcije. Moderna družina izkazuje nove po-

trebe. Socialna služba se mora izogibati pavšalnemu obravnavanju družin in mora upoštevati vse pogoje, v katerih žive družine. Vendar potreb družine ni upoštevati kot vsoto potreb posameznih družinskih članov.

Metode spoznavanja potreb družine so:

prek skupnosti družin, socialnih organizacij, sindikatov, političnih strank ali demokratičnih institucij,
s pomočjo znanstvenih raziskav s soudeležbo socialnih delavcev.

Socialna služba mora harmonizirati individualne potrebe posameznika s potrebami družine kot celote. Pri tem pa mora dosegati cilj: to je aktivizacijo družine za zadovoljevanje lastnih potreb in njenega integriranja z okoljem.

Odgovornost pri planiranju socialnih potreb družine nalaga:

sistematično spoznavanje potreb, hierarhizacijo potreb, določitev rešitev in metod dela, izdelavo programa in finančnega plana.

Ker je doslej v vseh planih prevladoval ekonomski akcent, je potrebno izravnati pomanjkanje deleža socialnega akcenta predvsem s planiranjem socialnega razvoja in politike dela z družinami.

Za dosego ustreznega planiranja je potrebno, da se pozitivne izkušnje iz lokalnih, regionalnih ali nacionalnih planov posredujejo skupnostim, ki šele začenjajo z delom.

Prav tako je potrebno poskrbeti za ustrezen razvoj kadrov. Teoretično bazo za njihov razvoj ustvarjajo sociologija, družinska psihologija in socialna antropologija. Metode individualnega socialnega dela se morajo obogatiti z metodami skupinskega dela in dela s skupnostmi.

IV. komisija - tema: Lokalne skupnosti in njihova vloga pri planiranju na nacionalni ravni

Osnovne ugotovitve komisije so naslednje:

Nacionalni plan sestavljajo običajno eksperti, ki poznajo politiko nadaljnega razvoja. Kolikor se lokalni plani nanašajo na isti objekt kot nacionalni plan, mora biti zagotovljeno sodelovanje lokalnih faktorjev pri nacionalnem planiranju.

Naloga lokalnih organov je, da prilagajajo lokalne interese interesom skupnosti. Nacionalni plani usmerjajo lokalno planiranje predvsem v naslednjem: Gospodarski razvoj, šolstvo, stanovanjska gradnja, zdravstvo in socialne službe. Zato je nujna pri planiranju konzultacija med lokalnimi in nacionalnimi oblastmi. Tendanca po zmanjšanju vplivov lokalnih faktorjev je škodljiva.

Na lokalnem nivoju je potrebno tesno sodelovanje med voljenimi in izvršilnimi organi za zagotovitev interesov lokalne skupnosti in njenih članov.

Stalna naloga socialne službe je ustvarjanje take skupnosti, ki bi mogla odigrati svojo vlogo v nacionalnem planiranju.

V. komisija - tema: Odnos med principi in metodami socialnih služb in upravno prakso

Javna uprava in socialna služba stopita nujno v medsebojne odnose pri planiranju, pri čemer naj upoštevata naslednje principe, da bo delo čimbolj učinkovito:

Spoznavati je človeka v njegovem okolju,
spoznavati njegove potrebe in pomagati tako, da si lahko pomaga sam,
spoštovati je njegovo samoodločanje in
vzeti posameznika ali skupino tako kot je.
Delati je po znanstvenih metodah.

Komisija je postavila kot podlago za diskusijo definicije:

Planiranje je metodično in sistematično predvidevanje potreb in sredstev za njihovo zadovoljevanje.

Administracija so: državni, javni ali pol-javni organi, ki poznajo socialni položaj, sami izvajajo socialno delo ali pa ga zaupajo socialnim delavcem, ki so vezani na upravo.

Socialne službe so specializirane privatne službe ali v javno upravo vključene službe, ki opravljajo socialno delo.

Cilj socialnih služb je služiti posamezniku ali skupnosti, spoznavati njihove potrebe in pomagati pri formulaciji potreb.

Metodično spoznavanje je možno le pri neposrednem kontaktu s koristniki ali njihovimi predstavniki.

Komisija ugotavlja naslednje faze planiranja:

spoznavanje potreb, izbor potreb po njihovem obsegu in nuji, predvidena realizacija potreb.

Pri planiranju ima administrativna praksa naslednje prednosti:

generalno poznavanje potreb na vsem območju,
poznavanje vseh pravic, ki jih človek lahko uveljavi,
poznavanje pravnih in finančnih predpisov.

Pomanjkljivosti administracije pa so:

relativna oddaljenost od ljudi, katerim služi,
prevelika odvisnost od pravnih predpisov, ki je tem večja, čimbolj je uprava centralizirana.

Planiranje more sistematično odpravljati določene nepravilnosti v socialnem delu, ali pa jih celo podpirati.

Da se ne bi nepravilna reševanja množila, mora uprava bolj poznati potrebe in iskati v praksi kontakt z realnimi pogoji:

Kolikor večja je decentralizacija in lokalna avtonomija, toliko lažje je sodelovanje med strokovnimi službami in administracijo. Administrativni organi igrajo pri planiranju važno vlogo, vendar sprejemajo plane le oblastni organi.

Čim močnejša je ekonomska vloga lokalnih skupnosti, toliko bolj dinamično je delo socialnih služb, toliko bolj se uprava prilagaja potrebam. V vsakem primeru pa je potrebno usklajevati razvoj v velikih centrih z razvojem v zaostalih področjih. Zato je nujna intervencija organov na višjem nivoju. Socialne službe v nerazviti področjih pomagajo tej izravnavi.

Čimveč sredstev zahtevajo določeni projekti, tembolj je potrebna koordinacija dela med upravnimi organi na posameznih nivojih in končno čim daljša je doba, za katero se planira razvoj, tembolj je potrebna dobra organizacija in kooperacija med organi na raznih nivojih.

Pri planiranju se skoraj povsod poslužujejo organiziranja raznih organov, predvsem mešanih komisij. Te sestavljajo: člani administracij, strokovne institucije, socialne službe in ponekod še zastopniki koristnikov. Njihova medsebojna naloga je: koordinacija pri planiranju aktivnosti, ki so medsebojno povezane, izmenjava informacij o problemih in sredstvih, s katerimi rešujejo, skupno iskanje novih solucij.

Poleg teh komisij pa organizira uprava za izvajanje določenih nalog še ad hoc organizme, ki opravijo razna dela ali raziskave (npr. s področja varstva otrok), za kar administracija ni usposobljena.

Ker opravljajo vse te posamezne naloge socialni delavci, se kaže vedno bolj potreba po visoko strokovnem usposabljanju socialnih delavcev.

Prav tako bi moral dobiti administrativni kader v svojih šolah, v obliki poglobljenega študija, osnovne elemente za razumevanje sodobnih metod v socialnem delu.

Na drugi strani pa naj bi omogočili socialnim delavcem zasedbo celo najvišjih mest v javni upravi.

Pri izvajanju plana naj bi dobile socialne službe več kompetenc pri uporabi sredstev za izvajanje planskih nalog.

Prav tako bi morale dobiti socialne službe za izvajanje določenih razvojnih nalog (eksperimentalni centri) več sredstev.

Nad izvajanjem plana morajo bedeti tako administracija kot socialne službe, da se pravočasno obveste oblasti o izvajanju programov in o programiranju.

Pri vsem tem mora zasledovati socialna služba svoj osnovni cilj: spoznavanje potreb, ki ima namen najbolj učinkovitega in racionalnega trošenja sredstev.

Zato je nujno, da uvaja v svoje delo ekonomsko presojo posameznih socialnih akcij, predvsem preventivnih dejavnosti.

Izračuni in ocene z ekonomskih vidikov so nujna vez med delom za odkrivanje

potreb socialnih služb in racionalnimi rešitvami, ki jih izvaja administracija.

In končno: plani socialnih služb s pravilnimi izračuni so integralni del administrativnega proračuna. Ti naj bi dali ustrezno sliko stroškov, ki jih potrebuje vse socialno delo za izvajanje programa.

VI. komisija - tema: Dolgoročna planiranja kadra za socialne službe

Komisija ugotavlja, da je planiranje socialnih dejavnosti povsod še v stadiju začetnega razvoja.

Ker obstoja potreba po integraciji socialnih planov z ekonomskimi plani, je nujno postaviti tudi plan kadrov.

Po dosedanjih izkušnjah se uveljavljajo naslednje oblike planiranja:

- a) Plan sestavljajo socialne institucije, ki med seboj koordinirajo delo.
- b) Planirajo podjetja prek šolskih ustanov.
- c) Generalno planiranje na podlagi raziskav potreb po vseh zainteresiranih sektorjih.

Izbor posameznih načinov narekuje socialna struktura neke dežele.

Planiranje poteka na lokalnem regionalnem ali na nacionalnem nivoju. Planiranje kadra pa ne bi smelo biti samo kvantitativno, temveč tudi kvalitativno. Lahko pa je le indikativno ali pa direktivno, upoštevati pa mora reforme posameznih struktur.

Etape planiranja so:

1. spoznavanje potreb različnih kategorij prebivalcev, relativnih predvidevanj v obstoječi socialno-ekonomski situaciji in event. planov.
Poznavanje obstoječe resome in geografske porazdelitve kadrov za socialno delo, poznavanje učinkovitosti rezultatov, ki jih je dosegla socialna služba.
Poznavanje medsebojnih odnosov med kadri in disciplinskih odnosov.
Pri tej fazi je nujna koordinacija med socialno službo in šolskimi institucijami.
2. Določitev objekta planiranja: določitev potrebnega profila osebja, ustrežajočega potrebam prebivalstva na podlagi ustreznih študij.
Vzgoja in izpopolnjevanje kadra.
Selekcija in rekrutacija kadra.
Prilagajanje učnih programov za dosego možnosti nadaljevanja študija na visokih šolah.
Določitev statusa kadra, njegovih prejemkov, možnosti napredovanj in ostalih delovnih pogojev.
Ustvarjanje javnega mnenja za potrebo po kvalificiranem kadru.
Koordinacija učnih programov za različne tipe socialnih delavcev - tudi administrativnih ter zboljšanje njihovih medsebojnih odnosov v delu.

Prioritetne naloge se morajo ravnati po potrebah v vsakem socialnem sektorju, da bi se doseglo ravnotežje med preventivnimi in kurativnimi dejavnostmi.

Princip prioritete je potrebno uveljavljati v aktualnem pokrivanju obstoječih potreb in potreb, ki šele nastajajo.

Pri planiranju morajo nastopati:

stalne komisije, v katerih so predstavniki centralnih administracij in zainteresiranih lokalnih enot, socialne službe in njihovo osebje, šolske institucije, koristniki, specialisti: psihologi, sociologi, demografi, socialni delavci.

Ta stalna komisija bi morala planirati ali revidirati planiranje zato, da bi bil dosežen socialni razvoj na podlagi dela raziskovalnih grup. Ker nastopajo pri planiranju velike težave, meni komisija, da bi bilo potrebno, da bi OZN organizirala seminar s temo, obravnavano v tej komisiji, na katerem naj bi bili aktivno udeleženi socialni delavci različnih kategorij.

VII. komisija - tema: Pravice posameznika in meje planiranja

Komisija je postavila najprej osnovne teze za razpravo:

Najvažnejša naloga države in vlad je zagotoviti državljanom pravice do šolanja, zdravljenja, materialnega obstoja in socialne varnosti.

Naloga socialnega planiranja je olajšanje dela in harmonični razvoj javnih in prostovoljnih socialnih institucij, služb, ki so na razpolago bodisi vsem državljanom, bodisi le določenim kategorijam državljanov.

Za razvoj družbe v njeni popolnosti in za dvig življenjske ravni je potrebno, da sta socialno in ekonomsko planiranje integrirana.

Konstatacija komisije je, da samo priznanje Ustanovne listine OZN, ki deklarira pravice človeka še ni garant za izvajanje teh pravic.

Osnova za planiranje je spoznavanje mesta, ki pripada človeku v družbi. Odločilni pogoj za dobro planiranje je trdno spoznavanje človeških situacij, ki povzročijo probleme v skupnosti. Socialno planiranje mora obstojati. Njegova karakteristika je spoznavanje odnosov med ljudmi in občutljivost za potrebe posameznika.

Socialna služba mora vzdrževati ravnotežje med posamezniki in skupnostjo.

Komisija ugotavlja spremembo v idejah o potrebah človeške osebnosti, ki je objekt planiranja in uživalec uslug socialnih služb. Človek sam mora postati agens, ki sodeluje in se čuti odgovornega. Biti mora aktiven udeleženec in sodelavec, v določenih primerih celo pubudnik. Ta dvojna vloga človeka je vedno bolj priznana, zato postaja socialno planiranje vse bolj demokratično.

Poudarjati je treba pomen lokalnih iniciativ v socialnih dejavnostih, razširitev možnosti za večje uveljavljanje koristnikov, kar omogoča učinkovitejše delo kurativnih, preventivnih in rekonstrukcijskih dejavnosti.

Obravnavanje človeka mora biti pri planiranju čim bolj realno, vzeti ga moramo ta-

kega kot je, ne pa kot sredstvo, ki ga obdelujemo z določenim ciljem.

Fundamentalno spoznavanje človeške osebnosti in pogojev je osnova vsakega planiranja, socialni delavci pa imajo edinstveno priložnost za opazovanje, spoznavanje in razumevanje.

Glede meje socialnega planiranja v odnosu do človeka je komisija ugotovila, da nastopajo v medsebojnih odnosih interesi posameznikov in skupnosti, ki se ujemajo ali divergirajo, obstojajo pogoji, da bogastvo družbe posameznika obogati, kar naj bo cilj socialnega planiranja.

V usmerjanju socialnih dejavnosti je potrebno izogibati se centralizaciji. Priznati je odločilno vlogo mikroplaniranju.

Planiranje socialnih dejavnosti bo moralo nujno povzročiti razvoj na drugih sektorjih npr. v zakonodaji, ki je tako zamotana, da povzroča nepoznavanje zakonitih predpisov in otežkoča uveljavljanje predpisov v korist človeka.

VIII. komisija - tema: Evropsko sodelovanje pri planiranju socialnega dela

Komisija je predlagala izmenjavo izkušenj pri planiranju v raznih evropskih deželah s tem, da bi vsak nacionalni odbor informiral regionalni urad v Parizu o vlogi socialne službe v planiranju svoje dežele.

Poleg tega pa naj bi Evropski regionalni urad za socialno delo organiziral dejansko izmenjavo izkušenj pri vzgoji kadra z izmenjavo ekspertov in utrditvijo informativnih služb.

Tako delo narekujejo določeni problemi, ki že sedaj zahtevajo tesno sodelovanje med različnimi nacionalnimi službami, kot npr. problem delavcev-emigrantov, za katere je potrebno urediti socialno zaščito, kar pa je možno le s sodelovanjem socialnih faktorjev matične dežele, iz katere ti delavci izhajajo in dežele, v katero prihajajo na delo.

Poleg tega bi bilo potrebno izdelati generalne minimalne norme za socialne službe v Evropi, ki bi morale biti sestavljene na osnovi socialne listine Evrope kot bazi za razvoj mednarodnega sodelovanja.

Komisija ugotavlja, da veliko koristijo izmenjave idej v socialnem delu, kar utemeljuje v svojem izčrpnem poročilu.

Kakor izhaja iz sklepa posameznih komisij, je posvetovanje poudarilo v zvezi s planiranjem ekonomskega in socialnega razvoja predvsem naslednje:

Socialni plan mora postati integralni del skupnega plana razvoja. Samostojno socialno delo, ki ni povezano z ostalimi dejavnostmi, ne vodi k uspehu.

Podlaga za socialni plan mora biti znanstvena raziskava potreb.

To raziskavo naj opravljajo socialni delavci skupno s strokovnjaki posameznih področij (sociologi, ekonomisti itd.).

Da pa bo plan čimbolj približan dejanskim potrebam, je nujno že v fazi planiranja, kakor je tudi v fazi izvajanja plana pritegniti čim širši krog prebivalcev.

Široko sodelovanje prebivalcev omogoča predvsem taka upravna razdelitev, ki daje kar največ avtonomnih pravic osnovnim teritorialnim enotam - komunam.

S tem, da pri socialnem delu mobiliziramo prebivalce in jih navajamo, da si pomagajo sami, uresničujemo lahko sodobne metode dela, ki jih terja gospodarski razvoj: od pomoči posamezniku prehajamo nujno na socialne institucije, name - njene vsemu prebivalstvu, od kurativnega socialnega dela k preventivnemu.

Sodobno socialno delo zahteva od izvajalcev - to je socialnih delavcev soraz - memo večjo strokovno usposobljenost, kot jo je zahtevalo delo s posamezniki, zato je potrebno usmerjati šole za socialne delavce tako, da je možno dopolnjevanje študija na specialnih tečajih ali fakultetah.

Da bi bilo sodelovanje med socialnimi službami in upravnimi organi kar najbolj učinkovito, bi morale tudi osebe, ki opravlja v upravnih organih posle social - nega varstva, spoznati principe, po katerih usmerja sodobna socialna služba svo - je delo. To pa zahteva ustrezno izobrazbo upravnega kadra.

Za skladen razvoj, značilen po tem, da se ob razvijanju gospodarstva razvijajo ustrezne javne (družbene) službe, je potrebno upoštevanje principov, po katerih se izvaja socialno delo v vsej družbeni infrastrukturi; zato je težiti k temu, da pridejo sposobni socialni delavci na odgovorna mesta v raznih upravnih organih.

Razprave v posameznih komisijah, kakor tudi sklepi so pokazali izrazito težnjo po uveljavljanju demokracije v socialni dejavnosti, kljub velikim oviram, ki jih postavlja bodisi centralizirana uprava, bodisi premoč zasebnih socialnih služb, ki so tembolj neodvisne, čimbolj je področje, v katerem delujejo, zaostalo. Prevladovanje naprednih sil na področju socialnega dela se kaže predvsem v spre - menjenih odnosih, ki zahtevajo čimvečjo aktivizacijo prebivalcev samih in v bi - stveno spremenjenih pogledih na družino. Definicija družine, kot je postavila III. komisija na tem posvetovanju, ni le odraz poznavanja obstoječega stanja, tem več je tako široka, da dopušča nadaljnjo evolucijo oblik družine.

Sama sem sodelovala v V. komisiji, ki je obravnavala odnose med administraci - jo in socialnimi službami predvsem v planiranju.

Osnovni problem, ki ga je obravnavala komisija, je odnos med upravnimi organi in privatnimi socialnimi službami, ki razvijajo svojo dejavnost bolj ali manj ne - usklajeno z upravnimi organi.

Skozi to prizmo je potrebno tudi ocenjevati določene sklepe in ugotovitve te ko - misije. Problematični so predvsem ti odnosi v zaostalih predelih Italije, pa tudi Španije, kjer je intervencija upravnih organov v socialnih področjih minimalna, delo opravljajo privatne institucije po lastnem programu (v glavnem dobrodelna dejavnost), ne sodelujejo v planiranju in ponekod celo rušijo prizadevanja uprav - nih organov.

Cilka Malešič

POSVOJITVE

IZBOR IN PRIPRAVA DRUŽIN TER ŽIVLJENJE OTROK

(analiza s področja občine Center od 1958 - 1961)

(Diplomska naloga)

U V O D - posvojitve kot oblika varstva otrok

Posvojitve je pomembna oblika zaščite otrok in mladine. Z aktom posvojitve nastane med posvojiteljem in posvojencem razmerje, kakršno je med starši in otroki. Namen posvojitve v naši socialistični skupnosti je preskrba in varstvo otrok-tistih, ki so brez staršev ali za katere starši iz opravičenih razlogov ne morejo skrbeti, ali za to niso sposobni. Ta osnovna naloga posvojitve pa lahko obenem zadovolji željo posvojiteljev po otrocih, če jih sami ne morejo imeti.

Vendar pa naš Temeljni zakon o posvojitvi (Ur. list FLRJ št. 30/47) zahteva, da imajo posvojitelji določene kvalitete moralnega, političnega in vzgojnega značaja, skratka, za otroka mora biti zagotovljen vstop v zdravo in primerno okolje. Posvojitve pri nas torej ni stvar posameznikov ali zgolj sredstvo za ohranitev in nadaljevanje družine ter premoženja, kot je bila v prejšnjih družbenih formacijah, ampak je to oblika varstva otrok, za katere je družba zainteresirana in je njen osnovni cilj zagotoviti otroku zdrav razvoj.

Za zadeve posvojitve so pristojni občinski ljudski odbori (od uvedbe komunalnega sistema 1955. leta dalje), katerih upravni organi vodijo vse administrativne posle v zvezi s posvojitvijo, obenem pa je njihova dolžnost, da preverijo, če je sklenitev posvojitvene pogodbe za mladoletnika res vsestransko koristna in kakšni cilji vodijo posvojitelja. V primeru, če je bila posvojitvena pogodba že sklenjena in se je pozneje ugotovilo, da posvojitve ni bila koristna za posvojence, lahko posvojitve tudi preneha. Ker je posvojitve pravni akt, se s pravnim aktom lahko tudi razveže. Zakon o posvojitvi določa tri načine prenehanja posvojitve.

- a) Vsak čas se posvojitveno razmerje lahko razveže ne glede na voljo strank, če to terjajo opravičene koristi mladoletnika (1. odstavek 21. čl. zak. o posvojitvi). Vsak državljan in vsaka družbena organizacija ima pravico, da opozori skrbstveni organ, če je treba zaradi varstva koristi mladoletnega posvojenca pogodbo razvezati. Skrbstveni organ lahko v odločbi, s katero razveže posvojitveno razmerje, določi, da mora posvojitelj posvojencu dajati preživnino do njegove polnoletnosti, če to terjajo opravičeni razlogi.
- b) Posvojitvena pogodba se lahko razveže tudi po sporazumu strank. Posvoji -

telj in posvojenec lahko sporazumno razvežeta posvojitveno razmerje po predpisih, ki veljajo za sklenitev posvojitvene pogodbe. (1. odstavek 20. člena.) Pogoj za tovrstno razvezo je predvsem sporazum posvojitelja in posvojenca, v razvezo pa mora privoliti tudi posvojiteljev zakonski partner. Če posvojenec še ni polnoleten in je star več kot deset let, mora sam pristati na razvezo. Privolitev mora podati tudi posvojenčev zakoniti zastopnik, oba roditelja ali vsaj eden od njiju, oziroma otrokov skrbnik. Sporazum o razvezi potrdi skrbstveni organ potem, ko je preveril, če je prenehanje posvojitve za mladoletnika res koristno in, če je podano privoljenje vseh tistih oseb, kot je to z zakonom predpisano. Iz opravičenih razlogov lahko skrbstveni organ odredi tudi plačevanje preživnine do polnoletnosti posvojenca.

- c) Posvojitve lahko preneha tudi na zahtevo ene od strank, to se pravi, da lahko posvojitelj ali posvojenec iz tehtnih razlogov zahteva razvezo posvojitvene pogodbe. Če skrbstveni organ ugotovi, da obstoje opravičeni razlogi, razveže posvojitve z odločbo. Tudi v tej odločbi skrbstveni organ lahko naloži posvojiteljem plačevanje preživnine do posvojenčeve polnoletnosti, prav tako pa sme od polnoletnega posvojenca zahtevati, da vzdržuje posvojitelja, če je ta nezmožen za delo in brez sredstev za življenje.

Posvojitveno razmerje preneha, če posvojenec in posvojitelj skleneta zakonsko zvezo, ne preneha pa s smrtjo ene od strank.

S prenehanjem posvojitve prenehajo roditeljske pravice, ki jih je imel posvojitelj. To pravico izvršujejo odtlej starši posvojenca, če pa le-ti niso živi, je treba mladoletniku postaviti skrbnika. Posvojenec dobi svoje prejšnje rodbinsko ime in izgubi dedno pravico po posvojitelju. Tudi dolžnost medsebojnega preživljanja preneha, če to ni bilo posebej urejeno v odločbi skrbstvenega organa, s katero se potrdi ali izreče razveza.

V svoji nalogi bom analizirala posvojitve, sklenjene v občini Ljubljana-Center v letih 1958 do 1961 zlasti z vidika koristnosti za otroka in njegovega vživljanja v posvojiteljevo družino.

I. STRUKTURA POSVOJITEV IZVEDENIH V OBČINI LJUBLJANA-CENTER OD 1958 - 1961 IN IZBOR DRUŽIN V TEH PRIMERIH

1. Število posvojitvev v času od 1958 do 1961.

Dejansko je bilo v letih od 1958 do 1961 pri ljudskem odboru Ljubljana-Center sklenjenih 34 posvojitvenih pogodb. Vendar je ostalo pri tukajšnjem skrbstvenem organu od teh le 28 spisov, ki so mi bili dostopni (ostale so odstopili tja, kamor se je posvojenec preselil), zato sem lahko obravnavala te primere. Če odštejem ostale, je bilo v občini Ljubljana-Center po posameznih letih naslednje število posvojitvev:

Leto	Število posvojitvev
1958	7
1959	4
1960	8
1961	9
Skupaj	28

2. Posvojitelji so bili v odnosu do otroka:

Leto	Očim	Sorodnik	Tuj človek
1958	4	1	2
1959	4	-	-
1960	5	2	-
1961	5	-	4
Skupaj	19	3	6

Iz tabele je razvidno, da med posvojitelji prevladujejo očimi, to je možje nezakonskih, razvezanih ali ovdovelih mater. Največkrat je osnovni motiv teh posvojiteljev ta, da nosi izven zakona rojeni otrok isti priimek kot njegovi v zakonu rojeni bratje oziroma sestre.

Sorodniki so bili posvojitelji le v treh primerih.

V dveh primerih sta bili posvojiteljici otrokovi teti, neporočeni in osamljeni osebi, ki sta se na otroka navezali v času, ko sta ga imeli v reji. Pri obeh je skrbstveni organ okleval, kajti v posvojitvev samski osebi se otroci ne dajejo pogosto, čeprav zakon take primere dovoljuje. Važno je, da skrbstveni organ pred posvojitvijo skrbno preveri motiv teh oseb - zakaj žele otroka posvojiti in tudi to, če imajo vse pogoje, da mu bodo lahko same nudile vso potrebno vzgojo in nego.

Tretji posvojitelj - sorodnik se je odločil, da bo vzgajal sina svoje umrle sestre. Sam v zakonu do posvojitve in še nekaj časa po njej, ni imel otrok.

Posvojitvev po tujih ljudeh - zakoncih brez otrok, je pravzaprav posvojitvev v pravem smislu. Tu gre resnično za zaščito otroka, ki je posvojiteljem prej neznan, obenem pa se uresniči njihova želja po otrocih. Vendar je tu interes posameznikov identičen z interesom skupnosti. Takih primerov je bilo 6. Eden izmed teh otrok je bil najdenček in sta ga pozneje iz rejniške družine vzela k sebi zakonca brez otrok. Dva posvojenca sta bila nezakonska otroka delomržne in moralno oporečne ženske, ki za svoje otroke ni skrbela. Naslednji, ki je bil posvojen po tujih ljudeh - svoji rejniški družini, je bil sin prostitutke, ki ni imela pogojev, niti ni kazala interesa, da bi svojega otroka sama vzredila in vzgojila. Peti primer posvojitve po tuji družini je deklica, ki je bila nezakonski otrok in je njena mati pobegnila v inozemstvo. Hčerko je pustila pri rejniški družini, nakar so jo

njeni sedANJI posvojitelji vzeli k sebi. Tudi malega dečka je mati zapustila, tako, da se je selil iz ene rejniške družine v drugo. Tudi posvojiteljica ga zaenkrat še ni vzela k sebi, ker ji tega ne dopuščajo stanovanjske razmere.

3. Kam so odšli posvojeni otroci:

Ljubljana-Center	Druga občina	Drugi okraj	Druga republika
25	3	1	1

Opomba: število posvojencev tu presega število 28, to pa zaradi tega, ker je en posvojitelj posvojil naenkrat tri otroke iz prvega zakona svoje žene. Isto bo v nadaljnjih dveh številčnih prikazih.

4. Oblika družin iz katerih izhajajo posvojeni otroci:

nezakonski otroci	20
otroci iz razvezanih zakonov	4
zakonski otroci vdove matere	6
Skupaj	30

Prevladujejo torej nezakonski otroci, ki jih kot smo že prej videli, največkrat posvoji mož njihove matere. Tudi otroke brez očeta, bodisi, da je le-ta umrl ali pa se je od matere razvezal, največkrat posvoji drugi zakonski partner njihove matere. Primerov popolnih sirot - otrok brez obeh roditeljev - ni bilo. Bilo pa je več primerov sirot ob živih starših, ko je mati svojega nezakonskega otroka enostavno zapustila, nezakonski oče pa je komaj vedel, da ima nekje otroka. Tudi primera posvojitve otroka staršev, ki so jim bile odvzete roditeljske pravice, ni bilo nobenega.

6. Starost posvojencev v času sklenitve posvojitvene pogodbe.

Tudi starost posvojenca v času sklenitve posvojitvene pogodbe je važna. Najbolje je, če se izvrši v času, ko je otrok še tako majhen, da se bo lahko hitro in brez težav vključil v novo družino. Najprimemnejša je predšolska doba, saj imajo otroci te starosti še veliko sposobnost prilaganja. Če je mladoletnik že dopolnil deseto leto starosti - določa zakon - mora posvojitvi tudi sam prisostvovati in podpisati posvojitveno pogodbo, to se pravi, da mora na posvojitev sam pristati, saj pri tej starosti že sam lahko delno presodi, če je posvojitev zanj koristna. Starost posvojencev v času sklenitve posvojitvene pogodbe je bila sledeča:

Od 0 - 2 leti	1
od 2 - 4 leta	3
od 4 - 6 let	3
od 6 - 8 let	11
od 8 - 10 let	7
od 10 - 12 let	4
od 12 - 14 let	1
Skupaj	30

V letih od 1958 - 1961 je bil v občini Ljubljana-Center le en primer posvojitve pod 2 leti starega otroka. Zanimanje posvojiteljev se poveča po dopolnjenem drugem letu starosti in potem raste tako, da doseže v starosti od 6 do 8 let svoj višek. Ti otroci so tik pred vstopom v šolo, zato jih roditelji žele prepisati na isto ime, kot ga nosijo sami (tu gre za otroke, ki jih posvoje njihovi očimi). Po dopolnjenem 10. letu interes za posvojitve spet upada, po štirinajstem letu starosti pa se v tem času ni izvršila nobena posvojitve.

8. Izbor družin v obdelanih primerih:

Največ posvojiteljev (16) izhaja iz vrst uslužbencev, slede jim delavci (10), obrtnik je le en posvojitelj, ena posvojiteljica pa je invalidska upokojenka.

9. Kakšen je bil postopek za izbor družin:

Povpraševanje po posvojencih ni preveč pogosto. Le nekaj zakonskih parov brez otrok se na leto zglašijo pri skrbstvenem organu z željo, da bi posvojili otroka. Največje povpraševanje je po deklicah od 2 - 3 leta starosti. Bodoči posvojitelji si potem ogledajo vse otroke, ki bi lahko prišli v poštev za posvojitve in, ki žive v rejniški družini ali Dečjem domu (če so še čisto majhni) ter si izmed njih izberejo tistega, ki jim najbolj ugaja.

Stranka, ki želi posvojiti otroka pošlje nato skrbstvenemu organu vlogo, v kateri izrazi željo, da bi rada postala posvojitelj. Referent na vlogo odgovori s formularjem, ki vsebuje pojasnila, kaj vse je za posvojitve potrebno. Ko prosilec prinese vse potrebne dokumente in je vsem formalnostim zadoščeno, pokliče referent na razgovor starše mladoletnika, da dobi njihov pristanek za posvojitve. S posvojiteljem se po navadi bolj malo ukvarja, še manj pa s posvojencem. Za mnenje o kvalitetah posvojitelja skoraj vedno vpraša stanovanjsko skupnost in patronažno službo, če se otrok že nahaja v družini posvojitelja.

Referent sam v obravnavanih primerih nikdar ni obiskal posvojiteljeve družine pred sklenitvijo posvojitvenega razmerja (vsaj iz spisov to ni razvidno), da bi se sam prepričal o primernosti posvojitve. Na mnenje socialne komisije pri stanovanjski skupnosti se vedno le ne more popolnoma zanesti, saj tu večkrat pride do izraza medsebojna nasprotja v soseski. Patronažna sestra pa lahko obišče družino posvojitelja le, če v njej že biva otrok in tudi, če to družino obišče, poroča le o posvojiteljevem odnosu do otroka, o higienskih razmerah v stanova-

nju, ne more pa dobiti slike o moralnih, vzgojnih in političnih kvalitetah posvojitelja, ki jih moramo poznati.

Zato bi bili večkratni obiski referenta oziroma socialnega delavca, ki je zadolžen za posvojitve, v družini bodočega posvojitelja nujni, kajti le na ta način bi bila zagotovljena res dobra posvojitev, ki bi ugodno vplivala na nadaljnji otrokov razvoj.

Posvojitev je po navadi zelo skrbno pripravljena in sicer tako, da ima tudi svečano obliko, ki ji gre. Zakon določa, da morajo posvojitvi prisostvovati otrokovi starši, posvojitelj ter posvojenec sam, če je že dopolnil 10 let. Po navadi se tej zahtevi zakona ustreže, vedno pa ne. Večkrat se-zlasti, če gre za nezakonske ali razvezane očete- zapisnik o sklenitvi posvojitvene pogodbe enostavno pošlje roditeljem v podpis. Posvojitelji večkrat ne žele srečati otrokovih staršev in so zadovoljni, če takrat niso prisotni. Zlasti če gre za starše, ki so znani po asocijalnem ponašanju (alkoholizem, delomrzištvo, prostitucija itd.) je primerneje, če se skrbstveni organ ne drži preveč togo zakonskih predpisov, ker se s tem izogne morebitnim kasnejšim nevednostim. Manj inteligentni posvojitelji bi utegnili otroku kasneje celo očitati njegovo poreklo ter mu vcepiti sovraštvo do pravih staršev.

Razen referenta, ki je odgovoren za posvojitve prisostvuje posvojitvenemu aktu še predstojnik oddelka za družbene službe. Na občini Ljubljana-Center so v zadnjem času posvetili precejšnjo pozornost tudi zunanji obliki posvojitve. Zapisniku posvojitvene pogodbe, ki jo prejme posvojitelj, je priložen rdeči nagelj in rožmarin, tako, da imajo prisotni občutek, da se dogaja nekaj lepega, velikega.

Ko je posvojitveni akt zaključen in je posvojitev že vpisana v register posvojitvev, je s tem tudi konec zanimanja skrbstvenega organa za posvojenca in posvojitelja. Referenta čaka novo delo in v preobilici poslov ne stori tistega, kar se od njega formalno ne zahteva.

Pri branju spisov tudi nisem zasledila, da bi dal referent posvojiteljem navodila, kdaj in kako naj posvojenecu povedo, da ni njihov otrok, kdo in kje so njegovi starši. Ker je za otroka zelo važno kdaj in v kakšni obliki se seznaniti s tem dejstvom, bi skrbstveni organ posvojiteljem moral svetovati, kako naj to izvedejo, da ne bodo pri otroku povzročili psihične traume.

II. PRILAGODITEV OTROK NA NOVO DRUŽINO

Da bi se vsaj površno spoznala z življenjem otrok v posvojiteljevi družini sem obiskala na domu vse posvojitelje. Seveda vtis, ki sem ga dobila pri tem enkratnem vstopu v družino, ne more biti merodajen za otrokovo počutje v novem okolju, ali za posvojiteljevo čustveno navezanost na otroka, vendar daje vsaj bežno sliko o odnosu med posvojiteljem in posvojencom.

Pri vseh sem iskala odgovore na sledeča vprašanja:

- Kdaj in zakaj so se odločili za posvojitve - glavni motiv tega dejanja.
- Koliko časa je otrok živel v družinski skupnosti že pred posvojitvijo.
- Kako se je v družino vživel.
- Struktura posvojiteljeve družine.
- Ekonomsko stanje v posvojiteljevi družini.
- Stanovanjske prilike.
- Težave pri vzgoji posvojenca.
- Varstvo otroka v času odsotnosti posvojiteljev.
- Kako posvojenec napreduje v šoli.
- Kako otrok porabi svoj prosti čas - morebitni posebni interesi.
- Zdravstveno stanje posvojenca.
- Kdaj in kako nameravajo otroku povedati (če tega še niso storili), da je posvojen in ali jim je skrbstveni organ s tem v zvezi kaj svetoval.
- Čustvena navezanost otroka na posvojiteljevo družino.
- Odnosi z otrokovimi roditelji.

Odgovore na ta vprašanja, ki sem si jih zastavila, sem dobila iz razgovora s posvojitelji, nekatere stvari (n.pr. stanovanjske razmere, čustveno vez med posvojiteljem in posvojenecem itd.) pa je bilo treba opazovati. Ti dve metodi skupaj sta mi vedno dali odgovor na tisto, kar sem želela zvedeti - tudi pri bolj redkobednih in zadržanih posvojiteljih. Žal pa z vsemi posvojitelji le nisem mogla govoriti. Kar trije od njih so se izselili v tujino, eden s celo družino v daljnjo Avstralijo, drugi z družino v Nemčijo, tretji pa je zapustil ženo in posvojenko ter ilegalno prekorščil državno mejo. Želela sem govoriti z ženo tega tretjega, vendar je nikdar nisem našla doma, saj cele dneve dela, da preživi sebe in otroka.

Na posvojitelje, ki žive v Skopju sem se obmila pismeno ter jih prosila za odgovor na vprašanja o njihovem posvojenecu, toda na žalost mi niso odgovorili.

Tako mi je ostalo le še 24 primerov, te sem lahko obiskala na domu, od ene posvojiteljice sem dobila pismen odgovor. Podajala bom svoje vtise kar po vrstnem redu zgoraj navedenih vprašanj.

Motiv posvojitve

Večina posvojiteljev (15) se je za posvojitve odločila zaradi večje enotnosti družine zato, da bi vsi otroci v družini imeli isti priimek in, da se izven zakona, oziroma v prvem zakonu rojeni otrok ne bi čutil nekako izrinjenega iz družine. To seveda izvira iz strukture posvojitve, ker prevladujejo enostranske posvojitve s strani moža nezakonske ali drugič poročene matere.

Petero posvojiteljev je bilo zakoncev brez otrok in so s posvojitvijo zadostili svoji želji po otroku, poleg tega pa temu otroku nudijo topel dom. Peti posvojitelj je bil v času sklenitve posvojitvenega razmerja tudi še brez svojih otrok in je zato rad posvojil svojega nečaka. Dve posvojiteljici sta samski osebi in sta se za posvojitve odločili zato, ker sta se na otroka čustveno navezali v času,

ko je živel pri njiju v reji. Ena od teh posvojiteljic se je pred kratkim poročila, s tem je njena posvojenka dobila še očeta.

Eden izmed posvojiteljev mi je odkrito povedal, da je otroka posvojil zato, da je zanj pridobil vse pravice iz socialnega zavarovanja. Otrok je bil nezakonski sin takrat že ovdovele matere, katerega oče se je smrtno ponesrečil, tako da nezaposlena mati zanj ni dobivala otroškega dodatka. Njen sedanji mož je tega otroka posvojil, toda če bi šlo tu za drugačne cilje kot je pridobitev ekonomskih koristi, bi posvojitelj istočasno posvojil tudi ženinega otroka iz prvega zakona.

Seveda pa osnovni motiv, ki sem ga tu omenjala, ni edini, vsak posvojitelj je imel več razlogov, da se je za posvojitve odločil. Najbolj pogosto se prepleta želja po istem priimku z ljubeznijo do otroka, ali pa ta želja prav izvira iz navezanosti na ženinega otroka (pri enostranskih posvojitvah).

Koliko časa je otrok živel v družinski skupnosti pred posvojitvijo

Za posvojitve velja načelo, naj posvojenec že pred posvojitvijo čimdelj živi v posvojiteljevi družini, da se bo nanjo prilagodil in, da se bodo že pred sklenitvijo posvojitvene pogodbe pokazali vsi pozitivni, oziroma negativni vplivi.

Tega načela so se referenti na občini Ljubljana-Center tudi držali, saj nobenega otroka niso dali v posvojitve, dokler ni pred tem vsaj pol leta živel pri posvojitelju. Minimum skupnega življenja posvojitelja in posvojenca pred posvojitvijo je torej pol leta (3 primeri), maksimum pa enajst let in pol (1). Ostalih devetnajst primerov se zvrsti med ti dve skrajni točki tako, da so živeli pri posvojitelju pred posvojitvijo štiri do pet posvojenec eno leto, dve leti trije, tri leta štiri, štiri leta trije, pet let trije in osem let en posvojenec.

Kako se je posvojenec v družino vživel

Iz strukture posvojitve, sklenjenih v občini Ljubljana-Center od 1958 do 1961 leta, kjer prevladujejo posvojitve po očimih izvira, da posvojitve na življenje v družini ni bistveno vplivala, saj bi bila struktura družine enaka tudi, če očimi svojega pastorka ali pastorko ne bi posvojili. S tem dejanjem pa očim pokaže, da ženinega otroka sprejme za svojega, mu da svoj priimek, da se ne bo čutil tujega v družini in da namerava zanj skrbeti. Večina posvojenih otrok ima svoje očime oziroma posvojitelje rada, kot da so to njihovi roditelji in mnogo je takih ki sploh ne vedo, da le-ti niso njihovi rodni očetje.

Drugače je s posvojenec, ki so prišli v tujo družino. Ti so že pred sklenitvijo posvojitvene pogodbe nekaj časa živeli v isti družini kot rejenčki tako, da je bila čustvena vez že prej ustvarjena. Še danes nihče od njih ne slutí, da njihovi posvojitelji niso njihovi rodni starši.

Dva posvojenca pa, ki živita pri svojih somodnicah vesta da sta ju le-ti posvojili iz ljubezni in skrbi zanje ter sta nanju močno čustveno navezana. Tukaj izstopa en primer. V stričevo družino se je posvojenec vživel in bil na posvojitelje tudi čustveno navezan vse dotlej, dokler mu niso -potem, ko so se jim rodili lastni o-

troci - pokazali, da je odveč in začeli z njim ravnati pretirano strogo. Fant na tako neprijemno ravnanje reagira na ta način, da do skrajnosti zanemarja šolo in druge dolžnosti. Po krivdi posvojiteljev, ki niso znali svoje ljubezni porazdeliti tako, da bi je bil vsaj delček deležen tudi posvojenec je danes fant močno vzgojno zanemarjen mladoletnik, ki nima izgledov, da bi uspešno dovršil osemletko.

Struktura posvojiteljeve družine

Posvojenih otrok, ki žive v družini kot edinčki, je deset, ostalih štiriinajst posvojiteljev, ki sem jih obiskala, pa ima v zakonu več otrok. Vse te družine so družine v ožjem smislu, ki štejejo le očeta, mater in otroke. Ena posvojiteljica je samska oseba in živi sama s svojim posvojencem.

Ekonomsko stanje v posvojiteljevi družini

Ekonomsko stanje v posvojiteljevi družini sem ugotavljala bolj po indirektni poti. V vsaki družini sem se pozanimala, če je tudi žena zaposlena, zvedela sem, koliko je družinskih članov in videla, kako imajo urejeno stanovanje. Iz vsega tega sem si potem ustvarila sliko o življenjskem standardu družine, ki sem jo obiskala. Za večino (18 primerov) bi lahko rekla, da živi v ugodnih ekonomskih prilikah, le 6 posvojencev živi v manj ugodnih, a ne ravno slabih ekonomskih razmerah. Posvojenci so torej - kar se ekonomske plati tiče - vsi primerno oskrbovani, nihče od njih ne živi v pomanjkanju.

Stanovanjske prilike

Največ posvojiteljskih družin živi v primernih stanovanjih in ne poznajo stanovanjske stiske. Zato pa pet posvojencev živi v prav strašnih stanovanjskih razmerah. Najhujše, kar sem videla je bila temna in vlažna soba, v kateri živi petčlanska družina, v njej kuhajo in spijo. Deklica-posvojenka - se zelo težko uči, kar pa ni čudno, saj nima prostora, kjer bi se lahko učila in pisala domače naloge. Ta družina bi nujno morala dobiti primernejše stanovanje, saj gre za bodočnost treh otrok, ki v takih pogojih nikakor ne bodo zmogli uspešno dovreči niti osemletke. Podobno stanje sem našla še pri eni družini in so tudi težave s posvojencem, verjetno delno tudi posledica težkih stanovanjskih razmer. Eden izmed posvojencev pa ne živi pri svoji posvojiteljici ravno zaradi njenih neugodnih stanovanjskih prilik, ostal je še nadalje v rejji, kjer je bil že pred posvojitvijo in ga bo posvojiteljica vzela k sebi šele takrat, ko dobi primernejše stanovanje.

Težave pri vzgoji posvojenca

Večina posvojiteljev trdi, da s svojim otroki nimajo hujših težav kot starši z lastnimi. So nagajivi, muhasti, tmasti, včasih lažnjivi, vendar pa to ne presega meje ponašanja drugih otrok. Le trije posvojitelji so mi odkrito povedali o težavah, ki jih imajo z otrokom. Prvi primer sem že zgoraj navedla in je - po moje - v veliki meri posledica strašnih stanovanjskih razmer. Tudi težav ki jih povzro-

ča fant, ki ga je posvojil njegov stric, posvojitelji ne prikrivajo, vendar ne uvidijo svoje krivde pri tem, tolažijo se s tem, da "fant ni rojen za šolo."

Težave, ki jih povzroča neka deklica so tipične za otroka, ki se v lastno družino ni vživel, ker je prej predolgo bival v neprimerni rejniški družini. Rejnica je deklico vzljubila in jo je hotela obdržati za vsako ceno, čeprav si je medtem uredila družinske razmere in je želela hčerko vzeti k sebi. Rejnica, ki je celo psihopatska osebnost, je deklico podkupovala in ji mater prikazovala v najslabši luči, da bi otroka pridobila. Tako je morala mati lastnega otroka prav ugrabiti, če ga je hotela odpeljati domov.

Ko je prišla v novo okolje, se deklica v njem ni znašla, saj je ugotavljala, da tisto, kar je govorila rejnica (na katero je bila tudi čustveno navezana), ni resnica. Tako je bila čisto zbegana in ni več vedela, komu naj verjame in verjetno je ravno v tem treba iskati vzrok njene lažnjivosti. Deklica je doma pridna, v šoli se dobro uči, le z resnico je skregana. Mati in njen zakonski partner, posvojitelj, se mnogo ukvarjata z njo, rada bi jo dobro vzgojila, toda zdi se jima, da je vse huje, v zadnjem času je začela celo s tatvinami.

Težave, ki nastopajo v tem primeru so očitno posledica otrokovega prejšnjega neurejenega življenja. Pri drugih takih težav ni, ali pa se še niso pokazale.

Varstvo otroka v času odsotnosti posvojiteljev.

Največ posvojencev (16) ostaja doma tudi takrat, ko so starši zaposleni. Med te pa sem štela tudi tiste, katerih matere, oz. posvojiteljice niso zaposlene in take, ki jih hodi tuja oseba čuvati na dom. V vzgojno-varstveno ustanovo hodijo štiri, v tuje družine pa tudi štiri posvojenci (med te štejem tudi tistega, ki živi pri rejnikih).

Kako posvojenec napreduje v šoli

Šest otrok, ki so bili posvojeni v letih 1958 do 1961, je še predšolskih. Osnovno šolo obiskuje šestnajst posvojencev, gimnazijo eden, ena posvojenka pa se je izšolala in bo sedaj šla v službo. Večina otrok dosega pri učenju povprečno dober uspeh (11), prav dobrih je 5 posvojencev, 2 pa sta izrazito slaba učenca. Eden je celo trikrat ponavljal razred in obiskuje sedaj šele peti razred osemletke, star pa je že petnajst let.

Kako porabi otrok svoj prosti čas - morebitni posebni interesi

Svoj prosti čas večina "mojih" posvojencev porabi za igre, saj so to največ še majhni, osnovnošolski otroci. Pri nekaterih pa so se le že izoblikovale posebne želje in interesi. Med njimi sem srečala male športnike, risarje, baletke in pevce modernih popevk.

Zdravstveno stanje posvojenca

Le trije posvojenci imajo hujše motnje fizičnega značaja! Ena izmed posvojenk se že dolga leta zdravi za sladkomo boleznijo, druga je dve leti živela v okrevališču v Valdoltri, ker ima nepravilno raščeno hrbtenico. Tretja, tudi deklica, pa je laže naglušna, kar jo ovira tudi pri šolskem delu. V vseh treh primerih so posvojitve enostranske, deklice žive pri svojih materah in pri očimih, ki so jih posvojili. Bolezni, oziroma hibi posvečajo v družini primerno pozornost in skrb.

Kdaj in kako namerava posvojitelj otroku povedati (če tega še ni storil), da je posvojen in ali mu je skrbstveni organ s tem v zvezi kaj svetoval

Skrbstveni organ oziroma referent za posvojitve po navadi ni svetoval posvojiteljem, kdaj in kako naj posvojencu povedo, da ni njihov otrok. Izjemo je napravil le enkrat, ko je posvojitelju svetoval, naj deklici pove, da ni njen oče, šele po njenem 15. letu, to pa zaradi njene posebne psihične labilnosti.

Ker je za posvojenca zelo važno, kdaj in na kakšen način izve resnico, bi se moral referent s posvojiteljem o tem posvetovati. Načelo je, naj otrok izve resnico čimprej, pove pa naj mu jo posvojitelj sam in to na način, ki bo otroka čim manj prizadel.

Od otrok, ki sem jih obiskala, jih ve le devet, da so posvojeni. Pri ostalih starši oziroma posvojitelji ljubosumno skrivajo to dejstvo, vendar pa obstoji nevarnost, da bo otrok vse zvedel od neprave osebe in na neprimeren način. Temu bi se lahko izognili, če bi sami poiskali primeren trenutek in otroku razkili resnico. Ko sem obiskovala družine, sem posvojiteljem tudi vedno svetovala, naj otroka čimprej seznanijo s tem dejstvom, kajti čim manjši je otrok, tembolj naravno jemlje življenje in tem manj problemov se mu ob tem poraja. Večina posvojiteljev je moj nasvet sprejela z razumevanjem in so mi obljubili, da se ga bodo držali, le nekateri se še boje spregovoriti o tem.

Čustvena navezanost otroka na posvojiteljevo družino.

Čustveno navezanost otroka na posvojiteljevo družino ali posvojiteljevo na otroka, sem le stežka opazovala, kajti otroka so med razgovorom navadno odstranili, da ne bi motil, pa tudi zato, ker jih večina ne ve, da so posvojeni in posvojitelji ne žele, da bi otrok to spoznal iz razgovora. Čustvene vezi sem morala ugotavljati iz posvojiteljevih besed o posvojencu, iz tega koliko in na kakšen način mi je o otroku pripovedoval. Iz tega sem sklepala, da je večina posvojiteljev in posvojenec v toplih čustvenih odnosih, le kakih pet primerov je, kjer so odnosi hladnejši. V štirih od teh primerov gre za očime, ki se ne zanimajo dosti ne za posvojenega in ne za ostale otroke, temveč to skrb prepuščajo bolj ženi. Tudi o petem primeru sem že večkrat spregovorila, tu so se čustva posvojiteljev do posvojenca ohladila, ko so se jim rodili njihovi otroci.

Odnosi z otrokovimi roditelji

Ker skoraj vsi otroci, ki sem jih obiskala mislijo, da so otroci posvojiteljev, seveda tudi nimajo stikov s svojimi praviimi starši. Pa tudi tisti, ki vedo, da so posvojeni, s svojimi starši nimajo stikov, saj so jih le-ti prostovoljno dali v posvojitve in s tem pokazali, da zanje ne nameravajo skrbeti. V mojih primerih gre največkrat za nezakonske ali razvezane očete, ki nimajo želje, da bi ohranili stike z otrokom po tem, ko so se razšli z materjo. Tako ti otroci večinoma niti ne poznajo svojih roditeljev (pogosteje enega izmed njih-očeta), ali pa jih poznajo, toda med njimi ni nikakršnih čustvenih vezi. Tudi v dveh primerih, kjer sta posvojiteljici otrokovi teti, so odnosi otroka z materjo hladnejši, posvojiteljica in prava otrokova mati sta nekako menjali vloge.

Podala bi še splošen vtis o kvaliteti posvojitve, sklenjenih na občini Ljubljana-Center od 1958 do 1961 leta.

Noben referent za posvojitve ni bil šolani socialni delavec, zato so le-ti svoje delo opravljali bolj po intuiciji kot pa s strokovnim znanjem. Seveda jim je pri delu pomagala njihova izkušnost, plod večletne prakse v delu z ljudmi. Zato lahko rečem, da je večina posvojitve, ki so bile sklenjene na občini Center v tem času, bila pozitivna za otroka.

Izrazito slab primer posvojitve je bil v enem primeru, ki pa sem ga že opisala. Iz doslej izvajanega pa nista izstopili še dve posvojitvi, ki sta mi dali misliti, čeprav problem še ni nastopil.

I. primer: Deček je prišel k svojim sedanjim posvojiteljem iz rejniške družine. Njegova mati se zanj, kakor tudi za svoje ostale štiri nezakonske otroke ni zanimala. Posvojitelji so ga vzeli iz rejniške družine, ker niso imeli svojih otrok. Skrbstveni organ je okleval pred sklenitvijo posvojitvene pogodbe, zlasti zaradi neprimernega ponašanja posvojitelja (bil je v kazenskem postopku), vendar je zaradi številnih prošelj popustil in pristal na enostransko posvojitve. Posvojiteljica je neoporečna ženska, ki za otroka primerno skrbi in ga vzgaja, mislim pa, da njen mož nikakor ni primeren vzgojitelj. Sicer ga v enkratnem razgovoru res nisem mogla spoznati, imam pa vtis, da v materialnem smislu zadovoljuje vse otrokove potrebe, ne more pa mu dati občutka topline in tiste pristne ljubezni, ki jo otrok potrebuje. Pri vzgoji otroka bo med zakoncema gotovo prišlo do konfliktov, ki jih bržkone ne bosta znala skriti pred otrokom, vsaka dvotimost v vzgoji pa pušča globoke posledice v otrokovem značaju. Bojim se, da fant v puberteti, ko ne bo več tak "priden in miren otrok", kakršen je sedaj, pri svojih posvojiteljih ne bo našel potrebnega razumevanja za svoje probleme, in da bodo takrat, če ne že prej, nastopile težave.

II. primer: Triletnega dečka je posvojila 54 let stara vdova. Že samo pri starosti ni razliki se moramo zamisliti, kaj bo čez deset let, ko bo fant na začetku pubertete (13 let), posvojiteljica pa bo stara že 64 let. Ali bo takrat sposobna sama reševati vse razvojne probleme, v katere bo otrok zašel? Posvojiteljica ima sicer dvajset letno hčer, ki študira na filozofski fakulteti, vendar si bo v desetih

letih verjetno že ustvarila svojo družino in reševala vzgojne probleme lastnih otrok. Poleg tega živi posvojiteljica kot podnajemnica v eni sobi in ima zato otroka v rejniški družini. K sebi ga bo vzela šele, ko bo dobila novo stanovanje. Mislim, da bi skrbstveni organ bolje ravnal, če bi dal tej ženi otroka le v rejo, to pa seveda takrat, ko bodo urejene njene stanovanjske razmere. Otok bi bil prav tako preskrbljen, pa tudi želja sedanje posvojiteljice po otroku, bi bila delno potešena, obenem pa bi se izognili težavam, ki bodo v tem razmerju bržkone nastopile. Največja težava je ravno v tem, ker posvojiteljica vsem zahtevam zakona odgovarja in ji skrbstveni organ pravzaprav ni mogel odkloniti želje po posvojitvi.

Izbor posvojiteljev je bil kljub temu razmeroma dober, manjkala je pa faza dela s posvojiteljem in njegova priprava na posvojitve. Problem pri veliki večini posvojiteljev je danes ta, kako bi še nadalje skrivali resnico pred posvojencom, žive v neprestanem strahu, da bo otrok to zvedel kje drugje, sami pa se ne morejo odločiti za ta korak. Ta problem bi lahko odpadel, če bi skrbstveni organ posvojiteljem že pred sklenitvijo posvojitvene pogodbe povedal, da naj to opravijo čimprej in na primeren način. Moti me tudi to, da nima skrbstveni organ s posvojitelji po posvojitvi nobenih stikov. Seveda je to zaradi organizacije dela pri občinskih ljudskih odborih delno opravičljivo, čudi me pa, da nekaterim posvojiteljem še danes ni jasno, da ima skrbstveni organ, oziroma družba sploh, pravico in dolžnost opazovati razvoj njegovega posvojenca. Sicer sem imela res en sam tak primer, da posvojitelj ni hotel odgovarjati na moja vprašanja, vendar me je že ta dovolj presenetil in ogorčil.

V nasprotju s tem pa je nekaj posvojiteljev izrazilo željo, da bi se skrbstveni organ tudi še po sklenitvi posvojitvenega akta zanimal za njihovega posvojenca in jim pomagal reševati morebitne vzgojne probleme. Pri manj vestnih posvojiteljih bi bilo nujno potrebno voditi neke vrste nadzor nad družino, da bi se čutili odgovorne za vzgojo posvojenca.

Iz tega poglavja je razvidno, da so se posvojeni otroci skoraj stodstotno vzive-
li v novo družino, da žive v zdravem okolju in se razvijajo kot drugi otroci. S
stokovnim delom, ki ga bodo uvedli socialni delavci, ko bodo posvojitve kmalu
prešle v pristojnost Centrov za socialno delo, pa bodo odpadle še tiste napake,
ki so se pojavljale doslej, tako, da bo res vsem posvojenim otrokom zagotovljen
zdrav in nemoten razvoj v posvojiteljevi družini.

III. KAKŠEN NAJ BI BIL IZBOR DRUŽIN IN POSVOJITVENI POSTOPEK, DA BI BILO NAJUGODNEJE ZA OTROKA

Videli smo, da je posvojitveni postopek precej formalnega značaja, vanj je - iz objektivnih razlogov - vložena premalo, ali pa nič strokovnega socialnega dela. Ker se ravno v tem času ustanavljajo Centri za socialno delo, katerih naloga je strokovno reševati socialne probleme, bi morali tudi posvojitve prevzeti le-ti, kot eno izmed prvih nalog. Tam pa, kjer se centri še niso, ali pa se še ne bodo kmalu ustanovili, naj bi zadeve posvojitve opravljali šolani socialni delavci pri skrbstvenih organih. S strokovnim socialnim delom bi postal posvojitveni postopek in izbor družin res takšen, da bi bil posvojenemu otroku zagotovljen zdrav in nemoten razvoj.

Poleg formalnosti, ki jih določa zakon, bi moralo delo socialnega delavca pri posvojitvah obsegati sledeče faze:

1. poskus sanacije otrokove lastne družine,
2. izbira posvojiteljev,
3. delo z bodočimi posvojitelji
4. priprava posvojenca
5. nadzorovanje posvojenčevega razvoja po sklenjeni posvojitveni pogodbi.

1. Poskus sanacije otrokove družine

Vemo, da se otrok najbolj razvija v lastni družini, pa čeprav so morda materialne prilike v njej slabše, kot bi jih imel drugje. Važna pa je čustvena navezanost otroka na starše in staršev na otroka, to je tisto, kar otrok najbolj potrebuje. Zato moramo vedno, predno damo otroka v posvojitve, skušati urediti razmere v njegovi družini.

Najboljši začasni izhod zlasti za nezakonske matere, je rejništvo. Medtem, ko si mati ureja življenje, ji otroka negujejo rejniki, ko pa se njene razmere izboljšajo, lahko otroka vzame k sebi. Pogosto so nezakonske matere po porodu v tako težki situaciji, da kmalu obupajo in kaj rade pristanejo na posvojitve, samo, da se rešijo težav. Bolj brezvestne matere pa grede celo tako daleč, da otroka enostavno pustijo v Dečjem domu ali pri rejniku, same pa brez sledu izginejo. Morda se bo tudi pri teh kdaj prebudila materinska zavest, čisto gotovo pa se bo prebudila pri tistih, ki so otroka dale v posvojitve, da so se trenutno rešile težav.

Da bi se izognili preuranjenim posvojitvam, mora socialni delavec nezakonski materi priskočiti na pomoč. Že moralna opora sama bo nekaj zaleгла, če pa ji poišče primerno rejniško družino za otroka, zaposlitev (če prej ni bila v delov-

nem razmerju), ji pomaga pri iskanju stanovanja, ji bo s tem že omogočil prebr-
sti krizo.

Tudi v primeru, če je mati prostitutka, delomrznica ali kaj podobnega, se ne sme-
mo prenašati s posvojitvijo. Bolje je, če damo otroka v dobro rejniško družino.
Posvojitve se lahko izvrši šele potem, ko je mati jasno pokazala, da za otroka
ne mara skrbeti.

Prav tako je bolje, če ne damo v posvojitve otrok staršev, ki so jim bile odvze-
te roditeljske pravice. Starši lahko roditeljske pravice ponovno pridobijo in bi
potem zahtevali razvezo posvojitvene pogodbe, kar bi negativno vplivalo na o-
trokov razvoj. Tudi v tem primeru je najboljši izhod rejništvo, če pa so staršem
roditeljske pravice ponovno dane, pa mora socialni delavec pred vmitvijo otro-
ka z družino temeljito delati. Ker je odvzem roditeljskih pravic ena najbolj sra-
motnih kazni za človeka, bo že ukrep sam za starše precejšen poduk za v bodo-
če.

Če razmer v otrokovi lastni družini nikakor ni mogoče urediti tako, da bi se lah-
ko vanjo vmil, če so otrokovi starši umrli, ali pa izginili, bo socialni delavec
prešel na izbiro posvojiteljev.

2. Izbira posvojiteljev.

Kako in kakšne posvojitelje izberemo, je seveda odvisno od objektivnega pogo-
ja - koliko imamo na razpolago družin, ki bi želele posvojiti otroka. Vendar je v
primeru, če nimamo primere družine, bolje počakati tako dolgo, dokler ne najde-
mo res dobrih posvojiteljev.

Čeprav zakon dovoljuje, da so lahko posvojitelji tudi samske osebe, je vendar
primereje, če pride otrok v popolno družino. Bolj naravno je, da otrok raste ob
dveh ljudeh, saj bosta tako lažje premagovala vzgojne težave, ki bi se pojavile.
Taka posvojitve v popolno družino bo res dobro nadomestilo za starše in otrok
bo z njo našel topel dom.

Seveda pa je včasih lahko dober posvojitelj tudi samska oseba, zlasti ženska,
ki lahko uspešno nadomešča mater samohranilko. Pogosto se otrok v času biva-
nja pri svoji sorodnici ali rejnici nanjo močno čustveno naveže tako, da ga le-
ta želi posvojiti. V teh primerih moramo strožje presoјati njene kvalitete, saj jo
kot vzgojiteljico čakajo težke naloge, zlasti ko bo otrok v puberteti. Takšni posvo-
jiteljici mora socialni delavec pogosto tudi še kasneje svetovati in ji mora poma-
gati pri vzgoji.

Vendar pa oblika družine ni tako važna, kot kvaliteta posvojitelja. Te kvalitete
mora socialni delavec spoznati na podlagi razgovorov z bodočim posvojiteljem,
z obiskom v njegovi družini in z opazovanjem. Samo dokumenti, ki so priloženi
prošnji za posvojitve, nam o posvojitelju kot o človeku ne povedo prav ničesar.
Tudi mnenje, ki ga dobimo o posvojitelju od terenskega sveta, ne more biti me-
rodajno, saj ga tudi v stanovanjski skupnosti, če v njej aktivno ne sodeluje, ne

morejo dovolj poznati. Socialni delavec bi moral iskati informacije o bodočem posvojitelju tudi in še zlasti v družbenih organizacijah, v katerih aktivno sodeluje (n.pr. ZKJ, SZDL, Sindikat, RK, itd.) in tudi na njegovem delovnem mestu. Od teh organov bi zvedel za posvojiteljevo politično usmerjenost, moralne kvalitete in delovne navade.

Če bo bodoči posvojitelj sposoben otroka tudi pravilno vzgajati, mora znati socialni delavec presoditi sam. Na podlagi dobljenih informacij in vtisov o posvojitelju, mora socialni delavec ugotoviti, če bi bila taka posvojitev res vsestransko koristna za mladoletnika in pa nagibe, ki posvojitelja vodijo. Ti nagibi so lahko različni. Pri "pravih" posvojitvah, to je pri takih, kjer otrok nima staršev, gre navadno za željo nuditi otroku dom, obenem pa zadostiti želji po otrocih, saj so posvojitelji v takih primerih navadno zakonci brez otrok. Pri enostranskih posvojitvah je najpogostejši motiv enotnost družine, ki se doseže z istim priimkom vseh članov. Pri teh je lahko vodilo tudi pridobitev pravic iz socialnega zavarovanja. Pri presojanju posvojiteljevih nagibov, želja in ciljev ne smemo pozabiti, da je osnovni namen posvojitve varstvo in preskrba otroka in da posvojitve ni edina oblika socialnega varstva otrok in mladine.

3. Delo z bodočimi posvojitelji.

Z bodočim posvojiteljem se socialni delavec spozna že v času, ko posvojitelja izbira. Ko se je zanj že odločil, ga mora začeti na posvojitev pripravljati. Zlasti preproste posvojitelje je treba že v naprej opozoriti, da jim otrok ne bo vedno v veselje, ampak, da jim bo pogosto tudi kakšno zagodel. Seznaniti jih mora tudi s problematičnimi obdobji v otrokovem razvoju, zlasti s puberteto ter mu svetovati, kakšne vzgojne ukrepe naj takrat podvzame. Svetovati mu mora tudi, kam naj se v primerih, ko sam ne bo znal pravilno rešiti problema, lahko obrne po pomoč. Tu bodo prišli v poštev centri za socialno delo, vzgojne svetovalnice in psiho-higienske postaje. Če bo problem bolj šolskega značaja, pa šolani ali prostovoljni socialni delavec na šoli, ki jo otrok obiskuje, ko bo ta služba tudi na šolah že organizirana.

Posvojitelja moramo seznaniti tudi z vsemi kvaliteta mi oz. negativnimi lastnostmi otrokovih staršev, da bo pri vzgoji posebno pozoren na morebitne podobne pojave pri otroku. Dolžnost socialnega delavca je tudi, da bodoče posvojitelje seznaniti z boleznijo staršev (v kolikor mu je to znano), na vsak način pa o otrokovem zdravstvenem stanju.

Najbolj kožljivo vprašanje, ki ga morata posvojitelj in socialni delavec skupno rešiti pa je, da kdaj in kako naj posvojitelj posvojencu pove, da v resnici ni njegov otrok (če je bila posvojitev sklenjena že v času, ko je bil otrok še premajhen, da bi razumel zakaj gre). Otroku mora resnico povedati oseba, na katero je le-ta čustveno navezan, najti pa je treba tudi pravi trenutek za to. Najbolje je, če otrok izve, da je posvojenec, že v rani mladosti, še v predšolski dobi. Čimdelj mu posvojitelj to prikriva, tem večja je nevarnost, da bo vse izvedel od

drugih ljudi, kar pa je zelo nevarno, saj bi lahko v tem primeru zaradi svoje frustriranosti posvojitelja celo zasovražil, ker mu je prikrival resnico.

Dolžnost socialnega delavca je tudi, da bodočega posvojitelja opozori na možnost razveze posvojitvene pogodbe, če svoje dolžnosti, ki jo ima kot posvojitelj, ne bi v redu opravljal. Ker za razvezami že sklenjenih posvojitvenih pogodb ne stremimo, se je treba izogibati posvojitve otrok, ki imajo žive starše, kajti le-ti si lahko nekega dne zažele svojega otroka in ga imajo tudi pravico zahtevati, le če imajo pogoje za dobro vzgojo in vzrejo otrok.

4. Priprava posvojenca

Če hočemo, da bo posvojitve res takšna, kakršno želimo pa ni dovolj, če nanjo psihološko pripravimo le posvojitelja. Delati moramo tudi z otrokom, ki bo posvojen.

Če je posvojenec še v predšolski dobi, ga damo v posvojiteljevo družino na "poskusno dobo". Ta doba nam pokaže prave nagibe za posvojitve in nam omogoči, da se z njo ne prenačimo. Za časa otrokovnega bivanja pri bodočem posvojitelju, mora socialni delavec družino večkrat obiskati, da ugotovi posvojiteljeve sposobnosti za pravilno ravnanje z otrokom. Po drugi strani pa je ta doba ravno dovolj dolga (najmanj pol leta), da se otrok v novo okolje lahko vzivi ter se čustveno naveže na posvojitelja. Če se v času, ko otrok živi v posvojiteljevi družini, pokažejo kake negativne lastnosti na eni, ali na drugi strani, se posvojitvena pogodba ne sklene, kar je dosti ugodneje, kakor, če se že sklenjeno razmerje razdre. Seveda mora socialni delavec izbrane posvojitelje opozoriti na to, da je otrok v njihovi družini neobvezno, da ne bi bilo pozneje kakih težav, če bi jim otroka hoteli spet odvzeti.

Tudi večjega - šolskega - otroka je treba že pred posvojitvijo dati za nekaj časa v posvojiteljevo družino iz že zgoraj navedenih razlogov. Prav tako naj socialni delavec spremlja adaptacijo otroka na novo okolje. Preden se posvojitvena pogodba sklene, bi bilo možno tudi z objektivnimi metodami (FAT-test družinskih odnosov) ugotoviti njegov odnos do posvojiteljeve družine.

5. Spremljanje posvojenčevega razvoja v posvojiteljevi družini.

S tem, ko je posvojitvena pogodba sklenjena, pa ne sme biti konec zanimanja socialnega delavca za posvojenca in posvojitelja. Že v prejšnjih razgovorih mora socialni delavec povabiti posvojitelja, naj se kdaj pa kdaj zgleda pri njem, posebej še, če bo naletel na vzgojne težave, ki jih sam ne bo uspel rešiti. Posvojitelj naj bi socialnega delavca obveščal tudi o šolskih uspehih svojega posvojenca. Vendar je treba paziti, da ne bi posvojitelj vsega tega občutil kot nekaj prisiljenega, zato se naj ta nadzor vrši v obliki sproščene razgovore, da bo posvojitelj sam od sebe in rad prihajal k socialnemu delavcu.

Ker so med posvojitvami, ki sem jih analizirala, prevladovale posvojitve nezakonskih otrok, kjer so bili posvojitelji zakonski partnerji otrokovih mater, zanje

ne veljajo povsem ista načela kot v primerih, kjer je otrok brez staršev.

Tu odpade faza sanacije otrokove lastne družine. Pri izboru zakonskega partnerja odloča mati, ne pa socialni delavec. Vendar bo socialni delavec odločil o tem, ali bo otrokov očim postal tudi njegov posvojitelj. Zlasti bo treba proučiti očimove nagibe, zakaj želi otroka posvojiti. Če so motivi in kvalitete očima pozitivne, se posvojitev lahko kmalu izvrši, saj je tak posvojenec navadno pred posvojitvijo že nekaj časa živel v družinski skupnosti z bodočim posvojiteljem.

Ugotoviti pa je treba otrokov odnos do očima, to pa na podlagi opazovanja ali testiranja. Tudi v teh primerih je treba spremljati vraščanje otroka v dopolnjeno družino in njegov nadaljnji razvoj.

SKLEPI

Pri sklepanju posvojitvenih razmerij je zelo važna izbira posvojiteljev ter delo s posvojitelji pred in po sklenitvi posvojitvene pogodbe.

1. Izbira posvojiteljev.

Doslej se tako na občini Ljubljana-Center, kakor tudi drugod, posvojitelji pravzaprav niso izbirali. Otroka je dobil v posvojitev vsakdo, ki je imel pogoje, katere določa zakon. Bil pa bi že skrajni čas, da se tudi v zadeve posvojitve vložijo strokovno socialno delo.

Prva naloga socialnih delavcev pri posvojitvi pa bo, da bodo posvojitelje pravilno izbrali in s tem preprečili negativne posledice napačno in prehitro sklenjenih posvojitvev. O kvalitetah, ki jih mora imeti vsak posvojitelj sicer govori zakon, vendar bi bilo treba postaviti še strožje kriterije in natančneje določiti pogoje. Toda tudi teh kvalitet, ki jih zakon zahteva, doslej referenti pri posvojitvah niso ugotavljali. Zahtevali so le vse predpisane listine, iz katerih pa posvojitelja kot človeka niso mogli spoznati. Tudi mnenje o posvojitelju, ki so ga dobili od stanovalske skupnosti, ni moglo dovolj označiti posvojiteljeve osebnosti.

Moralne, vzgojne in politične kvalitete človeka pa je treba ugotavljati, zato moramo z njim ustvariti kontakt z razgovori, da ga bomo spoznali. Iz razgovorov z bodočim posvojiteljem moramo spoznati tudi to, zakaj oseba želi posvojiti otroka. Osnovni motivi posvojitve je zelo važno poznati, saj iz tega sklepamo, kakšen odnos bo imel kot posvojitelj do svojega posvojenca.

Šele potem, ko je socialni delavec že prepričan, da gre za človeka, ki bo sposoben vzgojiti in vzrediti tujega otroka, se lahko ddloči in da predlog za sklenitev posvojitvene pogodbe.

Še strožji mora biti socialni delavec pri presojanju kvalitet samske osebe,

ki bi želela postati posvojitelj. V takih primerih pade vse breme in vzgoja na ramena ene same osebe, ki mora biti sama zelo urejena in čustveno stabilna, da bo otroku lahko nudila vse, česar bi bil deležen v popolni družini. Zlasti pozoren mora biti socialni delavec na motiv, ki vodi tako osebo, da želi postati posvojitelj.

Z zakonom bi morala biti urejena tudi gornja starostna meja za posvojitelje. V drugem poglavju naloge sem na primeru pokazala morebitne posledice posvojitve, ko je več kot 50 let stara žena posvojila troletnega otroka. Zakon o posvojitvi določa, da je obvezna najmanjša starostna razlika med posvojiteljem in posvojencem 18 let. Ne govori pa o največji starostni razliki, ki bi jo bilo nujno določiti, da bi imeli skrbstveni organi oziroma socialni delavci na socialnih centrih v rokah z zakonom podkrepjen ugovor proti sklepanju takih posvojitvev, za katere se že v naprej ve, da zaradi prevelike starostne razlike, ne bodo pozitivne za otroka.

Pri presojanju posvojiteljevih kvalitiet, nagibov in ciljev socialni delavec nikdar ne sme pozabiti, da je osnovni namen posvojitve varstvo in preskrba otrok.

2. Delo s posvojitelji.

a) pred posvojitvijo

Že pred sklenitvijo posvojitvenega razmerja je treba bodočega posvojenca dati v družino, ki ga želi posvojiti. Tako se bo posvojitelj v tem času srečal ne le s prijetnostmi, ki jih prinaša navzočnost otroka, ampak tudi s problemi, ki jih leta povzroča. Ta poskusna doba ne sme biti krajša od pol leta, če hočemo, da se bo pokazalo čimveč pozitivnih in negativnih strani. Posvojitelja moramo opozoriti na to, da je otrok pri njem neobvezno in, da ni nujno, da bo otroka po tej poskusni dobi lahko posvojil.

Že pred posvojitvijo mora socialni delavec bodočega posvojitelja opozoriti tudi na probleme, na katere bo kot posvojitelj naletel. To bo storil temlažje, če bo posvojitelj v času, ko bo otrok pri njem, že pred posvojitvijo nekaj težav tudi sam okusil. Posvojitelja mora še zlasti seznaniti s problematičnimi obdobji v otrokovem življenju in mu povedati, kako naj takrat ravna. Povabi naj ga tudi, da se ob takih priložnostih oglasi pri njem, ali pri drugem socialnem delavcu, da mu bo svetoval.

Socialni delavec in posvojitelj morata že pred posvojitvijo skupno rešiti tudi problem, kdaj in kako naj otrok zve, da je posvojenec. S tem dejstvom mora posvojitelj otroka seznaniti čimprej, že v otroški dobi in na najbolj stvaren način. Do otroka mora biti posvojitelj vedno iskren, da ne bo zvedel resnice od drugih ljudi ter s tem izgubil zaupanja v posvojitelja.

Ko posvojitelj otroku pove, da ni njegov rodni otrok, mu mora povedati tudi to, kdo in kje so njegovi starši. Če so otrokovi starši še tako slabi ljudje, posvojitelj tega otroku ne sme povedati, da ne bo dobil občutka manjvrednosti.

b) Po posvojitvi

Socialni delavec mora po posvojitvi še nadalje spremljati otrokov razvoj v posvojiteljevi družini. S posvojiteljem se naj že pred sklenitvijo pogodbe dogovori za sestanke, na katerih mu bo posvojitelj poročal o otroku. Čimbolj bo otrok problematičen, tem pogostejši bodo njuni sestanki in čim manj težav bo posvojitelj imel pri vzgoji, tem redkeje se bosta sestajala. Posvojitelj naj bi socialnega delavca seznanjal tudi s šolskimi uspehi svojega posvojenca, socialni delavec pa bo posvojiteljev stalni svetovalec pri vzgoji.

VIRI

1. Zakon o posvojitvi (Ur. list FLRJ št. 30/47)
2. Priporočilo glede posvojitve Sveta za socialno varstvo KRS z dne 27. 12. 1961
3. Posvojitveni spisi pri skrbstvenem organu občinskega ljudskega odbora Ljubljana-Center (od 1958 - 1961).

Inštitut za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani

ODDAJA MLADOLETNIKOV V TUJO DRUŽINO ALI V ZAVOD

Ljubljana, marec 1963. Financiral Sklad Borisa Kidriča v Ljubljani

Avtorji študije so Dr. Bronislav Skabeme, znanstveni sodelavec Inštituta za kriminologijo v Ljubljani, dr. Miloš Kobal, načelnik oddelka za klinično kriminologijo inštituta ter psiholog Vinko Skalar, republiški sekretariat za notranje zadeve. Samostojno razpravo k študiji je prispevala psihologinja Metka Kramar, sodelavka Vzgojne posvetovalnice v Ljubljani. Pri izdelavi študije je sodelovalo še 49 sodelavcev, predvsem vzgojiteljev.

Študija obravnava raziskave o mladoletnikih, ki so bili zaradi asocialnih dejanj oddani v tujo družino ali v vzgojni zavod za mladino. Namen študije je ugotoviti prednosti enega ali drugega vzgojnega ukrepa zoper mladoletnike, ob upoštevanju vseh okoliščin, ki privedejo mladoletnika do asocialnih dejanj.

Pobuda za raziskavo izhaja iz poročila oddelka za notranje zadeve v Kopru dne 31. 10. 1960, ki ugotavlja vzgojne in finančne prednosti oddaje mladoletnikov v tujo družino.

Inštitut za kriminologijo se je po daljših uvodnih pripravah odločil za obravnavo 18 mladoletnikov z raznih področij Slovenije, ki so oddani v tujo družino ter 18 mladoletnikov, ki so oddani v vzgojni zavod zaradi asocialnih dejanj. Vsi mlado-

letniki so enako stari, z istega krajevnega področja, vsi so bili obravnavani zaradi tatvin, le eden zaradi kaznivega dejanja naklepnega požiga ter so bili dne 31. 12. 1961 v reji odnosno v vzgojnem zavodu od enega do treh let.

Študija je razdeljena na tri samostojna, vendar medsebojno povezana poglavja odnosno razprave.

I. V prvi "Nekaj izkušenj pri uporabi in izvajanju vzgojnih ukrepov" avtor Dr. B. Skabeme prikaže shematični in vsebinski prerez vzgojnih ukrepov zoper mladoletnike, ki se izvajajo po uveljavitvi Novele kazenskega zakonika. V tem delu študije je razviden potek izvajanja vzgojnih ukrepov in vsa prizadevanja socialno varstvenih, vzgojnih in sodnih organov za vsebinsko realiziranje vzgojnih ukrepov.

II. Drugo poglavje je vsebinski del študije oddaje mladoletnika v tujo družino ali zavod, kjer podaja uvod in socialno anamnezo Dr. B. Skabeme, zdravstveno analizo Dr. M. Kobal in psihološko analizo psiholog Vinko Skalar. Ob zaključku povzame Dr. B. Skabeme sklepe.

V SOCIALNI ANAMNEZI Dr. B. Skabeme ugotavlja, ob analizi podatkov o življenjski zgodovini staršev obeh vrst opazovanih otrok, da ni posebnih razločkov. Starši so zakonski otroci ter izhajajo iz družin s številnimi otroki, pretežno kmečkega porekla. Večina mater izhaja iz družin s konfliktnimi odnosi, kar velja v manjši meri tudi za očete. Ekonomske razmere staršev so pretežno slabe. Očetje imajo v glavnem nižjo izobrazbo, največkrat nepopolno. Otroci so se razvijali normalno in brez posebnosti. Ožje okolje so menjali v večini le enkrat in to po 9. letu starosti. Prvo asocialno dejavnost so pokazali med 7 in 11 letom starosti, od 1. do 5. razreda osnovne šole. V šoli so napredovali slabo, ponavljali razrede in niso bili prizadevni. Zanimali so se za šport, duševno razvedrilo in tehnične zanimivosti ter so bili čustveno navezani na ljudi in na živali.

Pri opazovanju staršev in rejnikov avtor ugotavlja, da so otroci prišli v dokaj spremenjene razmere, na podeželje z boljšimi ekonomskimi in stanovanjskimi piliškami. Po šolski izobrazbi med starši in rejniki ni razlik. Rejniške družine imajo harmoničnejše vzdušje ter niso med njimi ugotovljeni nobeni primeri družbenega nereda kakršnekoli oblike. Način kaznovanja rejencev se je spremenil v koristne pobude, kar vodi k izboljšanju vedenja. Tudi prizadevanost otrok pri rejniških družinah se je povečala v obratnem sorazmerju kot doma.

Avtor obravnava tudi bistvene značilnosti vzgojnih zavodov v Smedniku, Planini pri Rakeku, Veržeju in Logatcu ter nekatere njihove slabosti predvsem objektivnega značaja.

Diplomirana socialna delavka Karla Novak obravnava v študiji vtise socialne delavke ob 52 obiskih pri starših, ki imajo otroke v tuji družini in v vzgojnem zavodu ter pri rejniških družinah.

V ZDRAVSTVENI ANALIZI Dr. M. Kobal ugotavlja po kategorijah znakov somatsko stanje rejencev in gojencev. Ugotovitve kažejo, da so otroci v vzgojnih zavodih sistematičneje hranjeni in so zato nekoliko težji. Gojenci so v povprečju za 6,16 kg težji in za 5,11 cm višji od rejencev. V notranjih odnosih ni upadljivih razlik ter ni opaziti izrazitejše tendence k retardaciji.

PSIHOLOŠKO ANALIZO je prispeval psiholog Vinko Skalar

Ugotovitve kažejo, da so gojenci inteligentnejši kot rejenci, da so verbalno bolj razgibani, urejeni, disciplinirani in zreli v miselnem funkcioniranju kot tudi fantazijsko bolj razgibani. Zato kažejo gojenci navzven več nevrotične in asocijalne simptomatike, so bolj seksualno ritabilni in kažejo več poskusov nepričljivega uveljavljanja v okolju. Ti so tudi v kolektivu bolj priljubljeni, sicer pa so oboji agresivni, težijo k dominantnosti, so aktivni in kažejo še druge poteze ekstravertirane usmerjenosti. Tudi ni pomembnih razlik v subjektivnem odrazu družinskih izkušenj in drugih frustracij v življenjski zgodovini. Pri premestitvi v zavod ali rejo, je izboljšanje stanja v dve tretjini primerov, le da je za rejence mogoče večkrat napovedati ugodnejšo prognozo kot za gojence, vendar ta razlika ni pomembna.

Zaključke je težko postavljati zaradi tega, ker ni mogoče točno ugotoviti ali delujejo pri oddaji v rejniško družino ali v vzgajališče kaki sistematski ali zgolj slučajnostni faktorji. Zaradi tega avtor smatra, da sta obe eksperimentalni skupini, čeprav sta izenačeni v nekaterih pomembnih faktorjih, teoretično relativno nehomogeni.

V sklepih Dr. B. Skaberbe sintetizira ugotovitve ter navaja, da je raziskava pokazala, da glede življenjskih razmer kot tudi glede na subjektivni odraz v osebnosti rejencev in gojencev pred oddajo v tujo družino ali zavod ni bistvenih razlik. Ta ugotovitev je relativna in velja le za obe opazovani skupini, zato ni mogoče splošiti na vse zavodske gojence in vse rejence. Večina otrok, obravnavanih v študiji, je živel v družinah s konfliktnimi in splošno neugodnimi družinskimi odnosi, ki so se odrazili v obliki frustracij in notranjih konfliktnih stanj. Sodi se, da je to eden izmed osnovnih činiteljev, ki je vplival na njihovo moteče ponašanje. Ugotovitev velja za obe skupini in med skupinami v tem pogledu ni pomembnih razlik.

Domneva, postavljena v socialni anamnezi, da je duševni razvoj otrok, razen pri 4 otrocih, normalen in brez posebnosti, je glede na zaključke psihološke analize netočen. Pri kvalitativni obdelavi ugotovljena asocijalna in nevrotična simptomatika nakazuje, da je bil razvoj otrok v psihičnem življenju moten že v najzgodnejši mladosti. Tega ni mogoče bilo ugotoviti že v socialni analizi. Iz tega sledi, da se adekvatni vzgojni ukrep ne more opreti zgolj na okvimo socialno anamnezo, brez psihološke raziskave mladotletnikove osebnosti.

Z oddajo otrok v rejo ali v vzgojni zavod, so prišli otroci v boljše okolje v odnosu na prejšnje ožje okolje. Vendar so razmere v rejniški družini in v vzgojnem zavodu kvalitativno različne.

Rejenci v rejniških družinah so pokazali mnogo večji napredek kot gojenci, da si je bil tudi pri njih ugotovljen napredek. Te kvalitativne razlike med gojenci in rejenci so predvsem naslednje:

- gojenci kažejo še vedno precejšnjo nagnjenost k tatvinam
- gojenci kažejo večje število simptomov neprilagojenosti
- gojenci so socialno manj prilagodljivi, pa tudi osebno manj urejeni.

Pri tem ugotavlja avtor, da rejenci niso brez teh navedenih odstopov. Ugotovljeni odstopi so pri rejencih manj intenzivni kot pri gojencih.

Iz psihološke analize je mogoče sklepati, da vsebuje tudi rejniška družina nekatere pomanjkljivosti. Te se kažejo v manjši notranji razgibanosti rejencev, njihovi zavrtosti in neinicativnosti. Pri tem se mora upoštevati tudi nižja inteligentnost, ki pa vendar ni tako nizka, da bi le to bil vzrok omenjenih odstopov. Vzroke pomanjkljivosti je iskati tudi v manj razgibanem kmečkem okolju, ki je komunikativno slabo povezano. Tu so tudi manjše možnosti socialnih stikov in majhne možnosti najrazličnejših vplivov, ki jim je otrok izpostavljen v razgibanem okolju. Končno Dr. B. Skabeme nakazuje v sklepih študije, da skrbstveni organi oddajajo otroke v tujo družino, da ne bi zato imeli določene globlje kriterije. Kaže, da obstoja predvsem en kriterij za oddajo v tujo družino in to je cenenost tega vzgojnega ukrepa. Kvalitativna psihološka analiza je namreč pokazala, da bi nekaj rejencev, ki bi, po splošnih kriterijih Prehodnega mladinskega doma v Ljubljani, spadali v vzgojni zavod. Nasprotno, kvalitativna psihološka analiza je pokazala, da se nahajajo v vzgojnih zavodih mladoletniki, ki ne spadajo tja, ampak bi bilo za nje ugodnejše oddaja v tujo družino.

Zato avtor sodi, da bi skrbstveni organ moral omogočiti triaziranje vseh otrok po strokovni ustanovi, predno se odloči za odvzem iz dosedanjega okolja.

Zato raziskava ni mogla odgovoriti na vprašanje, katere prednosti so boljše za oddajo mladoletnika v tujo družino pred vzgojnim ukrepom oddaje v vzgojni zavod. Raziskava je predvsem pokazala, da je uspešnost enega ali drugega vzgojnega ukrepa odvisna od strukture osebnosti otroka ali mladoletnika. Za osebnost s hudimi vedenjskimi motnjami, hujšo moralno okvarjenostjo, zlasti če gre za manj plastične osebnosti, ki jih družina ne more prenesti, oddaja v tujo družino ne bo uspešna. Nasprotno pa bo oddaja v tujo družino uspešna pri plastičnih in na splošno manj okvarjenih osebnostih. Sem se šteje zlasti mlajše mladoletnike in otroke, katerim tuja družina lahko zadovolji čustvene potrebe, ki jih pa še tako dober zavod ne more.

Dr. B. Skabeme zaključuje sklepe o tem, da bi se morala sodišča odločiti za uporabo vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva druge družine ali za enega izmed zavodskih ukrepov izključno na podlagi teamske obdelave osebnosti storilca kaznivega dejanja.

Psihologinja Metka Kramar dodaja študiji Oddaja mladoletnika v tujo družino ali zavod posebno razpravo "Mentalno higienski pomen oddaje otroka v tujo

družino ali zavod". Pri tem navaja tudi izkušnje tujih avtorjev, predvsem A. Bowleya, Makarenka in drugih kot tudi psihologa prof. L. Breganta. Svojo razpravo je razdelila na - pomen družine za razvoj otroka, - tuje družine kot nadomestilo za naravno družino, - oskrba otroka v zavodu ali nadomestni družini in - delikventni mladoletniki v zavodu ali drugi družini.

- III. Čeprav je vzorec za študijo o mladoletnikih oddanih v tujo družino ali zavod relativno majhen in zato najverjetneje ni reprezentativen, kar se ugotavlja tudi v študiji sami, je predmetno delo tehten znanstveni prispevek k reševanju problemov otrok, z asocialnimi nagnenji, ko ne morejo zaradi teh ostati v naravnem okolju ter njihovem tretmanu.

V celoti se strinjamo z mnenjem v sklepih študije, da ni mogoče generalno predlagati oddajo otroka v tujo družino kot tudi ne v zavod, če se prej ne izvede strokovno opazovanje otroka v triaznem centru, kjer s teamskim delom ugotovijo za otroka najpriljubnejšo obliko nadaljnjega prevzganja izven naravne družine. To postavlja zahtevo po individualnem strokovnem obravnavanju otroka. Zato ni mogoče zagovarjati le oddaje otroka v tujo družino kot najpriljubnejši vzgojni ukrep, ki je obenem še cenejši od oddaje mladoletnika v vzgojni zavod.

Posvetovanje junija 1963 v Ljubljani med sodniki, vzgojnimi in socialnimi delavci je ponovno poudarilo individualno strokovno obravnavo vsakega otroka in mladoletnika, ki ne more več bivati v naravnem okolju zaradi asocialnih dejanj in motenj v vedenju v taki meri, da mora spremeniti iz vzgojnega stališča svoje dosedanje okolje.

Prav v tem je ta študija dragocen prispevek vsem praktičnim delavcem, predvsem socialnim delavcem, vzgojnim delavcem, sodnikom in vsem tistim, ki se praktično ukvarjajo s problemi varstva otrok. Med nje sodijo tudi Zveza prijateljev mladine in strokovna društva s tega področja.

V primeru natisa študije **ODDAJA MLADOLETNIKOV V TUJO DRUŽINO ALI V ZAVOD** bi bilo primerno zaradi večje preglednosti in boljše uporabnosti skrajšati prvo poglavje "Nekaj izkušenj pri uporabi in izvajanju vzgojnih ukrepov", ker je tako gradivo sicer delno bilo že večkrat natisnjeno. Iz drugega poglavja bi se iz istega razloga lahko opustili vsi primeri kvalitativne obdelave razen po en primer gojenca in en primer rejenca. Tako bi študija, ki obsega sicer 337 strani, bila manj obsežna in ne bi prav nič izgubila na svoji znanstveni ravni, pridobila pa bi na praktični uporabnosti.

Študija je tudi bogata na prikazih v obliki grafikonov in tabel, kar daje še večjo preglednost posameznim ugotovitvam.

Ob upoštevanju, da v Sloveniji vzgojni zavodi še niso ustrezno diferencirani in da se tudi rejniška služba ne izvaja dovolj sistematično - toplo sprejemamo to študijo.

Germovšek Bogo

Sestavek je pripravljen za sejo sveta Instituta za kriminologijo, dne 9. 10. 1963 v institutu za kriminologijo. Pri sestavi je sodelovala Lidija Škofic, samostojni svetovalec republiškega sekretariata za socialno varstvo.

AKTUALNOSTI IZ NAŠIH REVIJ

Stalna konferenca gradova Jugoslavije, br. 9 / 1963

Družbena skrb o nepreskrbljenih in starih osebah v mestih

Naslovna tema je bila predmet diskusije na seji Odbora za socialno politiko in ljudsko zdravje Zveznega sveta Zvezne ljudske skupščine dne 12. 7. 1962.

Na seji se je ugotovilo, da se pojavlja tendenca po kompleksnem reševanju problema zaščite starih, onemoglih in nepreskrbljenih oseb zaradi racionalnejše uporabe finančnih sredstev in iskanja sodobnejših oblik socialne zaščite. Izkazalo se je, da je skrb za stare ljudi najbolj učinkovita, če se izvaja v njihovem dosedanjem okolju in da dejavnosti krajevne skupnosti nudijo široke možnosti za podaljšanje aktivnosti starih ljudi. Vprašanje zaščite teh kategorij občanov je pa tudi stvar centrov za socialno delo.

Ker socialno zavarovanje zajema čimdalje širši krog prebivalstva, se vzporedno s tem manjša število materialno nepreskrbljenih starih ljudi. Klasične oblike socialne zaščite kot so: denarna pomoč, zdravstvena zaščita, namestitve v domove za stare in onemogle ljudi, se bodo sčasoma omejevale le na tiste primere, v katerih se nove naprednejše forme zaščite ne bodo mogle uporabiti. Za enkrat pa še denarne podpore predstavljajo najpogosteje uporabljeno obliko socialne zaščite. Iz statističnih podatkov izhaja, da se število užívalcev denarnih podpor v razdobju 1953 - 1960 ni povečalo (60 182, oziroma 59 825), dočim se je skupna vsota podpor v tem razdobju podvojila. (966 milj., oziroma 1 769 milj.), vendar zneski podpor podpirancem še ne zadoščajo za kritje minimalnih življenjskih stroškov in se morajo v 50 % slučajev brigati za dopolnilne viire.

V skladu z osnovnimi tendencami socialnega dela je, da se prejemnikom denarnih podpor poleg teh nudijo še druge vrste socialne zaščite in sicer prvenstveno delovna rehabilitacija ali zaposlitev.

V bodoče bi stalne denarne podpore kazalo omejiti le na one osebe, ki nimajo sredstev za življenje, so nesposobne za delo, nimajo bližnjih sorodnikov in se zanje ne more uporabiti nobena druga oblika socialne zaščite.

Predpise občinskih odborov glede dodeljevanja denarnih podpor bi bilo treba medsebojno tako vskladiti, da bi podpore v resnici zagotovile vsaj minimalno kritje osnovnih življenjskih potreb.

Vedno bolj se večja število občinskih ljudskih odborov, ki s svojimi odloki to

vrsto soc. zaščite dvigajo na stopnjo pravice. So pa v nerazvitih krajih še take občine, ki se ne morejo z odlokom zavezovati, da bi denarno podporo formulirale kot pravico gotovih kategorij občanov, ampak se še poslužujejo diskrecijske ocene ali in v kakšnem znesku bodo v konkretnem primeru podporo podelile.

Ta dvojnost aspektov na zadevni problem socialne zaščite se kaže tudi v osnutkih občinskih statutov!

V mestih, ki obsegajo več občin, je treba uskladiti predpise poedinih občinskih odborov glede načina podeljevanja in višine podpor. Uživanci stalnih denarnih podpor uživajo tudi zdravstveno zaščito. Le-ta zaenkrat po večini bremeni še občinske proračune, proučujejo pa se možnosti razširitve predpisov Zakona o zdravstvenem zavarovanju tudi na te osebe. Inicijativo za tako rečitev je dal Odlok Zvezne ljudske skupščine - Ur. l. FLRJ, št. 13/63 -, v Sloveniji pa je že izšel Zakon o uvedbi zdravstvenega zavarovanja za določene skupine oseb. - Ur.l.LRS, št. 5/63, ki določa, da so "uživanci soc. podpor in njihovi družinski člani tudi deležni zaščite po zakonu o zdravstvenem zavarovanju."

Nespomo je, da predstavljata strokovno socialno delo in upravni postopek v uporabi predpisov socialne zakonodaje nedeljivo celoto. Ker so centri za socialno delo izključno socialna služba občinskih ljudskih odborov, prenos poslov upravnega postopka od organov uprave v občinskem ljudskem odboru na centre za socialno delo ne bi bil umesten, ampak jih bodo še dalje vržili pristojni organi uprave. To je tudi potrebno z vidika učvrstitve družbenega organa centra za socialno delo kot strokovne službe. V kolikor pa bi se upravni posli iz področja občinskega organa uprave le prenesli v pristojnost družbenega organa, bi s tem izgubila karakter upravnega posla in se podružbili.

Poleg zgoraj navedenih oblik socialne zaščite obstojajo oziroma se razvijajo še druge oblike kot so: organiziranje službe za izvrševanje gospodinjskih poslov, hišna nega obolelih starih ljudi, razni servisi za pomoč gospodinjstvom, katerih usluge koristijo tudi stare osebe z možnostjo raznašanja hrane obolelim in nepokretnim starih ljudem, organiziranje raznovrstnih dejavnosti na domu z namenom aktivizirati stare ljudi, aktiviziranje upokojencev z raznimi posli v krajevni skupnosti, osnavljanja klubov za stare ljudi, v katerih se razvija njihovo družabno življenje itd.

Prednost vseh teh oblik socialne zaščite je, da ne zahtevajo velikih finančnih sredstev. Potrebno pa je koordinirano sodelovanje občinskega ljudskega odbora, oziroma njegovih upravnih organov in vseh družbenih organizacij na območju komune, ki se bavijo s soc. problematiko. Samo tako se izognemo večtimosti reševanja in trošenju finančnih sredstev.

Namestitev starih oseb v domove je oblika socialne zaščite, ki se uporablja pri osebah visoke starosti ali pri kronično bolnih in nepokretnih osebah. Po podatkih iz leta 1961 je v naši državi 100 domov s skupaj 8 519 oskrbovanci. To je veliko premalo, zlasti še, ker takih domov najbolj manjka ravno v nerazvitih predelih države. - V članku so podatki o številu domov in oskrbovancev na Norveškem, Švedskem, Danskem, Finskem in na Poljskem.

V zadnjem času nastaja pri nas nov tip doma: dom upokojencev penzijskega tipa. V razliko od doma za stare in onemogle se v ta tip doma sprejemajo le fizično in psihično zdravi upokojenci, ki sami plačujejo stroške vzdrževanja.

Poseben socialni problem je namestitev bolnih in nepokretnih starih ljudi v domove. Posebnih domov za ta tip družbene oskrbe potrebnih ni. Taki oskrbovanci se namestujejo v domove za stare skupaj z zdravimi oskrbovanci ali pa v bolnice. V slednjih pa so stroški vzdrževanja zelo visoki, gre pa tudi taka namestitev na škodo kapacitete bolnice. V zadnjem času se pri nas začinja vržiti diferenciacija takih bolnih in nepokretnih starih ljudi s tem, da se jih namestuje v posebne domove oziroma v posebne - geriatrijske oddelke pri splošnih bolnicah.

Na kritju stroškov socialno zavarovanih starih ljudi bi pa vsekakor morali sodelovati tudi fondi zdravstvenega zavarovanja.

Stroške vzdrževanja v domovih za stare in onemogle ljudi plačajo ali oskrbovanci sami ali občine. V članku je prikazana situacija za leto 1961, ko je od skupnega števila oskrbovancev 8 519 plačalo stroške v celoti 3 070 oskrbovancev ali 35 %, dočim jih ni plačalo 5 449 ali 64 %. Za te so kriale stroške vzdrževanja občine.

Problem predstavlja tudi financiranje novih ustanov te vrste, posebno v večjih mestih in industrijskih centrih, kjer je koncentriranih veliko starih oseb, predvsem upokojencev.

Investicije v socialno zaščito so bile v razdobju v letih 1956-1961 znatno manjše, kot v istem razdobju investicije za šolstvo, kulturo, znanost, zdravstvo, dolgoročna zavarovanja, stanovanjsko izgradnjo in komunalno dejavnost. To tudi kaže na nezadostno vsklajenost med porastom materialne družbene moči in porastom sredstev za socialno zaščito.

Da bi se v okviru razpoložljivih sredstev učinkoviteje reševal problem izgradnje socialnih ustanov, bi bilo na ravni komun pristopiti k formiranju fondov za socialno zaščito, katerih sredstva bi služila tudi za investicijskovlaganje v nove domove.

KOMUNA br. 5/1963

Soka Krajačič: Zaščita starih in nepreskrbljenih oseb v komuni.

Zaščita starih in onemoglih oseb se razen v komunah v zadnjem času razvija predvsem v okviru krajevnih skupnosti in sicer v najrazličnejših oblikah kot: nega bolnikov na domu, razne servisne dejavnosti, odkrivanje stvami potreb zaščite poedincev, udejstvo vanje upokojencev v delu krajevnih skupnosti itd. V reševanju problemov zaščite starih in onemoglih oseb se v zadnjem času posebno uspešno udeležujejo tudi centri za socialno delo.

S porastom starostne dobe prebivalstva se krog oseb, ki so potrebne socialne zaščite množi. Pravice iz socialnega zavarovanja se razširjajo na čimdalje večji krog prebivalstva (kmetje, obrtniki itd.) in se bo tako število materialno nepreskrbljenih starih oseb zmanjšalo, vendar bo pa za precejšnje število te vrste zavarovancev potrebna še neka dopolnilna socialna zaščita. Vse to kaže na nujnost, da se poleg obstoječih oblik socialne zaščite razvijejo še nove.

Nujno je zato, da se opusti dosedanje kazuistično reševanje in se v komunah pristopi k programiranju zaščite starih ljudi v okviru splošnega programa razvoja specialne zaščite.

Denarne pomoči, stalne ali enkratne, so bile do sedaj najznačilnejša oblika socialne pomoči in so predstavljale tudi občuten izdatek v komunalnih proračunih. Ni pa ta oblika socialne zaščite posebno učinkovita, saj so prejemniki iste (na področju Zagreba) v 48 % primerov morali iskati še dopolnilna sredstva za življenje. Smotemo je zato, da se prejemnikom denarnih podpor nudi poleg iste še kaka druga vrsta socialne pomoči (npr.: delovna rehabilitacija, primerna zaposlitev, delo na domu ipd.). To ima tudi zelo ugoden psihični učinek za podpiranca, ker čuti, da le ni odvisen zgolj od podpore.

V projektih posameznih občinskih statutih je formulirana pravica starih in onemoglih občanov, katerim je potrebna pomoč družbe na socialno in zdravstveno zaščito. Določeno je v statutih tudi, da je pri odrejanju višine socialne pomoči paziti na to, da bo s podporo zagotovljeno zadovoljevanje osnovnih življenjskih potreb. V mestih, kjer je več občin, je treba paziti, da bodo glede višine podpor in pogojev pod katerimi se te podeljujejo, posamezne občine zavzele enaka gledišča.

Zaenkrat je za prejemnike denarnih podpor in njihove družinske člane ostal odprt problem zdravstvenega zavarovanja. Odbor Stalne konference mest za socialna in zdravstvena vprašanja je zavzel stališče, da je vprašanje zdravstvenega zavarovanja prejemnikov socialnih podpor treba rešiti tekom letošnjega leta, in sicer tako, da se zdravstvena zaščita formulira kot pravica, (kot je to že urejeno v Sloveniji) da se poenostavi postopek za ostvareitev te pravice in da se utrdi način plačevanja stroškov zdravstvene zaščite.

Druga, najbolj razvita oblika socialne zaščite je namestitev v domove za stare ljudi. Kapaciteta teh domov je zaenkrat mnogo premajhna in pride v Beogradu na 1000 prebivalcev starih nad 60 let, 4,8 mest v domu, v Zagrebu in v Ljubljani pa 11,2 oziroma 10 mest. Pa tudi to je veliko premalo.

V zadnjih letih se v nekaterih večjih mestih izgrajujejo domovi za upokojence, kamor se nameščajo le fizično in psihično zdrave stare osebe, ki same v celoti oziroma delno plačujejo stroške vzdrževanja. Čimdalje bolj se kaže potreba po posebnih domovih za bolne in nepokretne osebe, ki se do sedaj nameščajo v domove za zdrave oziroma v bolnice, kjer zasedajo mesta ostalim bolnikom.

Finansiranje

Pretežni del sredstev za finansiranje domov za stare in onemogle gre iz komunalnih budžetnih sredstev, zastopa se pa tudi mišljenje naj ti domovi preidejo na samostojno finansiranje.

Dejstvo je, da razvoj socialne zaščite v celoti zaostaja za razvojem ostalih družbenih služb in da investicije za to področje ne odgovarjajo investicijam v drugih družbenih službah. Da bi se v okviru razpoložljivih finančnih sredstev učinkoviteje reševal problem graditve tovrstnih socialnih ustanov, bi bilo treba fimirati posebne fonde za socialno zaščito v komuni, iz katerih bi se gradili domovi za stare in onemogle ljudi.

POVRATAK U ŽIVOT, br. 3/1963

Milosavka Ninkovič: Zaščitne delavnice.

To so delavnice v okviru ustanov za rehabilitacijo, ki po predhodnem rehabilitacijskem planu zagotavljajo fizično, umsko in socialno nesposobnim osebam profesionalno rehabilitacijo in prekvalifikacijo. S pritegnitvijo psihoterapijske in socialne službe se je delokrog rehabilitacije razširil, tako da imajo danes rehabilitacijske delavnice dvojno funkcijo:

invalidi si v njih pridobivajo delovne izkušnje, nudijo trajno ali začasno zaposlenje invalidnim osebam, ki niso sposobne za delo v industriji.

V kompleksnem procesu rehabilitacije predstavlja zaščitna delavnica zvezni člen med bolnišnico in zaposlitvijo v industriji oziroma v podjetju.

Zaščitne delavnice so:

industrijska delavnica za zaščitno zaposlitev: v njej se usposablja invalidne osebe, ki jih zaradi kronične bolezni ali starosti ali umskih ali karakternih specifičnosti ni mogoče zaposliti v industriji.,

delavnica za industrijsko rehabilitacijo: ta usposablja invalidne osebe za določeno delo v industriji oziroma v podjetju in ima polni delovni čas,

delavnica za rehabilitacijo v okviru ustanove: v tej se zaposlujejo umsko ali psihično prizadete osebe, ki se ne bodo mogle zaposliti niti v industriji niti v podjetju. Pri delu jim je potrebna trajna oziroma delna pomoč strokovne ekipe.

Zaščitne delavnice le izjemoma proizvajajo samostojno in na svoj račun, saj kot humane nekomercialne institucije ne morejo nase prevzemati poslovnega rizika. Večinoma sklepajo pogodbe z neko industrijo oziroma podjetjem v svoji bližini, da jim to dobavi material, one pa ga obdelujejo s svojo delovno silo. Za težje invalide se pribavljajo enostavne vrste poslov (lepljenje, zavijanje, zlaganje itd.) za lažje invalide pa posli, ki jih je treba izvrševati v okviru splošno pri-

znanih kvantitativnih in kvalitativnih meril. Nekatere zaščitne delavnice tudi prevzemajo popravila od drugih podjetij, oziroma jih izvršujejo na svoj račun.

Mnoge zaščitne delavnice po svetu ugotavljajo invalidove sposobnosti za delo s tako zvanim delovnim vzorcem. Izdelava takega vzorca pokaže rehabilitacijskemu teamu invalidovo spretnost, delovno vztrajnost, sposobnost dojemanja, navade pri delu, stopnje prilagojevanja itd.

Ob priliki selekcije invalidnih oseb za sprejem v zaščitno delavnico je treba dati prednost onim, pri katerih je pričakovati, da bo rehabilitacija uspešna in onim, ki brez pomoči zaščitne delavnice ne bi mogli doseči rehabilitacije oz. profesionalne prekvalifikacije.

Za sprejem v zaščitno delavnico je potrebno, da predhodno rehabilitacijski team pre diskutira svoje strokovne ugotovitve in odloči, ali bi mogla zaščitna delavnica invalidu nuditi pomoč in kakšno. Ko je invalid v zaščitno delavnico sprejet, postane tudi on sam član rehabilitacijskega teama.

Službe rehabilitacije v zaščitni delavnici:

Zaščitne delavnice se morajo stalno brigati za zdravstveno stanje svojih varovancev. Vse zdravniške službe, ki so potrebne in učinkovite v industriji, se kot take izkažejo tudi v zaščitni delavnici. Zdravniška služba je posebno učinkovita, če je sama sestavni del delavnice, kot je to primer v rehabilitacijskih centrih. Pri taki ureditvi se zdravniki in medicinske sestre najbolj spoznajo s problemi profesionalne rehabilitacije vsakega poedinca.

Psihosocialna služba je zadolžena, da invalidni osebi pomaga do psihične rehabilitacije s ponovnim vključanjem v družbo. Zadolžena je tudi za materialno pomoč in za pomoč pri odstranjevanju psihičnih kompleksov, ki jih je povzročila bolezen. Pomagati mora tudi pri urejanju odnosov invalida do svoje družine in do okolice v delavnici. Predvsem pa je naloga te službe pri odrejanju invalidu odgovarjajočega dela v delavnici in pri psihičnem usposabljanju za to delo. Predpogoj za uspešnost psihosocialne službe pa je, da sociolog, psiholog in invalid sam vzpostavijo med seboj pravilne odnose.

Za službo strokovnjakov - inštruktorjev za poedine vrste del v zaščitni delavnici še ni preizkušenih kriterijev. Služba v zaščitni delavnici od tovrstnih strokovnjakov zahteva več, kot služba iste vrste v industriji (planiranje poslov, izvrševanje plana, ocenjevanje delovnih sposobnosti, ocenjevanje vrednosti izdelka, pedagoško delo z neizvežbano delovno silo, ki obstoji v razvijanju čuta odgovornosti, v razvijanju spretnosti pri delu, prisvajanje delovnih navad itd.).

Raziskovalno delo predstavlja enega od važnih elementov profesionalne rehabilitacije. Njegov cilj je izpopolnitev med rehabilitacijskega postopka in izpopolnitev poedinih služb v procesu rehabilitacije, zajema pa tudi eksperimentalno delo s poedinimi vrstami in skupami invalidov. Namen tega dela je ugotoviti, ali in v koliko delo v specializirani zaščitni delavnici služi k delovni usposobitvi v in-

dustriji. Raziskovalno delo služi dalje tudi izpopolnjevanju analitičnih metod. Da bi javnost spoznala, razumela in pravilno ocenila vso problematiko službe profesionalne rehabilitacije, je potrebna tudi organizirana propaganda.

Pripravila Helena Šest

NOVI DIPLOMANTI VIŠJE ŠOLE ZA SOCIALNE DELAVCE V LJUBLJANI

Zap. št.	Priimek in ime	Datum diplomiranja	Naslov naloge
137.	LIKAR Silva	8. 7. 1963	Matere samohranilke in socialna problematika
138.	OŠTIR Marija	8. 7. 1963	Uspehi resocializacije bivših gojencev vzgojnih zavodov za področje občine Ljubljana-Moste-Polje, odpuščenih od 1955 do 1956 leta
139.	BERTONCELJ Zora	8. 7. 1963	Socialno delo z operiranimi srčnimi bolniki
140.	ZLATOLAS Stanislav	8. 7. 1963	Politika disciplinskega kaznovanja pri prometni sekciji Maribor
141.	KRANJC Lidunska	11. 7. 1963	Prehrana otrok v žetalskem območju Haloz
142.	STRMOLE Ivanka in		
143.	BELE Meta	11. 7. 1963	Metode teamskega dela v Mladinskem okrevališču na Debelem rtiču
144.	PRIZMIČ Marija	7. 10. 1963	Razvojno prizadeti otroci na področju občine Reka

O p o z a r j a m o

občinske skupščine, ustanove, zavode, organizacije, centre za socialno delo in še posebej socialne delavce na

SOCIJALNI RAD

trimesečni časopis za probleme socialnega dela, ki ga izdaja Društvo socialnih delavcev Hrvatske.

V prvi letošnji dvojni številki je objavljenih več tehničnih prispevkov. Med njimi navajamo nekaj naslovov.

Uvodni prispevek, ki obravnava socialno varstvo v statutih komun;

Milan Turšič: Delovni odnosi v gospodarskih organizacijah in socialno delo;

Mugdim Filipovič: Socialni delavec v delovnih organizacijah gospodarstva;

Ana Janekovič: Mesto in vloga socialnega delavca v posebni šoli;

Lidija Minisdorfer: Izkušnje komisij za izvajanje Uredbe o pogojih in postopku za hvalitev splava;

D. M.: Družina in družinski odnosi;

Vesti iz Višje šole za socialne delavce v Zagrebu.

SOCIJALNI RAD lahko naročite na naslov: Zagreb, Draškovičeva 80/1

Letna naročnina je 1.000,- dinarjev.

„VESTNIK REPUBLIŠKEGA SEKRETARIATA ZA SOCIALNO VARSTVO SRS“

- Izdaja Republiški sekretariat za socialno varstvo SRS, Ljubljana
- Tiska Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana, Vožarski pot 12. Tiskano v 800 izvodih, novembra 1963
- Urejuje uredniški odbor - odgovorni urednik dr. Viljem Lippai, Ljubljana. Uredništvo in uprava sta v Ljubljani, Cankarjeva ul. 1/IV, telefon 21-908

Vestnik izhaja v 6 številkah na leto. Naročnina za leto 1963 znaša 1000 din.- Ta številka stane 300 din.

OPOZORILO NAROČNIKOM!

Letos bo izšlo 6 števil „Vestnika“, zato je letna naročnina zvišana na din 1000.

Prosimo, da naročnino nakažete na tek.či račun št.: 600-11-637-14.

Prosimo naročnike, ki so v zaostanku z naročnino za leto 1962, da jo čimprej poravnajo. Naročnina znaša 600.- din

